

T.C
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

MOLLA MUHAMMED ŞİRÎN VE TEFSİRÂ ŞİRÎN'İN
TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Sait ÖZERVARLI

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nurullah AKTAŞ

ARALIK - 2013

T.C
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

MOLLA MUHAMMED ŞİRİN VE TEFSİRÂ ŞİRİN'İN
TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Sait ÖZERVARLI

Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslam Bölümleri

Enstitü Bilim Dalı: Tefsir

Bu tez ... /... /2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oyçokluğu/oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

MEHMET SAİT ÖZERVARLI

ÖNSÖZ

Kur'ân tefsiri ile alakalı çalışmalar, İslâm'ın her devrinde önemli bir yere sahip olmuştur. Kur'ân, insanlığa hayat rehberi olarak nâzil olmaya başladığı zamandan günümüze kadar Müslümanların fikir, duygu ve inanç dünyalarında müstesna bir yer edinmiştir. Çünkü Kur'ân İslâm'ın kaynağını teşkil etmektedir. Kur'ân'ın açıklamasını ilk olarak yapan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendisidir. O'ndan sonra bu görevi sahâbe ve tâbiun üstlenmiş; onlardan sonra gelen müfessirler, başarıyla bu vazifeyi yerine getirmeye çalışmışlardır. İslâm toplumunun tarihî, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal dönüşüm seyri içerisinde müfessirler, buldukları ortam ve zamanların da etkisiyle Kur'ân'ı pek çok yönleriyle tefsîr etmeye çalışmışlardır. Bu çalışmalar Kur'ân'ın nüzûlünden günümüze kadar hız kesmeden devam ede gelmiştir.

Böylece Kur'ân'ın tefsîrine dair birçok müstakil eser telif edilmiştir. Dolayısıyla çok zengin bir tefsîr literatürü ortaya çıkmıştır. Günümüze kadar birçok müfessirin hayatı, eseri ve tefsir ilmindeki yeri, ilmi çalışmalarla gün yüzüne çıkarılmış, insanlığın istifadesine sunulmuştur. Yapılan bu çalışmaları görmemiz, yakın tarihte Güneydoğu Anadolu Bölgesinde meşhur olan Molla Muhammed Şirîn'in hayatını ve "Tefsîrâ Şirîn" adlı eserini, çalışmamıza konu etmemizi sağlamıştır. Biz de müfessiri tanıma adına böyle bir eseri seçmiş bulunmaktayız.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden müteşekkildir. Girişte tezin konusu, önemi ve metodu açıklanmıştır. Birinci bölümde Molla Şirîn'in hayatı, ilmî kişiliğini, hocalarını, talebelerini ve eserlerini ele aldık. İkinci bölümde ise Molla Şirîn'in Tefsîrâ Şirîn'deki metodunu Kur'ân ilimleri açısından ele aldık. Ardından rivâyet ve dirâyet tefsir metotları bakımından tanıtılmıştır. Çalışmamızda ve bundan önceki eğitimimizde emeği geçen tüm hocalarıma, müfessirin hayatıyla ilgili bilgileri elde etmede bize yardımcı olan, oğlu Abdullah KESKİN ve eşi Halime Hatuna özellikle danışmanlığımızı üstlenip bize emek veren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nurullah AKTAŞ'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Mehmet Sait ÖZERVARLI

Aralık-2013

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
1. TEZİN KONUSU VE ÖNEMİ.....	1
2. TEZİN YAZILIŞ YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
MUHAMMED ŞİRÎN'İN HAYATI, ESERLERİ VE TEFSİRİ.....	3
1.HAYATI.....	3
1.1. Yaşadığı Dönem	3
1.2. Doğum Yeri ve Tarihi	3
1.3. İsmi ve Künyesi	4
1.4. Doğumu ve Çocukluk Yılları.....	4
1.5. Fiziki Yapısı	4
1.6. Ailesi.....	4
1.7. Yaşadığı Dönemin Sosyo-Kültürel Durumu.....	5
1.8. Vefatı	5
2. İLMÎ KİŞİLİĞİ	5
2.1. İlmî Şahsiyeti.....	5
2.2. Sosyal Yönü	6
2.3. Mezhebi ve Meşrebi.....	6
2.4. İfa Ettiği Görevler	6
3. HOCA TALEBE VE ESERLERİ.....	7
3.1. Hocaları.....	7
3.2. Talebeleri.....	8

3.3. Eserleri	8
4. GENEL ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN TEFSİRÂ ŞİRÎN	10
4.1. Tefsîrâ Şîrîn'in Yazılış Gerekçesi	10
4.2. Tefsîrâ Şîrîn'in Yazılış Tarihi	10
4.3. Tefsîrâ Şîrîn'in Üslubu	11
4.4. Tefsîrâ Şîrîn'in Kaynakları	11
4.4.1. İbn-i Abbâs Tefsîrinden Yaptığı Nakiller	11
4.4.2. Kâdî Beyzâvi'nin Envârü't-Tenzil'inden Yaptığı Nakiller	13
4.4.3. İbn-i Kesîr'in Tefsîrû'l Kur'âni'l-Azîm'den Yaptığı Nakiller	13
4.4.4. Tefsîrine Aldığı Meçhul Nakiller	14
4.5. Tefsîrâ Şîrîn'in Tefsîr Tarihindeki Yeri	14
İKİNCİ BÖLÜM.....	15
MUHAMMED ŞİRÎN'İN TEFSİRÂ ŞİRÎN ADLI ESERİNİN TAHLİLİ	15
1. KUR'ÂN İLİMLERİ BAKIMINDAN TEFSİRÂ ŞİRÎN	15
1.1. Sebeb-i Nüzûl	15
1.2. Nesh	17
1.3. Muhkem ve Müteşâbih	23
1.3.1. Muhkem ve Müteşâbih İle İlgili Örnekler	26
1.3.2. Allah'ın Sıfatları İle İlgili Müteşâbih Âyetleri Tefsîri	27
1.4. Hurûf-i Mukattaa	30
1.5. Mübhemâtu'l- Kur'ân	32
1.5.1. Kişilerle İlgili Mübhemliği Gidermesi	32
1.5.2. Sayılardaki Mübhemliği Gidermesi	33
1.5.3. Coğrafi Yerlerle İlgili Mübhemliği Gidermesi	36
1.6. Kısasu'l-Kur'ân	40
1.7. Emsâlu'l-Kur'ân	43
1.8. Aksâm'ul Kur'ân	46
1.9. Fedâilu'l-Kur'ân	49
2. RİVÂYET YÖNÜNDEN TEFSİRÂ ŞİRÎN	50
2.1. Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsîri	50
2.2. Kur'ân'ın Hadis'le Tefsîri	54
2.3. Kur'ân'ın Sahâbe Kavliyle Tefsîri	57
2.4. İsrâiliyâttaki Yeri	59
2.4.1. Peygamberlerle İlgili Naklettiği Rivâyetler	60
2.4.2. Geçmiş Ümmetlerle İlgili Naklettiği Rivâyetler	62
2.4.3. Diğer Konular Hakkında Naklettiği Muhtelif Rivâyetler	63

3. DİRÂYET YÖNÜNDEN TEFSİRÂ ŞİRÎN	64
3.1. Hadis İlmindeki Yeri.....	64
3.1.1. Tefsîrindeki Hadisleri Rivâyet Üslubu.....	65
3.1.2. Tefsîrindeki Hadislerin Sıhhat Dereceleri	65
3.2. Fıkıh İlmindeki Yeri.....	65
3.2.1. Fıkhi Konuları İsim Vermeden Bağlı Bulunduğu Mezhebe Göre Açıklaması	65
3.2.2. Fıkhi Konuları Kendi Görüşüne Göre Açıklaması.....	66
3.2.3. Fıkhi Konuları Dört Mezhebe Göre Açıklaması.....	69
3.2.4. Fıkhi Konuları Dört Mezhebe Ve Ezraî'lere göre Açıklaması.....	69
3.2.5. Fıkhi Konuları Malikî, Şafîî ve Hanbelî Mezheplerine Göre Açıklaması.....	70
3.3. Kalam İlmindeki Yeri	71
3.3.1. Allah (c.c.)'ın Konuşması	71
3.3.2. Meleklerin Asıl Suretlerinde Görülmeleri.....	71
3.3.3. Şefaât.....	72
3.3.4. Allah (c.c.)'ın Günahları Yaratması.....	72
3.4. Lûgat Ve Nahiv İlimlerindeki Yeri	73
3.4.1. Lûgavî Yönden Açıklaması.....	73
3.4.1.1. Kelimelerin Getiriliş Sebebini Belirtmesi	76
3.4.1.2. Yabancı Kelimeleri Belirtmesi	76
3.4.1.3. Kelimeleri Açıklaması	77
3.4.1.4. Kolay Anlaşılan Ayetlerin Manasını Vermemesi	80
3.4.1.5. Daha Önce Tefsîri Yapılan Âyetlerin Manasını Vermemesi	81
3.4.2. Nahiv Yönünden Açıklaması	84
3.4.2.1. Atıf.....	85
3.4.2.2. İstifham.....	87
3.4.2.3. Bedel	88
3.4.2.4. Terkip	90
3.4.2.5. Kasem Cevabı	92
3.4.2.6. Zâid Harfler.....	93
3.4.2.7. Te'kid	93
3.4.2.8. Kaideleri Zikretmesi	94
3.4.2.9. Âyetlerde Geçen Cümleleri Belirtmesi	94
3.5. Güncel Meselelere Göre Tefsîr Etmesi	95
3.6. Kendi Görüşünü Belirtmesi	96
SONUÇ.....	99
BİBLİYOGRAFYA	100
ÖZGEÇMİŞ	112

FOTOGRAFI LİSTESİ

Resim 1	103
Resim 2	104
RESİM 3	105
RESİM 4	106
RESİM 5	107
RESİM 6	108
RESİM 7	109
RESİM 8	110
RESİM 9	111

KISALTMALAR

a.s.	:Aleyhisselam
b.	:Bin
bkz.	:Bakınız
c.	:Cilt
c.c.	:Celle Celâlühü
DİBY	:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
H.z.	:Hazreti
MÜİFV.	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Nr.	:Numara
r.a	: Radıyallahu Anhu
r.anha	: Radıyallahu Anha
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	:Tahkik
Trc.	:Tercüme
Tsz.	:Tarihsiz
vb	: Ve benzeri
vs	: Ve sair
Yay.	:Yayınları

ÖZET

Ş. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: MOLLA MUHAMMED ŞİRİN VE TEFSİRÂ ŞİRİN'İN TAHLİLİ

Tezin Yazarı: Mehmet Sait ÖZERVARLI

Danışman: Mehmet Nurullah AKTAŞ

Kabul Tarihi: Aralık 2013

Sayfa Sayısı: IX (ön kısım)+112(tez)

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bilim Dalı: Tefsir

Son yarım yüzyılın müfessirlerinden Molla Muhammed Şirîn'in hayatı, eserleri ve tefsirdeki metodunu konu alan bu çalışma, Molla Şirîn'i ve tefsirini tanıtmayı hedeflemektedir. Osmanlı'nın medreselere verdiği önemin halen devam ettiği bir dönemde doğup büyümüştür. Molla Şirîn'in eseri rivâyet yönünden olduğu kadar dirâyet yönünden de öne çıkan bir eserdir. Molla Şirîn eserini sekiz yılda bitirmiş ve ismini "Tefsîrâ Şirîn" koymuştur. Eserini yazarken herkesin müracaat edip kolayca istifade edebilmesi için azami muhtasar olmasını hedeflemiştir.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Muhammed Şirîn, Tefsîrâ Şirîn.

SUMMARY

Şırnak University Insitute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: MULLA MUHAMMAD ŞİRİN AND ANALYSİS OF THE TEFSİRÂ ŞİRİN

Author: Mehmet Sait ÖZERVARLI

Supervisor: Mehmet Nurullah AKTAŞ

Date: December 2013

Nu.ofpages: ix(pretext)+112 (mainbody)

Department: Basic Islam Sciences

Subfield: Commentary

This study that about life, works and interpretation on Tafsir of Mulla Muhammad Şirin, who one of commentators of the last-half century, aims to introduce him and his Tafsir. He was born and raised in the time that Ottoman Empire was still gave importance to Madrasas. His Tafsir comes forward not only in terms of riwayah but also dirayah. He completed his work in eight years and namet it “Tefsîrâ Şirîn”. He aimed in his book to be a highly summary in order to everyone apply and benefit from it easily.

Keywords: Commentary, Islam, Quran, Muhammad Şirin.

GİRİŞ

1. TEZİN KONUSU VE ÖNEMİ

Kur'ân-ı Kerîm, Allah tarafından insanlara indirilen son ilahî kitaptır. Tefsir ilmi de bu son ilâhî kitabın mesajını açıklayıp maksadını ortaya koyan ilimdir.

Kur'ân tefsîri ile alakalı çalışmalar, İslâm'ın her devrinde önemli bir yere sahip olmuştur. Kur'ân, insanlığa hayat rehberi olarak nâzil olmaya başladığı zamandan günümüze kadar Müslümanların fikir, duygu ve inanç dünyalarında müstesna bir yer edinmiştir. Ayrıca İlimlerin tedvîn ve tasnîf edilmesiyle birlikte, muhtelif ilim dallarında olduğu gibi, tefsîr dalında da büyük şahsiyetler yetişmiş ve bu zatlar ilim dünyasına büyük katkılarda bulunmuşlardır.

İslâm toplumunun tarihî, kültürel, fikrî, coğrafi, sosyal ve siyasî çeşitliliğinin etkisiyle müfessirler, Kur'ân'ı tefsîr etmişlerdir. Bu durum birçok tefsîr çeşidinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu maksatla Molla Muhammed Şirîn'in eserini, hem dalında ilk olup Kürtçe kaleme alınması hem de bulunduğu coğrafi konum itibariyle yakın tarihte bölgede yazılan en son tefsîrlerden biri olması, bizleri bu eseri araştırmaya sevk etmiştir.

2. TEZİN YAZILIŞ YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Araştırmamızda sosyal bilimlerin anlama, vasıflama ve açıklama metotları kullanılmıştır. Araştırmamız muhteva ve şekil bakımından aşağıdaki şekil ve plana göre hazırlanmıştır.

Çalışmamız bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir. Giriş kısmında araştırmamızın konusu, önemi, metotları; tezin yazılış yöntemi ve kaynakları ele alınmıştır. Birinci bölümde Molla Şirîn'in hayatını, ilmî kişiliğini, hocalarını, talebelerini eserlerini ve genel özellikleri bakımından Tefsîrâ Şirîn'i ele aldık. İkinci bölümde ise Kur'ân'ı sebeb-i Nüzûl'le tefsîr etmesi, nesh meselesi, muhkem ve müteşâbih, mübhemât'ul-Kur'ân, kısasû'l-Kur'ân, emsâlû'l-Kur'ân, aksâmu'l-Kur'ân ve fezâilu'l-Kur'ân gibi ulûmu'l-Kur'ân konularını, rivâyet ve dirâyet yönünden nasıl

işlediğini bolca örnekler vererek incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışma esnasında elde edilen veriler toplu olarak zikredilmiştir.

Çalışmada eser isimlerini ilk geçtikleri yerde tam olarak verilmiş, daha sonraki kullanışlarda sadece müellifin adı, kısaca eserin adı, sayfa ve cilt numarası verilmiştir. Çalışmamızda Kur'ân-ı Kerîm'den yapılan örneklerde âyet metni ve meâli birlikte verilmiştir. Âyetin meâl kısmı italik olarak yazılmış ve Diyanet Vakfı Yayınları tarafından neşredilen Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli esas alınmıştır. Bu çalışmamızda müfessirin eserinin ikinci baskısı esas alınmıştır.

Molla Şirîn'in hayatı hakkında yazılı olan kaynaklar, sınırlı olduğundan dolayı yazılı olarak sadece Kulîlkên Baxê Botan adlı eserden istifade edilmiştir. Molla Şirîn hakkındaki geri kalan bilgilerimizi ise, Molla Şirîn'in hanımı olan Halime Hatun ve Diyanet İşleri Başkanlığı Van merkez Güzel Camii İmam Hatibi olan oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED ŞİRİN'İN HAYATI, ESERLERİ VE TEFSİRİ

1.HAYATI

1.1. Yaşadığı Dönem

Molla Şirîn'in eğitim alma dönemi çok zor şartlar altında geçmiştir. Bu dönemde çevrede kendisinden ders aldığı Şeyh Abdurrahman Şaviri olarak bilinen Abdurrahman Gündüz (ö.1974), Molla Yusuf Zıvıngî olarak bilinen Yusuf Delen (ö.2002) ve Cizre eski müftüsü olan Molla Mahmut Bilge (ö.1974), gibi birçok alim kendi çevrelerinde birer medrese olup ilim yayma faaliyetleri aralıksız devam etmektedir.

1.2. Doğum Yeri ve Tarihi

Yakın tarihte yaşamış değerli din alimi Molla Muhammed Şirîn 1928'de Siirt ili Eruh ilçesinin Çizimli (Nivilâ) köyünde dünyaya gelmiştir. Ailesi Kuzey Irak'tan bu köye göç ederek gelmişlerdir. Babasının adı Molla Yahya, annesinin adı Fatıma'dır. Babası Molla Yahya Botan yöresinde tanınan âlim bir şahsiyettir. Babasına Osmanlı döneminde Cizre'de içerisinde müftü ve devleti temsilen bölge paşasının da bulunduğu bir heyet tarafından üstün ilmi icazet belgesi verilmiştir. Verilen bu icâzet belgesi, kendisini askerlikten muaf tutmuştur.¹

¹Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

1.3. İsmi ve Künyesi

Molla Muhammed Şirîn tam ismidir. Soyadı, Keskin'dir. Künyesi, Ebu'n Necmeyn'dir. Bu künyenin kendisine verilmesinin sebebi çok zeki iki çocuğunun olmasından dolayıdır.²

1.4. Doğumu ve Çocukluk Yılları

1928 tarihinde ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelen Molla Muhammed Şirîn, daha küçükken babasıyla beraber sabahın erken saatlerinde medreseye gider, ders alır ve akşama kadar aldığı dersleri mütalaâ ederdi. Arkadaşları oyun oynamayı severken O, ders çalışmayı severdi. Dine karşı hizmet etme yolunda sorumlu olduğunun bilincindeydi, bunun için yaşitlarının meşgul oldukları tavırlardan uzak, büyüklerin yapabileceği işlerle ilgilenirdi.³

1.5. Fiziki Yapısı

1.70 boylarında siyah gözlü, sık sakallı, buğday tenli, geniş omuzlu, sağlık ve sıhhati yerinde olan bir fiziki yapıya sahipti. Okumaya ve öğrenmeye karşı sabırlı olduğu için uzun kış gecelerinde ara vermeden ve yorulmadan çalışmalarına devam ederdi.⁴

1.6. Ailesi

Molla Şirîn evli ve 4 çocuk babasıdır. İki erkek (Abdulhâfit ve Abdullah) ikisi de kız (Bedia ve Vehbiye) idi. Büyük oğlu Abdulhâfit emekli imam olup şu anda hayattadır; küçüğü ve Molla Şirîn ile ilgili bilgileri kendilerinden aldığımız eşi Halime hatun ile oğlu Abdullah ise şu anda Van il merkezinde ikamet etmektedirler.⁵

² Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

³ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

⁴ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

⁵ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

1.7. Yaşadığı Dönemin Sosyo-Kültürel Durumu

Molla Şirîn'in yaşadığı dönem, Cumhuriyetin ilk yıllarıdır. Osmanlı'nın klasik ilme ve medrese ulemasına verdiği önem, Cumhuriyet döneminde Tevhid-i Tedrisat kanunuyla birlikte medreselerin kapatılması ve bazı medrese hocalarının takibata maruz kalmasına dönüşmüşse de Güneydoğu'daki medrese âlimleri tüm bu olumsuzluklara rağmen ilim yayma faaliyetlerini aksatmamışlardır. İşte bundan dolayı bu bölgede pek çok âlim yetişmiştir. Bunlardan bazıları Şafî fihhina olan hâkimiyetleri ile tebarüz etmiştir. Verdikleri fetvalarla halka yol göstermişlerdir. Fakihliği ile öne çıkan bu âlimlerden bazıları muhtelif konularda kitap ve risaleler kaleme almıştır. Âlimler medreselerde Arapça öğretimine özel önem vermiş ve bu şekilde öğrencilerin birinci el kaynaklara ulaşmasını temin etmişlerdir. Arapça eğitimi ile yoğun olarak meşgul olan âlimler bu sahada eserler kaleme almışlardır. Bölgedeki bazı âlimler de tasavvuf ile meşgul olmuş, tedrisin yanında tebliğ ve irşad faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Tasavvufla uğraşan âlimlerin genellikle mektubât ve divân türü eserleri bulunmaktadır.⁶

1.8. Vefatı

Molla Şirîn ilimle geçirdiği meşakkatli ömrünü 1 Temmuz 2009 tarihinde 81 yaşında tamamladı. Vefat ettiğinde arkasında çoğunluğu klasik usulle yaptığı muazzam bir müderrislik hayatı bıraktı.⁷

2. İLMİ KİŞİLİĞİ

2.1. İlmî Şahsiyeti

Molla Şirîn, ilim uğrunda fedekârlıkta bulunmuş çalışkan bir şahsiyettir. Birçok hocadan çeşitli dersler okumuş ve birçok talebe okutmuştur. Tefsîr, hadîs, fıkıh ve ilmi disiplin alanlarındaki salahiyetiyle tanınır, ayrıca İslâmî ilimlerin tümüne vakıf olması bölgedeki ilmi şahsiyetlerin başvuru kaynağı olmasını sağlamıştır. Derin bilgisinden dolayı çevredeki medreselerden bilhassa Siirt il merkezinde bulunan Şeyh Muhyiddin-i Basretî medresesinden (Hüseyniye Medresesi) ilminden faydalanmak için sık sık

⁶ Özdirek Recep, Cumhuriyet Döneminde Şırnak Bölgesinde Yaşayan Âlimlerin Fıkıhla İlgili Eserlerinin Değerlendirmesi Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, Ankara 2010, s.707.

⁷ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

talepler gelirdi. Bu yüzden Şeyh Muhyiddin-i Basretî medresesinde aralıklarla ders vermiş, ilim ehline müşkil gelen konularda aydınlatıcı bigiler vermiştir. Hiçbir zaman yüzeysel bir bilgiyle yetinmez, olabildiğince bilginin derinliklerine iner, tam ve sağlam kaynağına ulaşmadan o bilginin doğruluğunu veya yanlışlığını kabul etmezdi.⁸

2.2. Sosyal Yönü

İnandığı şeylerde kararlı olan Molla Şirîn, inancındaki kararlılığından hiçbir zaman ödün vermezdi. Kültürlü kişilerin sözlerine önem verirdi. Kendi talebesi bile olsa görüşünü sorar, düşüncesine önem verirdi. İlim ehli ile oturup kalkmayı sever, cahil insanlardan her zaman uzak dururdu. Bütün sosyal ilişkilerini ilim ehli kişilerle kurma gayretindeydi. Aşırı tartışmaları sevmez; böyle ortamlarda bulunmamaya gayret ederdi. Doğru ve açık sözlü olmayı sever, Kur'ân ve Sünnet yolundan ayrılmazdı.⁹

2.3. Mezhebi ve Meşrebi

İtikaden Eş'arî, amelen Şafî mezhebine mensuptur. Tasavvufi yaşayışa doğrudan bir bağlılığı olmamakla birlikte Şeyh Seyda¹⁰ ve Nurşin¹¹ gibi medrese kökenli şeyhlere ve medreseyi önemseyen Nakşî tarikatı mensuplarına karşı saygı ve sevgisi vardı.¹²

2.4. İfa Ettiği Görevler

Molla Şirîn, medreseden mezun olduktan sonra ilk olarak Çizimli köyünde 1969 tarihinde imamlık ve medresede talebe okutma görevlerinde bulunmuş, daha sonra Van iline göç ederek bu vilâyetin çeşitli ilçe ve köylerinde imamlık ve medreselerde

⁸ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

⁹ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

¹⁰ İsmi Muhammed Said olup seydâ diye meşhur olmuştur. Babası Şeyh Ömer Zengani, annesi Halime Hatundur. 1889 (h.1309) senesinde Cizre'de doğdu. 1968 (h. 1387) senesinde Cizre'de vefât etti. Tasavvufi ekol olarak Nakşibendi'dir.

¹¹ Bir ilim ve irfan merkezi olarak bilinen Nurşin, (Güroymak) Bitlis iline bağlı bir ilçedir. Abdurrahmân Tâgî, Fethullah Verkanisî, Muhammed Ziyâüddîn Nurşinî gibi zevatlar tanınmış simalarındandır.

¹²Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

müdürlük yapmıştır. Hayatının son yıllarında Siirt il merkezinde bulunan Hüseyiniye medresesinde müdürlük yapmıştır.¹³

3. HOCA TALEBE VE ESERLERİ

3.1. Hocaları

Molla Şirîn öğrenimini kendi köyünde 6-7 yaşlarındayken ilk önce babası Molla Yahya'dan daha sonra ağabeyi Molla Abdulhadi'den ders almıştır. Bilahare ilmî seyahatlerde bulunmak için yöredeki çeşitli il ve ilçeleri dolaşmıştır. Sırasıyla aşağıdaki hocalardan ders almıştır:

1. Siirt ili Kurtalan ilçesinde bulunan Molla Muhammed Kurû ve Molla Resul,
2. Siirt ili Kurtalan ilçesi Milha mıntıkasında Molla İsmail Efendi,
3. Siirt ili Kurtalan ilçesinde Şeyh Fudayl ez Zukaydî ve Şeyh Cüneyt Efendi,
4. Siirt ili Kurtalan ilçesinde Molla Said,
5. Siirt ili Kurtalan ilçesinde Molla Sıddık,
6. Siirt ili Eruh ilçesi Erik köyünde Molla Abdurrahman ve dayısı Şeyh Abdurrahman Şâvirî,
7. Muş ili Malazgirt ilçesinde Molla Zahir,
8. Muş ovasında Molla Abdullah en Nânikî,
9. Bitlis ili Güroymak (Nurşin) ilçesinde Şeyh Takıyuddin Hazret'in torunu Şeyh Diyaeddin,
10. Bitlis ili Güroymak (Nurşin) ilçesinde Molla Mahmut Nurşinî.¹⁴

¹³ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

¹⁴Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

3.2. Talebeleri

Molla Şirîn'in hayatı hakkında yazılı olan bilgiler sınırlı olduğu için, tespit edebildiğimiz kadarıyla Molla Şirîn'in kesin olarak bilinen talebeleri şunlardır:

1. Molla Hasan, Molla Said ve Molla Bahattin:

Bu zatlar, Molla Şirîn'in kardeşleri olup çeşitli yerlerde fahri ve resmi imamlık yapmışlardır.

2. Mehmet Keskin:

Şu anda Yüzüncüyıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Yardımcı Doçent Doktor olarak görev yapmaktadır.

3. Yunus Eros:

Diyanet İşleri Başkanlığı Van İl Müftülüğü Cezaevi Vaizi görevini ifa etmektedir.

4. Ahmet Kılıçarslan:

Siirt ili Eruh ilçesinin Çizimli (Nivilâ) köyü emekli imamı.¹⁵

3.3. Eserleri

Molla Şirîn'in kaleme aldığı birçok eserinin olduğu bilgisine ulaştık. Fakat bu eserlerin kendileri mevcut olmadığı gibi isimleri, ya hiç bilinmemekte ya da kısmen bilinmektedir.

Kendilerine ulaşılan ve matbuları bulunan eserleri 3 tanedir.

a. Tefsîrâ Şirîn

Üzerinde çalıştığımız bu eser, iki ciltlik tefsîr kitabıdır. Eserin ilk basımı Diyarbakır'da 1995 tarihinde, Söz Yayınevi tarafından iki cilt halinde basılmıştır. I. cilt 529 sayfa, II. cilt 559 sayfadır. Kürtçe yazılmış bir tefsîr kitabıdır. Eserin baskı ve kâğıt kalitesi çok iyidir. Sayfanın üst kısmında Kur'ân metni yer almakta, sayfa bir çizgiyle

¹⁵ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

ikiye ayrılmakta ve alt kısmında da tefsîr kısmı yer almaktadır. Müellif bu eseri yazmaya 1980 yılında 60 yaşındayken başlamış ve 1988 yılında tamamlamıştır. Bölgede en çok tanınan eserlerden birisidir. Eserin tashihini Diyarbakır Dökmetaş (Karakilise) 1946 doğumlu Zeynelabidin Çiçek (el Amedî) yapmıştır. Bu zat Diyarbakır'da uzun yıllar fahri ve resmi imamlık yapmış bölgedeki yazma eserleri istinsah etmiş, onları kaybolmaktan kurtarmış ve bir kısmını yayınlamış iyi bir medrese mollasıdır.¹⁶

b. Şeriâta Şirîn (Minhâcü't-Tâlibîn tercümesi)

Şafiî fihhına dair kaleme aldığı bu eser büyük boy olup baskı yeri ve tarihi belirtilmemiştir. Eserin üst kısmında Arapça metin bulunmakta altında Kürtçe tercümesi bulunmaktadır. Tercüme ile metin bir çizgi ile ayrılmış ve metin ayrıca harekelenmiştir. Muhtasar eserler kategorisindedir. Şafiî fihhının hemen hemen bütün konularını ana hatlarıyla ele alır. Eser 604 syfa olarak Söz yayınevi tarafından Diyarbakır'da basılmıştır.¹⁷

c. Tefsîlu'l-Merâm (Şerh'ul-Ebyât yada Şerhâ Şî'rân)

Arapça öğretiminde medreselerde ders kitabı olarak okutulan nahiv, belâğat, beyân, bedi' ve mecâz ile ilgili eserlerde bulunan şiirlerin anlamı ve irabını yapmaktadır. Bu eseri 30 yaşında yazmaya başlamış ve 60 yaşında iken tamamlamıştır.¹⁸Eser 348 sayfa olarak 2000 yılında Yasin yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır.¹⁹

¹⁶ Çelik, Muzaffër, Zeynelabidin Çiçek Hoca İle Röportaj, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, sayı:8, s.186, Kasım 2012 (www.e-sarkiyat.com).

¹⁷ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

¹⁸ Bingöl, Abdulkadir, *Kulilkên Baxê Botan*, Enstîtuya Kurdî ya Amedê, 2008, s. 173-175.

¹⁹ Müfessirin hanımı Halime hatun ile oğlu Abdullah KESKİN' den alınmıştır.

4. GENEL ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN TEFSİRÂ ŞİRÎN

4.1. Tefsîrâ Şîrîn'in Yazılış Gerekçesi

Molla Şîrîn, eserinin kaleme alış gerekçesini bir ara aklıma gelen

﴿ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ﴾

“Allah Adem’e her şeyin ismini öğretti”²⁰ ile

﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ ﴾

“O’nun alametlerinden biri de, göklerin ve yerin yaratılması, renklerin ve dillerinizin ayrı ayrı olmasıdır”²¹

âyetlerinin aklında çağrıştırdığı mana ve bu mana sayesinde şu yoruma ulaşmasıdır. Allah (c.c)’ın her lisana verdiği bir değer olduğunu ve Kürtçe’nin de bu lisanlardan biri olduğunu, bunun için Araplara inen Kur’ân’ı Kürtçe’ye çevirmek istediğini açıklar.²² İkinci olarak da bölge insanının Kur’ân’daki ilâhî mesajı tamamıyla anlamalarını sağlamaktır, şeklinde açıklar.

4.2. Tefsîrâ Şîrîn'in Yazılış Tarihi

Tevâfuken 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askerî darbenin akşamında tefsîrinin yazımına başlamıştır. Gündüz vaktinde köylünün şikâyet etmesinden çekindiği için geceleri sabaha kadar tefsîrini yazmakla geçirmiştir. Eserin tamamlanması da başlangıcı gibi yine tevâfuken darbeyi yapan dönemin 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in cumhurbaşkanlık görevinin bitimiyle aynı güne rastlar.

²⁰ Bakara 2/31.

²¹ Rûm 30/22.

²² Şîrîn Molla Muhammed, *Tefsîrâ Şîrîn*, Mektebetu’s Seyda, Diyarbakır, 2008, I/4.

4.3. Tefsîrâ Şîrîn'in Üslubu

Tefsîrâ Şîrîn'in üslubu çok açık ve nettir. Seviyesi ne olursa olsun herkesin kolayca okuyup anlayabileceği bir üsluba sahiptir.

Molla Şîrîn eserinin kolay, anlaşılır ve her zaman başvurulacak bir tefsîr olması için, eserini hacimli gösterecek açıklamalardan kaçınmış ve gereksiz uzatmalara girmemiştir. Tefsîr, meâl tefsîr şeklinde yazılmış bir eserdir.

4.4. Tefsîrâ Şîrîn'in Kaynakları

Molla Şîrîn eserini kaleme alırken İslâm alâmında yazılmış tefsîr kitaplarından faydalanmış ve onlardan nakillerde bulunmuştur. Yararlandığı tefsîrler şunlardır: Alâuddin Ali b. İbrâhîm el Bağddî el Hâzin (678) *Lubâbu't Tevîl fî Maani't Tenzîl*, Ebul Berakât Abdullah b. Ahmed Mahmud en-Nesefî (710) *Medâriku't Tenzîl ve Hakaîku't Te'vîl*, Nasıruddin Ebi'l-Hayr Abdillâh b. Ömer b. Mahmud eş-Şîrazî eş-Şâfiî el-Beyzâvî (685) *Envâru't Tenzîl ve Esrâru't Tevîl*, İmamü'l Celîli'l-Hafız İmamuddn Ebi'l Fidâ İsmail b. Kesîr (774) *Tefsîru'l Kur'ân'il Azîm*, ve çok istifade ettiğini söylediği Abdullah İbn-i Abbâs'ın (68) *İbn-i Abbâs* adıyla meşhur olan rivâyetleridir.²³ Ayrıca tefsîrini hacimli olmaktan korumak ve herkesin kolayca istifade edeceği bir eser olması için elinden geldiği kadar başvurduğu kaynakları sınırlı tutmuş, bunun için nakil yapmakla yetinmeyerek kaynak gösterme yöntemine de gitmiştir. Bu yöntemini *Haşiyetü's Şihâb'ta* 4; *Hâzin'de* 3; *Beyzâvi'de* 1; *Sâvi'de* 1; *Sâvi* ile *Hâzin* beraber 1; *Sâvi*, *Beyzâvi*, ve *Hâzin* beraber 1; *Beyzâvi* ile *Hâzin* 1; *Beyzâvi* ile *Celaleyn* 1 ve *Haşiyetü's Şihâb* ile *Sâvi* beraber 1 yerde olmak üzere toplam 14 yerde nakil yapmamış, ilgili âyetlerin manalarını ve terkiplerini daha iyi anlamak isteyenlere bu tefsîrlere başvurmayı önermiştir. Şimdi Molla Şîrîn'in yaptığı nakil ve rivâyetlerden bir kaçını görelim.

4.4.1. İbn-i Abbâs Tefsîrinden Yaptığı Nakiller

İbn-i Abbâs'ın tefsîri, müfessirimiz Molla Şîrîn'in rivâyet konusunda başvurduğu ana kaynak konumundadır. Nitekim Molla Şîrîn'in rivâyete dair aldığı

²³ Şîrîn, *Tefsîr*, I/4.

bilgilerin çoğunluğunu buradan aldığını görmekteyiz. Aldığı rivâyetlerin hepsinde sarîh olarak İbn-i Abbâs ismini zikretmiştir. Molla Şîrîn'in İbn-i Abbâs'tan yaptığı nakilleri şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

Birinci Nakil: Kelime ve İbâre Anlamlarını Açıklamak İçin Yaptığı Nakiller:

Örnek: 1

﴿ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴾

“O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir yörüngede yüzmektedirler.”²⁴

Molla Şîrîn bu âyeti tefsîr ederken ﴿ فَلَكٍ ﴾ kelimesinin anlamını İbn-i Abbâs'tan şöyle nakletmiştir “Biçimi, değirmen taşına veya ip topuna benzeyen, içerisinde yıldızların bulunduğu sema'dır.”²⁵

İkinci Nakil: Bir Konuyu Delillendirmek İçin Yaptığı Nakiller

Örnek:1

﴿ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَ كُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ

وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴾

“ De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak (Kur'ân) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece tebliğ etmekle memurum).”²⁶

Molla Şîrîn bazen de nâsîh ve mensûh âyetleri delillendirmek için de İbn-i Abbâs'tan nakilde bulunmuştur. Şöyle ki İbn-i Abbâs'ın bu âyet, kılıç âyetiyle nesh olduğunu tefsîrinde kaydettiğini açıklar.²⁷

²⁴ Enbiyâ. 21/33.

²⁵ Şîrîn, *Tefsîr* II/43. Ayrıca bkz. I/85,II/202,II/531,II/552,I/507,II/557,I/419. Karşılaştırma için bkz. Taberi, Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l Beyân an Te'vili Âyi'lKur'ân*, (thk. Abdullah b. Abdu'l Muhsin et-Türkî) Dâru'l Hicr, Kahire, 2001, XVI/256.

²⁶ Yunus. 10/108.

4.4.2. Kâdî Beyzâvi'nin Envârü't-Tenzil'inden Yaptığı Nakiller

Molla Şirîn, birçok yerde sarâhaten Beyzâvî tefsîrini kaynak göstermektedir. Yukarıda da kaydettiğimiz gibi alıntı yapacağı birçok yerde sadece Beyzâvî tefsîrini işaret etmekle yetinip ona müracaat etmeyi önermiştir. Ve yine çoğu kez alıntı yapmakla beraber Beyzâvî tefsîrine başvurmayı önermiştir.

Örnek: 1

﴿ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾

“Cumartesi tatili, ancak onda ihtilaf edenlere (farz) kılınmıştı. Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir.”²⁸

Molla Şirîn âyetteki ﴿ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ ﴾ ibaresi için ‘Yahudilerin peygamberleri, Cuma gününü ibadete tahsis etmelerini söylediler ama onlar kabul etmediler’ açıklamasını yaptıktan sonra kendi açıklamasına dayanak olması için Beyzâvî’den, “Yahûdiler Cuma yerine Cumartesi gününü seçmişlerdi.” açıklamanı nakletmiştir.²⁹

4.4.3. İbn-i Kesîr’in Tefsîrü’l Kur’âni’l-Azîm’den Yaptığı Nakiller

Molla Şirîn tefsîrinin mukaddimesinde İbn-i Kesîr tefsîrini kaynak gösterdiğini kaydeder.³⁰ Ama biz eserinde sarîh olarak sadece bir yerde kaynak gösterdiğine şahit olmaktadır.

²⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/370, Ayrıca bkz. I/395, I/308, II/200. Karşılaştırma için bkz. Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf, *Bahru’l Muhît*, Dâr’ul Kutub’il İlmîyye, Beyrut, 1993, V/197.

²⁸ Nahl. 16/124.

²⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/178. Ayrıca karşılaştırma için bkz. Beyzâvi Nasıruddin Ebi’l HayrAbdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî eş-Şafîî, *Envârü’t Tenzil ve Esrâru’t Te’vîl*, Dâru’l İhyâ’i et-Turâsî’il Arabî Beyrut, tsz., III/245.

³⁰ Şirîn, *Tefsîr*. I/4.

Örnek: 1

Molla Şirîn,

﴿ وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴾

“ (Ey insanlar!) Siz onların yanlarından geçip gidiyorsunuz sabahleyin.”³¹ âyetinin tefsîrini yaptıktan sonra âyetteki ﴿ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ ﴾ ibaresinin tefsîrine geçmiş, daha sonra da ﴿ عَلَيْهِمْ ﴾ lafzındaki zamîrin Lut (as) kavminin helâk olan Sedom, Avra, Sabura, Dadu ve Mâne adındaki dört köye işaret olduğunu kaydeder.³² Burada helak olan dört köy olduğu söylemini delillendirmek için İbn-i Kesîr’den şu nakli yapar: “Lut (as) kavminin helâk olan köyleri Sedom, Sab’a, Uşre ve Duma’dır.” demiştir.³³

4.4.4. Tefsîrine Aldığı Meçhul Nakiller

Molla Şirîn bazen tefsîrine aldığı rivâyeti nereden aldığını zikretmemiştir.

Örnek: 1

İsrâ sûresinin nüzûl yeri ve sûre isminin ne olduğu hakkında şu meçhul rivâyeti aktarır: İsrâ sûresi Mekke’de inmiştir ve sûrenin ismi ya Beni İsrail’dir ya da Subhân’dır.³⁴

4.5. Tefsîrâ Şirîn’in Tefsîr Tarihindeki Yeri

Te’lif edildiği dönem itibari ile Türkiye’de mevcut başka bir Kürtçe tefsîrin olmaması, eserin hacim olarak küçük olması, dilinin sade ve kolay olması gibi hususlar tefsîr tarihinde yer edinmesini sağlamış ve önemli bir boşluğu doldurmuştur.

³¹ Sâffât 37/137.

³² Şirîn, *Tefsîr*. II/271 48.

³³ Şirîn, *Tefsîr*. II/271. Ayrıca karşılaştırma için bkz. İbn-i Kesîr, İsmail b. Ömer, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, Dâru’t-Tayyibe, Riyad 1999, VII/38.

³⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/479.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED ŞİRÎN'İN TEFSİRÂ ŞİRÎN ADLI ESERİNİN TAHLİLİ

1. KUR'ÂN İLİMLERİ BAKIMINDAN TEFSİRÂ ŞİRÎN

Bu bölümde Kur'ân İlimleri'nin Tefsîrâ Şîrîn'deki yerine ve Molla Şîrîn'in bu konulardaki görüşlerine değineceğiz:

1.1. Sebeb-i Nüzûl

Herhangi bir hâdise veya Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sorulan bir soru dolayısıyla bir ya da birkaç âyet nazil olmasına etki eden âmillere sebeb-i nüzûl denir.³⁵ İşte bundan dolayı Kur'ân âyetleri iki kısma ayrılır. Birinci kısım Allah (c.c.) tarafından doğrudan doğruya O'nun murad ettiği hikmet için, herhangi bir sebebe bağlı olmadan inen âyetler olup bunlar da Kur'ân'ın çoğunluğunu teşkil ederler. İkinci kısım ise herhangi bir sebebe bağlı olarak inen âyetlerdir.³⁶ Sebeb-i Nüzûl ilmi, Kur'ân'ı doğru ve daha iyi anlamaya yarayan bir ilimdir. Ve bunun için her müfessirin bilmesi gereken ilimlerdenidir. Sebeb-i Nüzûl'u bilmenin en sağlam yolu sahih haberleri bilmektir. Molla Şîrîn eserinde birçok âyette sebeb-i nüzûl ile ilgili örnekler vermiştir. Şimdi bu örneklerden bir kaçını görelim.

Örnek: 1

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ ﴾

³⁵Subhi es-Salih, *Mebâhis fî Ulûmi'l Kur'ân*, 18.baskı, Dâru'l İlmi Lil-melâyîn, Beyrut, 1990, s. 132; Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsîr Usûlü*, T.D.V.Yayımları, Ankara,1993, s.115; Demirci Muhsin, *Tefsîr Usûlü ve Tarihi*, MÜİFV. Yayımları, İstanbul, 1998, s.231-232.

³⁶ es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *el İtkân fî Ulûmil Kur'ân*, Dâru'l Kutubi'l İlmîyye, Beyrut, 2007, I/59.

“Şüphesiz Allah (hakki açıklamak için sivrisinek ve onun da ötesinde bir varlığı misal getirmekten çekinmez. İman etmişlere gelince, onlar böyle misallerin Rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler.”³⁷

Molla Şîrîn bu âyet hakkında ‘Kâfirler ile Yahûdiler, ‘sinekten, bal arısından ve örümcekten bahseden bir yüce Rabbe ibadet etmeyiz ’ demeleri üzerine indiğini söyler.³⁸

Örnek: 2

﴿ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ﴾

“Âmâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. (Bunlara yapamayacakları görev yüklenmez; yapamadıklarından dolayı günahkâr olmazlar.) Sizin için de, gerek kendi evlerinizden, gerekse babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarını uhdenizde bulundurduğunuz yerlerden, yahut dostlarınızın evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur. Toplu halde veya ayrı ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur.”³⁹

Molla Şîrîn bu âyetin sebab-i nüzûlü hakkında ‘Müslümanlar peygamberlerle birlikte cihada gidince evlerinin anahtarlarını savaştan muaf olan âmâ, total ve hastalara bırakıyorlardı. Bu insanlar buların evlerinde kalınca bazen mecburen bir şeyler yiyorlardı ama kendilerine bir vebal olur mu diye içleri hep tedirgindi. Cenâb-ı Allah bu tedirginliklerini izale etmek ve onlara vebal olmadığını haber vermek için bu âyeti inzâl etmiştir’ şeklinde beyanda bulunur.⁴⁰

³⁷ Bakara 2/26.

³⁸ Şîrîn, *Tefsîr*. I/11.

³⁹ Nûr 24/61.

⁴⁰ Şîrîn, *Tefsîr*. II/100, Ayrıca bkz. II/216, II/371.

Örnek: 3

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْضَلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْنَهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴾

“Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.”⁴¹

Molla Şîrîn, bu âyetin sebab-i nüzûlünü: ‘ Medine ehlinin cahiliyeden kalma kötü örnekleri vardı, bunlardan bir tanesi, kişi öldüğünde eğer o adamın başka eşlerden oğlu varsa bu oğul o kadına malik oluyordu, isterse o kadını kendisi nikâhlıyordu, babasının yarıda bırakmış olduğu mihrî üzerine, isterse o, kadını başkasıyla evlendirip başlık parasını alıyordu, istese de o kadının evlenmesine mani olup, evde bıraktırıyordu’ şeklinde vermektedir.⁴²

1.2. Nesh

Nesh lûgatta gidermek, nakletmek, izale etmek anlamlarına gelmektedir.⁴³ Nesh’in istilâhî manası ise ‘Şer’î bir hükmün diğer bir şer’î hükümle ortadan kaldırılmasıdır’.⁴⁴ Nesh meselesi her müfessirin çok iyi bilmesi gereken bir konudur. Âlimler, bir müfessirin nâsih ve mensûh âyetleri ayırt etmeden tefsîr yapmasının caiz olmadığını söyleyerek neshin yeri ve önemini ortaya koymuşlardır. Bir gün Hz. Ali (r.a.) bir kıssacıya, nasihi mensuhtan ayırıp ayırmadığını sorduğunda kıssacı, hayır cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.) ‘kendin helak oldun, başkalarının da helak olmasına sebep oldun’ demiştir. Suyûtî, neshin bazı hikmetlerinin bulunduğunu ve onun, Allah’ın bu ümmete has kıldığı özelliklerden biri olduğunu belirterek

⁴¹ Nisa4/19.

⁴² Şîrîn, *Tefsîr*. I/135. Gibi ayrıca birçok yerde Sebebi Nüzûle örnekler vermiştir: I/42, I/84, I/99, I/139, I/162-163, I/204, I/368.

⁴³ İbn-i-i Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lis’anü’l Arab*, Dâru Sâdir, Beyrut, Tsz., III/61.

⁴⁴ ez Zürkânî, Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü’l İrfân fî Ulûmi’l Kur’ân*, Dâru’l Marife, Beyrut, 2001, II/176.

Müslümanların da neshin cevazı için ittifak ettiklerini söylemektedir.⁴⁵ İslâm âlimlerinin çoğu Kur'ân'da neshin var olduğunu kabul etmektedirler. Bu âlimler Kur'ân'ın, nasıl daha önceki kitapları neshettiği gibi aynı şekilde kendi içerisinde de nesh olayının olduğunu savunurlar. Nesh konusu önem isteyen bir konu olduğu için söyleyeceklerimizi burada noktlayıp, Molla Şirîn'in nesh konusuna verdiği öneme göz atalım. Eserinde nesh hakkında geniş bir şekilde görüş belirtmemiş, ama birçok âyet için nesh etmiş veya nesh olunmuş gibi ifadeler kullanmıştır. Ayrıca bu ifadeleri kullanırken sanki neshin varlığını kabul ediyormuş gibi bir tutum takınmıştır.

Şimdi eserinde nesh meselesi ile ilgili ele aldığı birkaç âyet görelim

Örnek: 1

﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

“Biz, bir âyet hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz. Bilmez misin ki Allah her şeye kadirdir.”⁴⁶

Molla Şirîn bu âyeti işlerken, âyette nesh olayının vuku bulduğunu kabul eder, ama hiçbir şekilde neshin açıklamasına değinmez, sadece âyette nesh olayının olduğunu söyleyerek geçer.⁴⁷

Örnek: 2

﴿ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

“Biz bir âyet yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman -ki Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir- "Sen ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır; onların çoğu bilmezler.”⁴⁸

⁴⁵ Suyûtî, *İtkân*, II/40.

⁴⁶ Bakara 2/106.

⁴⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/29, Ayrıca bkz.I/47, I/48.

⁴⁸ Nahl 16/101.

Molla Şirîn bu âyette neshin varlığını kabul etmekle birlikte, Cenâb-ı Allah'ın Kur'ân'da neshi var etmesinin bir hikmeti olduğunu ve bu hikmetin iman edenlerin kalplerini kendisine ve İslâm'a ısındırması içindir, diye kaydeder.⁴⁹

Örnek: 3

﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لَأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾

“Sizden ölüp de (dul) eşler bırakan kimseler, zevcelerinin, evlerinden çıkarılmadan, bir yıla kadar bıraktıkları maldan faydalanmaları hususunda (sağlıklarında) vasiyet etsinler. Eğer o kadınlar, (kendiliklerinden) çıkıp giderlerse, kendileri hakkında yaptıkları meşru şeylerden size bir günah yoktur. Allah azîzdir, hakîmdir.”⁵⁰

Molla Şirîn bu âyetin aşağıdaki âyetle:

﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾

“Sizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün beklerler. Bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, kendileri hakkında yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.”⁵¹ nesh edildiğini söyler.⁵²

Fahreddîn-i Râzî bu âyetin nesh edilmediğini açıklarken âyet hakkında üç görüş olduğunu söyler.

“1. Bu âyette nesh aslın tersine bir durumdur. İmkan nisbetinde nesh edilmediğini kabullenmek gerekir.

⁴⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/475-476, Ayrıca bkz. I/50, I/140.

⁵⁰ Bakara 2/240.

⁵¹ Bakara 2/243.

⁵² Şirîn, *Tefsîr*. I/66.

2. *Âyetler nüzûl itibariyle nesh edenin nesh olunandan sonra inmesi gerekir. Tilavette ise sonra olması daha da güzeldir. Tilavette nesh edenin nesh olunandan önce olması kötü bir sıralamadır, ama yine de caizdir.*

3. *Fıkıh usulündeki bir kaideye göre nesh ile tahsis arasında bir cedelleşme olduğunda tahsise öncelik verilir. Burada iki âyeti Mücahid'in dediği gibi iki hal ile tahsis edersek nesh ortadan kalkar. Böylelikle delilsiz olarak neshi kabul etmektense Mücahid'in görüşüne uymak daha iyidir.⁵³*

Örnek: 4

﴿ وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا

﴿ فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ۝

“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin.”⁵⁴

Molla Şirîn bu âyetin nesh edildiği hakkında birçok görüş olduğunu, bazı görüşlerin hadisle bazı görüşlerin de Nûr sûresindeki had âyetiyle nesh edildiğini kaydeder.⁵⁵

Râzî ise bu âyetin nesh edilmediğini şöyle açıklar ‘Ebû Süleyman el Hattabî Meâlimu’s-Sunen adlı eserinde belirttiğine göre ne bu âyette ne de bu hadiste nesh kesinlikle söz konusu değildir. Çünkü Hak Teâla’nın ‘O kadınları ölüm alıp götürünceye kadar yahut Allah onlara bir yol gösterinceye kadar, kendilerini evlerde tutun’ ifadesi o kadınların evlerde tutulmalarının Allah’ın onlara bir yol açmasına kadar süreceğine delalet eder. Binaenaleyh âyette geçen yol kelimesi mücmel (net olmayan) bir ifadedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ‘(Hükümlerinizi) benden alın. Dul veya evli

⁵³ er-Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Huseyn el-Kureşî, *Mefâtihu'l Gayb(et Tefsîru'l Kebîr)*, Dâru'l Kutubi'l İlmîyye, Beyrût, 2009, VI/134-135.

⁵⁴ Nisa 4/15.

⁵⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/134.

recmedilir, bekâr ise sopalanıp sürgün edilir⁵⁶ buyurunca, bu hadis, o âyeti nesh etmemiş aksine tefsîr etmiş olur. Ve yine bu hadis, Cenâb-ı Allah'ın, zina eden kadımla, zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun⁵⁷ âyetin umumi manasını tahsis eder. Sonuç olarak bu hadis, âyetlerden birini tefsîr etmekle diğerini de tahsis etmektedir ve bu durum neshin kabulünden daha iyidir.⁵⁸

﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾

“Sonradan iman eden ve hicret edip de sizinle beraber cihad edenler de sizdendir. Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (vâris olmağa) daha uygundur. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir.”⁵⁹

Bu âyet hakkında Râzî'nin eserinde şu açıklamalara yer verilmiş: Bazı alîmler bu âyetin nesh edildiğini, bazılarıda nesh edilmediğini söylemişlerdir. İlk önce nesh edilmiş diyenlerin görüşüne yer verelim:

a) Âyetteki, "(Akd) yeminlerinizin bağladığı kimselere" tabirinden murad, cahiliyye döneminde anlaşma yapılmış kimselerdir. Zira cahiliyye döneminde birisi birisi ile anlaşma yapar ve "Benim kanım senin kanın; barışım, senin barışın; savaşım, senin savaşındır. Sen bana varissin, ben de sana; sen benim diyetimi öde, ben de senin" derlerdi. Bu şekilde anlaşma yapanların, birbirlerinin mirasından altıda bir hakları olurdu. İşte bu husus Hak Teâla'nın, "hısımlar, Allah'ın kitabında, birbirine daha yakındırlar."⁶⁰ “Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz Allah size tavsiye ve emreder ki.”⁶¹ âyetleriyle neshedilmiştir.

⁵⁶et-Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b.İsa, *Camiü't Tirmizî*, thk.(İbrâhîm Utbe Ivaz), Kahire, 1975, Kitabı'l Hudud (15), Bab: 8, nr.1434.

⁵⁷ Nûr 24/18.

⁵⁸ Râzî, *Mefâtih*. VIII/188.

⁵⁹ Enfâl 8/75.

⁶⁰ Enfâl 8/75.

⁶¹ Nisa 4/11.

b) Cahiliyye insanlarından biri, yabancı birisini evlâd edinirdi. Bunlara (evlatlıklar) denilir ve onlar, bu sebeple varis olurlardı. Daha sonra bu husus neshedilmiştir.

c) Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabından iki kişi arasında "kardeşlik" akdi yapıyordu. İşte böyle kardeş olma da, birbirlerine varis olma sebebi idi. Bil ki her üç izaha göre de, yapılan anlaşma, "hisselerini verin" ifadesinden dolayı, bunların birbirlerine varis olmalarına sebep oluyordu. Cenâb-ı Allah, daha sonra şu yukarıda yazdığımız âyetlerle bunu neshetmiştir.

Bu âyetin mensûh olmadığını söyleyenler ise, âyetin tefsîri hususunda şu görüşleri zikretmişlerdir:

a) Âyetin takdiri şu şekildedir: "Ana-baba ve akrabaların bıraktığı ve kendilerini yeminlerinizin bağladığı kimselerin bıraktığı her şey için vârisler vardır, O vârislere hisselerini verin. "Yani "Mevâlî ve vereselere hisselerini verin." Bu manaya göre, "(Akd ile) yeminlerinizin bağladığı kimselere, "tabiri, "ana ve babanın ve en yakın akrabaların..." tabirine atfedilmiştir. Binâenaleyh mana, "yeminlerinizin bağladığı kimselerin bıraktığı şeyler için, vâris vardır. O vâris buna daha lâyıktır" şeklinde olur. Allah Teâlâ buna göre vârisi, "mevlâ" diye ifâde etmiştir ki bu da "malı, anlaştığınız kimseye vermeyin; aksine mevâlî ve vârislere verin" demektir. Bu izaha göre âyet mensuh değildir. Bu, Ebu Ali el-Cübbâî'nin yaptığı te'vildir.

b) Bu ifadeden maksad, karı ile kocadır. Zira nikâh da "akid" diye adlandırılmıştır. Nitekim Cenâb-ı Allah, "(İddet sona erinceye kadar) nikâh akdi yapmaya azmetmeyin"⁶² buyurmuştur. Binaenaleyh Allah Teâlâ ebeveyni ve akrabaları zikretmiş, onların yanısıra karı-kocayı zikretmiştir. Bunun bir benzeri de miras âyetidir. Zira Hak Teâlâ, çocuğun ve ana-babanın mirasını açıklarken, karı ile kocanın mirasını da zikretmiştir. Buna göre âyette nesh söz konusu değildir. Bu da, Ebû'l Müslim el-İsfehânî'nin görüşüdür.

c) Bu tabirden maksad, "velâ" sebebi ile meydana gelen mirastır. Buna göre de, nesh söz konusu değildir.

⁶² Bakara 2/235.

d) Bu tabirden murad, adamın müttefikleri olup, "(onlara) hisselerini verin" âyetindeki hisseden maksat da, akrabalar arasındaki yardımlaşma, nasihat etme, dayanışma ve samimiyetle birbiriyle içli dışlı olmaktır. Binaenaleyh bunlardan maksad, birbirine varis olma değildir. Bu takdire göre de, nesh söz konusu değildir.

e) Bu âyet, Hz. Ebu Bekir (r.a.) ile oğlu Abdurrahman (r.a.) hakkında nazil olmuştur. Çünkü Hz. Ebu Bekir (r.a.), oğluna infak etmemeye ve malından ona hiçbir şey vermemeye yemin etmişti. Abdurrahman (r.a) müslüman olunca, Cenâb-ı Allah, Hz. Ebu Bekir'e ona payı kadar miras bırakmayı emretmiştir. Buna göre de, âyette nesh yoktur.

f) Essâm, şöyle demiştir: "Allah Teâlâ, ölenin yanı başında bulunanlara, daha önce de zikredildiği gibi, bir pay ayrılmasını emrettiği gibi, bir bağış ve hediye olarak az bir şey ayrılmasını da emretmiştir." Bütün bunlar muhtemel ve güzel izahlardır. Ne murad etmiş olduğunu en iyi Allah bilir.⁶³

1.3. Muhkem ve Müteşâbih

Kur'ân ilminin önemli konularından biri de Muhkem ve Müteşâbih konusudur. Her müfessirin Kur'ân'ı tefsir ederken bilmesi gereken önemli konulardan biri de Muhkem ve Müteşâbih konusudur.

Muhkem kelimesinin kökü olan 'Ha-Ke-Me' sözlükte, "engelledi, mani oldu." anlamlarına gelir. Zulme engel olması sebebiyle yargıca *Hâkim*, atın huysuzluğuna mani olduğu için gemin ağızlığına da *Hakeme* denilmiştir.⁶⁴

Müteşâbih ise lûgatta "misil ve nazir" anlamlarına gelen 'Şe-Be He' kökünden türemiştir.⁶⁵

Muhkem, kelime anlamı itibariyle, sağlamlaştırılmış, sapasağlam, sağlam metin, manası açık olma, ihtimalli olmayan söz anlamlarına gelir.⁶⁶ Müteşâbih ise birbirine

⁶³ Râzî, *Mefâtih*. X/69-70.

⁶⁴ Firûzâbâdi, Mecdu'd-din Muhammed b. Yakûp, *Tertibu'l Kâmusu'l Muhît*, Mısır, Tsz., I/685.

⁶⁵ Firûzâbâdi, *Kâmus*., II/267.

⁶⁶ Cerrahoğlu, *Tefsîr Usûlü*, s. 128.

benzeyen birey ve cüzleri bulunan şeylerle kendisinde karışıklık ve iltibas bulunan şeye denir. Benzer şeyler için de Müteşâbih denilmektedir.⁶⁷ Alimler bu iki kelimenin istilâhî manalarının belirlenmesinde ittifak ettikleri bir tarif yapmamışlardır. Bundan dolayı her iki kelimenin birden fazla tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

1. Muhkem, bir te'vil vechine ihtimal bulunan; Müteşâbih birden fazla te'vil vechine ihtimali bulunandır.
2. Muhkem, kendi kendine anlaşılıp beyana ihtiyaç duymayan; Müteşâbih, beyana ihtiyacı olandır.
3. Muhkem, kendisiyle amel edilen; Müteşâbih, amel edilmeyendir.
4. Muhkem, lafızları tekrar etmeyen; Müteşâbih, lafızları tekrar edendir.
5. Muhkem, farz, va'd ve vaidle ilgili ayetler; Müteşâbih, emsâl ve kıssalarla ilgili âyetlerdir.
6. Muhkem, mensûh olmayan âyetler; Müteşâbih, mensuh olan âyetlerdir diye tarif edilmişlerdir.⁶⁸

Süleyman Ateş'de muhkem ve Müteşâbih hakkında şöyle demektedir: “Muhkem, manası açık, herkesçe anlaşılabilen âyetlerdir. Müteşâbih ise kök itibariyle benzer demek ise de burada mânası insanların tamamına veya birçoğuna kapalı olan âyetlerdir.”⁶⁹

Muhkem ve müteşâbih âyetler hakkında seleften birçok söz rivâyet edilmiştir. Alî İbn-i Ebî Talha, İbn-i Abbâs'ın şöyle dediğini nakletmiştir: “Muhkem âyetler, Kur'ân-ı Kerîm'in nâsihi, helâli, haramı, hudûd ve ahkâmı, emredilip yapılan hükümleridir.” Başka rivâyetler de muhkemin, kitabın esası olan bütün emir ve yasaklar olduğunu anlatmaktadır. Müteşâbih hakkındaki görüşler de şöyledir:

1. Mensûh âyetlerdir,

⁶⁷ Şimşek Said, *Kur'ân'da iki Mesele*, İstanbul, 2004, Ekin Yayınları, s. 26.

⁶⁸ Suyûtî, *İtkân*, II/3-4.

⁶⁹ Ateş Sülyman, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989, II/13.

2. Kıyametin kopması vs. gibi bilginlerin bilemeyeceği âyetlerdir.
- 3) Elif lâm mîm gibi hurûf-i mukatta‘a’dır.
4. Manası birbirine benzer âyetlerdir.
5. Sözlere tekerrür eden lafızlardır.
6. Birkaç mânaya gelebilen âyetlerdir.
7. Kıssalardan ve darb-ı mesellerden söz eden âyetlerdir.

Fakat müteşâbih hakkında en doğru görüş, İbn-i Kesîr’in dediği gibi mânası kapalı olan âyetlerdir. Mü’minler, kitabın bütün âyetlerine inanırlar. Kalplerinde hastalık bulunanlar ise mânası kapalı olan, herkes tarafından kolayca anlaşılabilen, mutlaka tefsîr ve beyana ihtiyaç duyulan âyetlerin ardına düşer, onları istedikleri biçimde yorumlamak suretiyle karışıklık çıkarmak, İslâmın safvetini bozmak isterler. Oysa onların gerçek yorumunu ancak Allah bilir.⁷⁰

Suyûtî, muhkem ve müteşâbihle ilgili üç görüş belirtir:

1. Kur’ân’ın tamamı muhkemdir. Şu âyette olduğu gibi

﴿الرَّكِيبُ أَحْكَمْتُ آيَاتُهُ ثُمَّ فَصَّلْتُ مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ خَبِيرٍ﴾

“Elif. Lâm. Râ. (Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.”⁷¹

2. Kur’ân’daki âyetlerin hepsi müteşâbihtir. Bu görüş için de şu âyeti delil getirir:

﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا﴾

“Allah, sözün en güzelini bir kitap halinde indirmiştir. Bir kısmı bir kısmına benzer.”⁷²

⁷⁰Ateş, *Yüce Kur’ân’ın*, II/13.

⁷¹Hûd 11/1.

⁷²Zümer 39/23.

3. En sahihi Kur'ân âyetlerinin bir kısmının muhkem diğer bir kısmının ise müteşâbih olmasıdır.⁷³

Molla Şirîn ise bu konu hakkında hem selef hem de halef âlimlerinin görüş sahibi olduklarını belirterek, bazen müteşâbih ve hurûf-i mukattaaları te'vil ederek halef âlimlerini taklit etmiş, bazen de huruf-i mukattaaların manasını Allah'a havale ederek selef âlimlerini taklit etmiştir.

Şimdi Molla Şirîn'in, bu konuyla ilgili tefsirinde ele aldığı bazı örnekleri görelim.

1.3.1. Muhkem ve Müteşâbih İle İlgili Örnekler

Örnek: 1

﴿ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخْرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴾

“Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onun (Kur'ân'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki Onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek pâyeye erişenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak akıselim sahipleri düşünüp anlar.”⁷⁴

Molla Şirîn bu âyetteki ﴿ مُحْكَمَاتٌ ﴾ ibaresini Kur'ân'ın aslı olan, helal ve haramdan bahsedip, aralarını ayıran, hiç bir zaman nesh edilmeyen; ﴿ مُتَشَابِهَاتٌ ﴾ ibaresini ise anlaşılmayan, anlamakta güçlük çekilen ve tefsirini Allah'tan ve ilimde derinleşip ilmi derinliklerinde şüphe olmayan kimselerden başka kimsenin bilemeyeceği

⁷³ Suyûtî, *İtkân*, II/3.

⁷⁴ Âl-i İmrân 3/7.

âyetler olarak vermiştir. İbn-i Abbâs'tan 'Muhkem âyetler, nesh edicidirler; müteşâbihler ise, nesh olunanlardır.' Rivâyetini aktararak konuyu açıklığa kavuşturur.⁷⁵

Örnek: 2

﴿الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ﴾

“Elif. Lâm. Râ. (Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından âyetleri muhkem edilmiş, sağlamaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.”⁷⁶

Molla Şirîn bu âyetin tefsîrinde de ﴿أُحْكِمَتْ﴾ adlı ibareyi açıklarken ‘Kur’ân’ın âyetleri lafız ve mana yönünden muhkemdir yani ne lafızlarında bozukluk, uyumsuzluk görülür ne de manası nesh edilir. Ya da Kur’ân âyetleri helal, haram, emir ve nehiy ile muhkem hale getirilmiştir.’ demiştir.⁷⁷

1.3.2. Allah’ın Sıfatları İle İlgili Müteşâbih Âyetleri Tefsîri

Örnek: 1

﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾

“Rahmân, Arş'a istivâ etmiştir.”⁷⁸

Molla Şirîn âyetteki ﴿اسْتَوَى﴾ ibaresini açıklarken hem selef hem de halef görüşünü şu şeklide belirtir:

Selef Görüşü: Bu görüşte olanlar müteşâbihlerin manasını Allah’a havale ederler. İmamı Malik’e bu âyet hakkında sorulmuş, şu cevabı vermiştir: ‘İstiva malumdur, keyfiyeti meçhuldur, inanılması vacibtir, sorulması bidattir’ demiştir. Molla Şirîn de bu görüşe göre ‘istiva’nın’ Cenâb-ı Allah’ın şanına uygun ve keyfiyetini onun bileceği bir konum olduğunu belirtmiştir.

⁷⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/85.

⁷⁶ Hûd 11/1.

⁷⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/371.

⁷⁸ Tâhâ 20/5.

Halef Görüşü: Müteşâbihlerin zahir manasını açıklamak mümkün olmasa da Allah'ın zatına uygun bir açıklama yapanların savunduğu görüştür, demiş ve bu görüşe göre 'istiva'nın' Cenâb-ı Allah'ın, arşı tasarrufu altına alması, ona binmesi, ona oturması olarak vermiştir.⁷⁹

Örnek: 2

﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ

عَلَىٰ نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾

“Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.”⁸⁰

Molla Şirîn yukarıdaki âyette geçtiği üzere bazen Allah'ın zatıyla ilgili sıfatları, Halef görüşe göre açıklamıştır. Bu âyetteki ﴿ يَدُ اللَّهِ ﴾ ibaresini: Cenâb-ı Allah onlardır, söylediklerini duymaktadır, yerlerini görüyor ve içlerinden geçeni biliyor, şeklinde açıklamıştır.⁸¹

Örnek: 3

﴿ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴾

“Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır).”⁸² Molla Şirîn âyetteki ﴿ وَجَاءَ رَبُّكَ ﴾ ibaresini ya Allah'ın şekilsiz, arazsız ve cüssesiz gelmesidir ya da Allah'ın emrinin gelmesidir diye açıklamada bulunmuştur. Görüldüğü gibi Molla Şirîn yine bu âyeti de Halef görüşüne göre te'vil ederek açıklamıştır.⁸³

⁷⁹ Şirîn, *Tefsîr*. II/19.

⁸⁰ Feth 48/10.

⁸¹ Şirîn, *Tefsîr*. II/386.

⁸² Fecr 89/22.

⁸³ Şirîn, *Tefsîr*. II/554.

Örnek: 4

﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْعَمَامِ وَالْمَلَائِكَةِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَالِىَّ اللَّهُ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴾

“Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah’ın ve meleklerinin gelmesini mi beklerler Halbuki iş bitirilmiştir. (Allah nizamı artık değişmez.) Bütün işler yalnızca Allah’a döndürülür.”⁸⁴

Molla Şirîn âyeti yorumlarken ﴿ أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ ﴾ ibaresini yine Halef görüşe göre te’vil edip ‘(Onlara) ya Allah’ın azabının şiddeti ya da Allah’ın azabının beyaz bir bulut içinde gelmesidir’ şeklinde açıklamada bulunmuştur.⁸⁵

Örnek: 5

﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلَعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ ﴾

“Yahudiler, Allah’ın eli bağıdır (sıkıdır), dediler. Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Bilâkis, Allah’ın elleri açıktır.”⁸⁶

Molla Şirîn bu âyeti de te’vil ederek ‘Allah’ın elleri açıktır demek yani iyilere iyiliklerini, kötülere de kötülüklerinin cezasını verecektir’ şeklinde açıklama yapar.⁸⁷

Örnek: 6

﴿ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴾

“Allah! Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin? Dedi.”⁸⁸

Molla Şirîn bu âyette de yine Halef görüşüne göre görüş belirterek ﴿ بِإِيْدِيَّ ﴾ ibaresini Allah’ın şanına uygun olarak te’vil edip kudret manasını vermiştir.⁸⁹

⁸⁴ Bakara 2/210.

⁸⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/55.

⁸⁶ Maide 5/64.

⁸⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/198.

⁸⁸ Sâd 38/75.

1.4. Hurûf-i Mukattaa

Molla Şîrîn, bu konuda hem selef hem de halef alimlerinin görüşlerini zikretmiştir. Selef Görüşle Amel Ettiği Yerler ile ilgili olarak Molla Şîrîn, Bakara, Yûnus, Hûd, Hicr, Ankebût, Mü'min, Şuarâ, Rûm, Lokman, Secde vb. yerlerde huruf-i mukatta'aların tefsîrini yapmayıp manalarını Allah'a havale etmiştir.⁹⁰

Halef Görüşle Amel Ettiği Yerler ile ilgi olarak da şu örneklerde metodunu öğrenmek mümkündür:

Örnek: 1

Yûsuf sûresinin başındaki harfler için;

a. Kasem'dir, der.

b. İbn-i Abbâs'ın 'Ben Allah'ım, Ben yaptığınız ve söylediğiniz her şeyi görürüm ve bilirim, Hz. Muhammed'in size okuduğu şey benim kelamımdır' şeklindeki rivâyeti, açıklama olarak verir.⁹¹

Örnek: 2

Molla Şîrîn, İbrâhîm ve Ra'd sûrelerindeki harfler için de yine İbn-i Abbâs'ın yukarıda geçen rivâyetini aynen verir.⁹²

Örnek: 3

Molla Şîrîn, Meryem sûresinin başındaki harfler için dört görüş belirtir.

Bu görüşler:

a. İbn-i Abbâs'tan, 'Meryem sûresinin başındaki harfler Allah (c.c)'ın isimlerinden bir isimdir' şeklinde gelen görüşüdür.

⁸⁹ Şîrîn, *Tefsîr*. II/284.

⁹⁰ Şîrîn, *Tefsîr*. I/7, 348, 371, 443; II/168, 115, 182, 194, 202.

⁹¹ Şîrîn, *Tefsîr*, I/395.

⁹² Şîrîn, *Tefsîr*. I/419-431.

b. Bir görüşüne göre Kur'ân'ın bir ismidir.

c. Başka bir görüşe göre, sûrenin ismidir.

d. Başka bir görüşe göre de bu harflerin açılımı, esas alınır: Yani “Kâf” harfi Allah “kâfi”dir, “he” harfi Allah “hâdi”dir, “ayn” harfi Allah “alîm”dir ve “sâd” harfi de “Allah doğru söyler” şeklinde tefsîri yapılır, demiştir.⁹³

Örnek: 4

Molla Şîrîn Tâhâ sûresindeki harfler için iki görüş belirtir.

Ya bu harfler, “Ey Muhammed!” anlamında ya da Mekke lûgatı olan “Ey Adam” anlamında gelmişlerdir.⁹⁴

Örnek: 5

Molla Şîrîn Yâsin sûresinin başındaki harfler için de üç görüş belirtir.

a. Tayy lûgatına göre “Ey İnsan!” manasındadır.

b. Süryanice “Ey Muhammed!” ya da “Ey Beşerin Efendisi” manasındadır.

c. Ya da bu harflerin Kasem olduğunu, Cenâb-ı Allah'ın yemin ettiğini açıklar.⁹⁵

Örnek: 6

Molla Şîrîn Zuhruf ile Duhân sûrelerindeki harfler için de Cenâb-ı Allah'ın Kur'ân'a yemin ettiğini açıklar.⁹⁶

Molla Şîrîn bunlar gibi yine başka yerlerde de Halef mezhebine göre amel edip, Huruf-i Mukatta'ayı tefsîr etme yoluna gitmiştir.

⁹³ Şîrîn, *Tefsîr*. II/5.

⁹⁴ Şîrîn, *Tefsîr*. II/19.

⁹⁵ Şîrîn, *Tefsîr*. II/250.

⁹⁶ Şîrîn, *Tefsîr*. II/342-354.

1.5. Mübhemâtu'l- Kur'ân

Bu ilim, Kur'ân-ı Kerîm'de tasrîh edilmeyip mübhem bırakılan bazı isimleri, hâdiseleri bildirir. Şöyle ki: Bazı âyetler vardır ki kimlerin ve hangi hâdiselerin hakkında nâzil olmuş olduğu pek sarîh değildir.⁹⁷

Molla Şîrîn Mübhemâtu'l- Kur'ân konusuna eserinde sık sık değinmiştir. Bu konuyu kişiler, coğrafi yerler ve sayılardaki mübhemlik gibi başlıklara ayırarak işlemiştir. Şimdi eserinde değindiği bu konuları ele alalım.

1.5.1. Kişilerle İlgili Mübhemliği Gidermesi

Örnek: 1

﴿ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴾

“Aslında onlar, böylece Allah'ı ve iman etmiş olanları aldatmak isterler. Hâlbuki onlar kendilerinden başka kimseyi aldatamazlar, bunun da farkına varamazlar.”⁹⁸

Molla Şîrîn âyetteki mevsule olan ‘iman etmiş olanlar’ ibaresinden kasıt Hz. Ebubekir (r.a.) ile sahâbi arkadaşları olduğunu kaydetmiştir.⁹⁹

Örnek: 2

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَيْهُ اللَّهُ الْمُلْكَ ﴾

“Başka bir dayanağı olmadan Allah kendisine hükümdarlık bağışladığı için İbrâhîm ile Rabbi hakkında münakaşa eden o hükümdarı görmez misin?”¹⁰⁰

Molla Şîrîn, İbrâhîm (a.s.) ile Rabbi hakkında münakaşa eden kişinin Nemrud b. Ken'an olduğunu bu kişinin yeryüzünde hükümdar olarak ilk taç giyenin, zulüm yapan ve ilk defa ilahlık iddiasında bulunan kişi olduğunu kaydeder.¹⁰¹

⁹⁷ Bilmen Ömer Nasuhi, *Büyük Tefsîr Tarihi*, İstanbul, 1973-1974, Bilmen Yayınevi, I/117-123.

⁹⁸ Bakara 2/9.

⁹⁹ Şîrîn, *Tefsîr*. I/8, Ayrıca bkz. I/90, I/100, I/172.

¹⁰⁰ Bakara 2/258.

Örnek: 3

﴿ الَّذِينَ عَاهَدتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْفُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴾

“O inanmayanlar kendileriyle antlaşma yaptığında, hiç çekinmeden her defasında yaptıkları antlaşmayı bozan kimselerdi.”¹⁰²

Molla Şirîn, ‘kendileriyle antlaşma yaptığın’ kişi ve tarafların müphemliğini Kureyza Yahudileri ile Kab b. Eşref’in kabilesi olduğunu naklederek ortadan kaldırır.¹⁰³

1.5.2. Sayılardaki Mübhemliği Gidermesi

Molla Şirîn tefsîrinde âyetlerde geçen müphem sayıları, çokluk bildiren ifadeleri belirgin hale getirmektedir. Molla Şirîn bu sayı ve adet belirtmeleri rivâyet vermeden vermiştir, başka müfessirler ise ancak rivâyet verdikten sonra vermişlerdir. Molla Şirîn’in bu yöntemini eserinin birkaç yerinde görebiliriz. Bu konuyla ilgili vermiş olduğu örneklerden birkaçını görmeye çalışalım.

Örnek: 1

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴾

“Görmedin mi o kimseleri ki, binlerce kişi oldukları halde bir hastalık veya cihadla başlarına gelecek ölüm korkusundan dolayı memleketlerinden çıktılar da Allah onların ölmelerini istediği için onlara ölümleri dedi, ölmeyelim diye kaçtıkları ölüm onları yakaladı. Ve sonra da onlara umulmadık bir şekilde hayat verdi. Şüphesiz Allah insanlara karşı büyük ikram sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmiyorlar.”¹⁰⁴

Molla Şirîn bu âyetin tefsîrini yaparken âyette geçen ve belirsizlik belirten bir ibare olan ﴿ أُلُوفٌ ﴾ binlerce kişi kelimesine sekiz bin kişi olduklarını, ﴿ ثُمَّ أَحْيَاهُمْ ﴾ sonra

¹⁰¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/73, Ayrıca bkz. I/186, I/203.

¹⁰² Enfâl 8/56.

¹⁰³ Şirîn, *Tefsîr*. I/310.

¹⁰⁴ Bakara 2/243.

onlara hayat verdi ibaresindeki diriltmenin de sekiz gün sonra olduğunu belirterek kelimelerdeki müphemliği belirginleştirir.¹⁰⁵

Örnek: 2

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلِئِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا
نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا
أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا
إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴾

“Musa’dan sonra isrâîloğullarının önde gelenlerinin, kendi peygamberlerine: “Bize hükümdar tayin et ki, Allah yolunda savaşalım!” dediklerini bilmez misin? O: “Bakin Ya savaşmanız emredilir de savaşmaktan kaçınırsanız” diye sordu. Onlar da: “Biz ve çocuklarımız yurtlarımızdan sürülmüşken Allah yolunda niçin savaşmayalım?” diye cevap verdiler. Hâlbuki savaş onlara emredilince, pek azı dışında uzak durdular. Ama Allah varlık sebebine aykırı davrananları çok iyi biliyordu.”¹⁰⁶

Molla Şirîn âyette geçen ﴿ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ﴾ pek azı dışında ibaresindeki müphemliği o kişilerin sayılarının üç yüz on üç erkek olduklarını vererek gidermektedir.¹⁰⁷

Örnek: 3

﴿ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ أَيْنَ مَا تُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ
وَبَاؤُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴾

¹⁰⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/67.

¹⁰⁶ Bakara 2/246.

¹⁰⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/68.

“O Yahudiler Allah’a karşı verdikleri sözde, yani Kur’ân’a ve İslâm’a dönmek suretiyle insanlara karşı verdikleri sözde veya insanlara karşı “Allah’ın seçkin milleti” fikrinden vazgeçemedikleri sürece, nereye sokulmuşlarsa Allah’la olan ilişkileriyle insanlarla olan ilişkilerinde ayrı yol takip ettiklerinden dolayı daima alçalmışlardır. Çünkü Allah’ın gazabına uğramış ve aşağılanmaya mahkûm olmuşlardır. İşte böylece başlarına bu tür belalar geldi. Çünkü onlar: Allah’ın mesajlarını inkâr ediyorlar, peygamberleri öldürmek gibi bir haksızlığı işliyorlardı. Yine tüm bunlar, bu toplumun azgın ve aşırı gitmesinden dolayı idi.”¹⁰⁸

Molla Şirîn âyetteki ﴿ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ ﴾ peygamberleri öldürüyorlardı ibaresiyle ilgili Yahudilerin bir günde yetmiş peygamberi katlettiklerini belirterek açıklığa kavuşturur.¹⁰⁹

Örnek: 4

﴿ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسِيَهُ الشَّيْطَانُ ﴾

﴿ ذَكَرَ رَبَّهُ فَلَبِثَ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴾

“Ve bunun üzerine Yûsuf, iki hapis arkadaşından kurtulacağını düşündüğü kimseye, efendinin yanında benim suçsuz olduğumu hatırlatmak üzere beni hatırla dedi. Fakat şeytan o adama, Yûsuf’un durumunu efendisine hatırlatmayı unutturdu; bundan dolayı Yûsuf bir kaç yıl daha zindanda kaldı.”¹¹⁰

Molla Şirîn âyetin tefsîrini yaparken âyette bulunan ﴿ بِضْعَ سِنِينَ ﴾ ibaresindeki müphemliği, Hz. Yûsuf (as.)’un zindanda kalma zamanı on iki senedir şeklinde vererek ortadan kaldırır.¹¹¹

Örnek: 5

﴿ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَاَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴾

¹⁰⁸ Âl-i İmrân 3/112.

¹⁰⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/109.

¹¹⁰ Yûsuf 12/42.

¹¹¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/405.

“Şimdi benim şu gömleğimi götürün, babamın yüzüne koyun, gözleri görür hale gelecektir ve sonra hepimiz, ailenizle birlikte bana gelin dedi.”¹¹²

Hız. Yûsuf (a.s.)’un kardeşlerine “ailenizle bana gelin” diye bahsettiği ailedeki fert sayısının yetmiş kişi olduğunu belirtir.¹¹³

Örnek: 6

﴿ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴾

“Şu İsrail oğulları sayısı az bir topluluktur.”¹¹⁴

İsrâiloğullarının, sayısı az olan bir kabile olduklarını ve altı yüz yetmiş bin kişi olduklarını belirterek ibaredeki sayı belirsizliğini ortadan kaldırır.¹¹⁵

Örnek: 7

﴿ وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِابْرَهِيمَ ﴾

“Şüphesiz İbrâhîm de O’nun yolunda gidenlerdendi.”¹¹⁶

Molla Şirîn burada âyetin tefsîrini yaptıktan sonra âyetle ilgili olarak şu rakamsal bilgiyi verir: Hz. Nuh (a.s.) ile Hz. İbrâhîm (a.s.) arasında geçen zaman miktarı iki bin altı yüz kırk senedir.¹¹⁷

1.5.3. Coğrafi Yerlerle İlgili Mübhemliği Gidermesi

Molla Şirîn tefsîrinde âyetlerde geçen coğrafi yerlerin tespitini yaparak nerelerde olduklarını belirtmiştir. Eserinde konuyla ilgili birkaç yerde örneklerini işlemiştir. Şimdi bu örneklerden birkaçını görmeye çalışalım

¹¹² Yûsuf 12/93.

¹¹³ Şirîn, *Tefsîr*. I/415.

¹¹⁴ Şuarâ 26/54.

¹¹⁵ Şirîn, *Tefsîr*. II/120.

¹¹⁶ Sâffât 37/83.

¹¹⁷ Şirîn, *Tefsîr*. II/267.

Örnek: 1

﴿ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ ﴾

“Babil’deki iki melek Hârut ve Mârût vasıtasıyla ortaya konulan yüce bilgileri Halbuki o iki melek, hiçbir kimseye bir şey öğretmezlerdi.”¹¹⁸

Molla Şirîn âyette geçen Bâbil kelimesinin Kûfe yakınlarında bulunan eski bir şehir ismi olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹

Örnek: 2

﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ

عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴾

“O halde unutmayın, Allah’ın insanlığa sunduğu sembollerden biri de Safâ ile Merve’dir. Bu sebeple hac veya umre maksadıyla Kâbe’ye gelenlerin, bu ikisi arasında gidip gelmelerinde bir mahzur yoktur. Zira kişi gönlün-den koparak iyiliği artırırsa bilsin ki Allah, şükre bol karşılık verendir ve her şeyi bilendir.”¹²⁰

Safâ ve Merve kelimelerinin iki dağın ismi olduklarını ve bunların Mekke’de olduklarını belirtmiştir.¹²¹

Örnek: 3

﴿ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي

بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا

وَدَمَرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴾

¹¹⁸ Bkara 2/102.

¹¹⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/28.

¹²⁰ Bakara 2/158.

¹²¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/41.

“Vaktiyle hor görülüp, güçsüz bırakılan insanları ise, kutlu kıldığımız ülkenin doğu ve batı her taraflarına mirasçı kıldık. Böylece, Rabbinin İsrailoğullarına verdiği söz, onların her türlü sıkıntı ve zorluklara karşı göğüs gererek sabretmelerinin karşılığı olarak gerçekleşmiş oldu. Firavun ve toplumunun özenle işleyip, yapıp yükselttikleri ne varsa, hepsini yerle bir ettik.”¹²²

Molla Şirîn âyette geçen ﴿ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا ﴾ ibaresinin şimdiki Kudüs, Filistin, Ürdün ve Mısır olduğunu kaydeder.¹²³

Örnek: 4

﴿ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَ كِ وَيَاسْمَاءُ أَفْلَعِي وَغِيضَ الْمَاءِ
وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودَى وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾

“Ve derken “Ey yeryüzü suyunu yut” denildi. “Ey gök yağmurunu durdur.” Ve böylece sular çekildi, Allah’ın hükmü yerine geldi, gemi Cûdî dağına oturdu. Ve yaratılış gayesi dışına çıkan bu toplum için, “Rahmetten uzak olsun” denildi.”¹²⁴

Molla Şirîn âyette geçen Cudî dağının, Botan Kürtlerinin Cezire’sinin arkasında yer aldığını kaydeder.¹²⁵

Örnek: 5

﴿ وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَنَّسَاءَ لَوْا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ
قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى
طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴾

“Derken günü gelince, onları uykudan kaldırdık ve olup bitenleri birbirlerine sormaya başladılar. İçlerinden biri: “Burada bu şekilde, ne kadar kaldınız” diye sordu.

¹²² A’raf 7/137.

¹²³ Şirîn, *Tefsîr*, I/280.

¹²⁴ Hûd 11/44.

¹²⁵ Şirîn, *Tefsîr*, I/380.

Ötekiler: “Ya bir gün veya günün bir kısmı kadar” dediler. Fakat işin iç yüzünü pek iyice bilmediklerinden, “Ne kadar kaldığımızı, Rabbimiz en iyi bilir” dediler ve şöyle eklediler: “Şimdi içinizden birini şu gümüş parayla şehre gönderin de baksın, yiyeceklerden en temizini hangisi ise, size ondan azık olarak alıp getirsin. Ancak çok dikkatli davranın, sakın sizin bura-da bulunduğunuzu kimseye sezdirmesin.”¹²⁶

Molla Şirîn âyette geçen Efsus şehrinin şimdilerde Tarsus olduğunu ve bu olayın orada vuku bulduğunu kaydeder.¹²⁷

Örnek: 6

﴿ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴾

“Bu mırıldanmaları sürüp giderken, biz onları biçilmiş ekin gibi yaptık, sönüp gittiler.”¹²⁸

Molla Şirîn âyeti tefsîr ettikten sonra âyette bahsi geçen helâk olayının Yemen taraflarında olan Hudur denilen bir köyde cereyan ettiğini kaydeder.¹²⁹

Örnek: 7

﴿ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأً صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ﴾

“Derken İsrâiloğullarını, güzel ve emin bir yere yerleştirdik ve kendilerini temiz ve hoş rızıklarla rızıklandırdık”¹³⁰

Molla Şirîn âyette bulunan ‘güzel ve emin bir yer’ ibaresindeki müphemliği Ürdün ve Filistin olduğunu açıklayarak giderir.¹³¹

¹²⁶ Kehf 18/19.

¹²⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/506.

¹²⁸ Enbiyâ. 21/15.

¹²⁹ Şirîn, *Tefsîr*. II/40.

¹³⁰ Yûnus 10/93.

¹³¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/367.

1.6. Kısasu'l-Kur'ân

Kur'ân'ı Kerîm'de Hz. Peygamber (s.a.v.), peygamberler ve önceki ümmetlerle ilgili birçok kıssa zikredilmiştir. Bu kıssaların Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmasının amacı tarihî olayları kronolojik olarak anlatmak değildir.¹³² Bu kıssaların anlatılmasının sebebi insanları uyarmak ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliğini delillendirmek içindir.

Molla Şîrîn, kıssaları içeren âyetlerin Kur'ân'da niçin anlatıldığı meselesine değinmez, sadece âyetle ilgili anlatılacak kıssa varsa onu anlatmakla yetinir ve genellikle yaptığı rivâyetlerin senedini vermemiştir.

Şimdi eserinde işlediği kıssalarla ilgili âyetlerinden birkaç örnek verelim:

Örnek: 1

﴿ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ

﴿ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ

“Kim kendisine doğru yol besbelli olduktan sonra, peygamberle bağını koparıp, mü'minlerin yolundan başka bir yola saparsa, onu tercih ettiği o yolda bırakır ve cehenneme sokarız. O ne kötü bir yerdir.”¹³³

Bu âyetin tefsîrinde Molla Şîrîn, “Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Ta'me adında bir sahabi hırsızlık yapmış, elinin kesilmesinden korktuğundan dolayı Mekke'ye sığınmış, sonra orada mürted olup İslâm düşmanlığı eden biri olmuştur,”¹³⁴ şeklindeki kıssayı aktarır.

Örnek: 2

﴿ وَوَعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فَنَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً

﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

¹³²Cerrahoğlu, *Tefsîr Usûlü*, s.171-172.

¹³³ Nisa 4/115.

¹³⁴ Şîrîn, *Tefsîr*. I/163.

“Ve sonra Musa için, Sina dağında otuz gecelik bir süre belirledik ve buna bir on gece daha ekledik ve böylece Rabbinin belirlediği süre, kırk geceye tamamlandı. Ve Musa kardeşi Harun’a şöyle dedi: “Bu toplumum arasında benim yerimi al; dürüst ve erdemli davran, bozguncuların yolunu tutma.”¹³⁵

Molla Şîrîn bu âyetle ilgili olarak, ‘Allah (c.c.) Hz. Musa (a.s.)’ya Zilkade ayının otuz gününü oruç tutup ağzına misvak sürmezse, bu sürenin bitiminde Tur dağında onunla tekellüm edeceğini bildirdi. Fakat Musa (a.s.) oruç tuttuktan sonra unutarak ağzına misvak sürdü. Cenâb-ı Allah bunun için Zilhicce ayından da on gün daha oruç tutmasını emrederek O’na vaat ettiği mikat süresini kırka çıkardı.’ olayını nakleder.¹³⁶

Örnek: 3

﴿ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْتِنِّي اِلٰى وَلَا تَفْتِنِّي اِلَّا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيْطَةٌ بِالْكَافِرِيْنَ ﴾

”Ve onlardan kimi de: “Evde kalmam için bana izin ver, beni böylesine çetin bir sınava sokma” diyecektir. Haberiniz olsun ki, böyle bir istekte bulunmakla, zaten sınavı başından kaybetmiş ve kötülüğe yenik düşmüş oldular. Ve bunun bir sonucu olarak ta bilin ki, cehennem Allah’tan gelen gerçekleri örtbas etmeye devam edenlerin hepsini, er geç kuşatacaktır.”¹³⁷

Molla Şîrîn, bu âyetle ilgili olayı şu şekilde nakleder: “Bu olay Cad b. Kays adındaki münafik hakkındadır. Bu kişi, harbe katılmamak için Hz. Peygamber (s.a.v.)’e gelerek bahaneler uydurdu. İlkın, çoluk çocuğuma ve malıma benden sonra bakacak kimse yok, dedi. Daha sonra da Rum kızları (beni asfar’lar) çok güzeldirler, dayanamam ve fitnelerine düşmekten korkarım bunun için bana izin ver, dedi.”¹³⁸

Örnek: 4

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللّٰهِ ﴾

¹³⁵ A’raf 7/142.

¹³⁶ Şîrîn, *Tefsîr*. I/281.

¹³⁷ Tevbe 9/49.

¹³⁸ Şîrîn, *Tefsîr*. I/327.

بَعِيرٍ عَلِيمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُؤًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦﴾

“İnsanlardan kimi de var ki, gerçek bilgiye dayanmaksızın insanları Allah’ın yolundan saptırmak ve onunla alay etmek için masal, hikâye gibi eğlence türünden boş sözleri, satın alıp insanları Kur’ân’ı dinlemekten alıkoyup, bu masallarla aldatmaya çalışırlar; işte böylelerine alçaltıcı bir azap vardır.”¹³⁹

Bu âyetin tefsirinde Molla Şirîn şu kıssayı zikreder: “İslâm’a engel olmak için Nadır b. Hars adındaki kâfir, aslı astarı olmayan olayları, itibar edilmeyen kaynaklardan öğreniyor sonra gelip millete bunları anlatıyordu. Ve Kureyşlilere Muhammed size Âd ve Semûd kavimlerinden bahsediyor, ben ise Rüstem ve İsfendiyar hikâyelerini anlatıyorum.”¹⁴⁰

Örnek: 5

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا ﴾

“Ey iman edenler! Siz de Musa’ya eziyet eden, İsrâiloğulları gibi olmayın. Unutmayın ki Allah onu, kendisine karşı ileri sürdükleri iddialardan temize çıkardı. Çünkü o, Allah katında pek değerliydi, büyük şeref ve itibar sahibiydi.”¹⁴¹

Molla Şirîn Hz. Musa (a.s.)’a yapılan eziyeti şu olayla anlatır: ‘Hz. Musa (a.s.), kardeşi Hz. Harun’la münacaata gittikten sonra dönüşte Hz. Harun (a.s.) vefat etti. İsrailoğulları da Hz. Musa (a.s.)’ya kardeşini kıskandığından dolayı öldürdüğünü söylediler. Cenâb-ı Allah, Hz. Musa (a.s.)’yı onların töhmetinden kurtarmak için meleklerle Hz. Harun (a.s.)’un cesedini getirmelerini ve İsrâiloğullarına göstermelerini emretti.’¹⁴²

¹³⁹ Lokman 31/6.

¹⁴⁰ Şirîn, *Tefsîr*. II/194.

¹⁴¹ Ahzâb 33/69.

¹⁴² Şirîn, *Tefsîr*. II/225-226.

1.7. Emsâlu'l-Kur'ân

Mesel, lûgatta şibih, nazir gibi anlamlara gelmektedir.¹⁴³ Kur'ân'ı Kerîm'de emsâlle ilgili âyetler çokça vardır. Bu misallerin Kur'ân'da geliş sebebinin Suyûtî şöyle açıklar: 'Emsâllerin Kur'ân'ı Kerîm'de gelmesinin birçok faydası vardır. Bunlar vaaz ve öğüt vermek, hatırlatmak, teşvik etmek, menetmek, ibret aldirmek ve maksadı anlaşılır hale getirmektir.'¹⁴⁴

Şimdi Molla Şirîn'in eserinde işlemiş olduğu bazı örnekleri görelim.

Örnek: 1

﴿ مَثَلُهُ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ

ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴾

“ Onların hali, bir ateş yakan kimsenin haline benzer ki; o ateş çevresini aydınlatır aydınlatmaz Allah onların ışığını alıp, zifiri karanlıkta bırakıvermiştir.”¹⁴⁵

Molla Şirîn, yukarıdaki âyette de geçtiği gibi karanlık bir yerde olan, bir ateş yakar ki etrafından emin olsun; aynen bunun gibi münafıklarda yalandan iman ediyorlardı ki Müslümanlara karşı kendilerini, çocuklarını ve mallarını güvence altına alabilsinler ama öldüklerinde, Allah onları kabrin şiddetiyle baş başa bırakır, rahat yüzü görmezler şeklinde misal getirir.¹⁴⁶

Örnek: 2

﴿ وَمَثَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكُمْ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴾

¹⁴³el İsfehânî er-Râğib Muhammed b. Hüseyin, *el Müfredât fî Ğârîbi'l Kur'ân*, (Tahkik, Muhammed Seyyid Geylânî), Beyrut, tsz. , s. 462-463.

¹⁴⁴ Suyûtî, *İtkân*, II/254.

¹⁴⁵ Bakara 2/17.

¹⁴⁶ Şirîn, *Tefsîr*. I/9.

“Böylece O Allah’tan gelen gerçekleri örtbas eden kâfirlerin durumu çobanın haykırışını işiten fakat onu sadece bir ses ve çağrı şeklinde algılayan sürünün durumuna benzer. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Çünkü akıllarını kullanmazlar.”¹⁴⁷

Molla Şirîn bu âyette nasıl ki deve ve koyun, çobanın konuşmasını anlamıyorlarsa, aynen bunun gibi kâfir kişi de Allah’ın emrini, peygamberinin çağrısını duymazlar, çünkü onlar hakkı duymaktan, görmekten, anlamaktan acizdirler. Buna göre anlam hayvanlara seslenen çoban ile bu kâfirleri imana çağırın Allah nebisinin durumu aynıdır şeklinde verilen misali açıklamış olmaktadır.¹⁴⁸

Örnek: 3

﴿ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثُ أَوْ تَتْرُكُهُ يَلْهَثُ ﴾

“Durumu, kışkırtılan bir köpeğin durumu gibidir. Öyle ki, onun üzerine korkutarak varsan da dilini sarkıtıp solur, kendi haline bıraksan da”¹⁴⁹

Molla Şirîn bu âyette şunu belirtir: Nasıl ki kendi devrindeki peygambere inanmayıp, dünya peşinden giden kişinin durumu köpeğin durumuna benziyorsa aynen onun gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)’i ve Kur’ân’ı tekzip edenin durumu da köpeğin durumuyla aynıdır şeklinde verilen misali açıklamıştır.¹⁵⁰

Örnek: 4

﴿ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَّهُ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا ﴾

“O gökten su indirdi de, kurumuş nehir yataklarından her biri, kendi hacimlerine göre dolup taştlar. Sel, üste çıkan köpük ve çerçöpü yüklenip götürdü.”¹⁵¹

¹⁴⁷ Bakara 2/171.

¹⁴⁸ Şirîn, *Tefsîr*. I/44.

¹⁴⁹ A’raf 7/176.

¹⁵⁰ Şirîn, *Tefsîr*. I/292.

¹⁵¹ Ra’d 13/17.

Molla Şîrîn, gökten inen suyu Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inen Kur'ân ve içindeki açık seçik olan helal ve haramlar, nehir yataklarını da kendi genişliklerine göre aydınlık kalplerin Kur'ân'dan nasiplenmeleri, sel üste çıkan çerçöpü götürdü ibaresini de Kur'ân'ın kalplerden söküp attığı zulumat ve batıldır diye getirilen misali açıklamıştır.¹⁵²

Örnek: 5

﴿ مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعُنكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا
وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعُنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾

“Allah'tan başka dost ve yardımcı edinip onlara bağlananlar, kendisine bir ev edinen örümceğe benzerler. Evlerin en çürük ve zayıfı örümcek evidir, keşke bunu bilselerdi.”¹⁵³

Molla Şîrîn, Cenâb-ı Allah'ın kâfirlerin hallerini örümceğin yuvasına benzetmesi akletmeleri içindir. Nasıl ki örümceğin yuvası onu sıcaklık ve soğuktan korumuyorsa, aynı şekilde kâfirlerinde putlara yaptıkları ibadetleri onlara ne dünyada nede ahrette fayda vemez diye açıklamada bulunmuştur.¹⁵⁴

Örnek: 6

﴿ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴾

“Görmedin mi? Allah nasıl bir örnek getirmede: Temiz söz, tertemiz bir ağaca benzer, kökü sağlam ve sabit, dalları budakları gökte.”¹⁵⁵

Molla Şîrîn, bu âyette verilen misali: Hurma ağaçları müminlerin kalpleridir, ağacın köklerinin yerde sabit olması halis mümin kalplerinin kelime-i tevhid ile sabit

¹⁵² Şîrîn, *Tefsîr*. I/423-424.

¹⁵³ Ankebût 29/43.

¹⁵⁴ Şîrîn, *Tefsîr*. II/176.

¹⁵⁵ İbrâhîm 14/24.

olması, dallarının gökte yükselmesi ise Allah'ın halis müminlerin amellerini kabul etmiştir şeklinde açıklığa kavuşturur.¹⁵⁶

1.8. Aksâm'ul Kur'ân

Tefsîr usûlünün konularından biri de Kur'ân-ı Kerîm'deki yeminlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'in bazı âyetlerinde Allah'ın kendi yüce ismi üzerine, Peygamberlere, Kur'ân'a, meleklerle, kıyamet gününe, tabiatta bulunan önemli varlıklara yemin edilmiştir.¹⁵⁷

Kur'ân-ı Kerîm'de yemin (kasem)'lerin bulunmasındaki sebepler şöyle açıklanmıştır:

- a. İslâm'dan önceki arapların toplum hayatında yeminin büyük rolü vardır. Arapların öteden beri alıştıkları bu usûlü Kur'ân-ı Kerîm muhafaza etmiştir.
- b. İndirilen âyetler "yemin'lerle teyid edilip âyetler ve öngördüğü hususlar vurgulanmıştır.
- c. Yemin edilen şeyin kıymet ve önemine işaret edilmiştir.
- d. Dinleyenlerin dikkatlerini çekmek için kullanılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de 17 Sûre'nin başında yemin bulunmaktadır. Ayrıca sûre içlerinde de birçok yemin mevcuttur.¹⁵⁸

Allah Kur'ân'ı Kerîm'de bazen kendi ismine bazen peygamberlere, Kur'ân'a, meleklerle, kıyamet gününe, bazen de sema, güneş, ay, yıldız ve asr gibi şeylere yeminler etmiştir.

Cenâb-ı Allah Kur'ân'ı Kerîm'de yedi defa kendi zatına geri kalanlarda ise mahlûkatına yemin etmiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Şîrîn, *Tefsîr*. I/437.

¹⁵⁷ Suyûtî, *İtkân*, II/259-262; Cerrahoğlu, *Tefsîr*, s.168.

¹⁵⁸ Turgut Ali, *Tefsîr Usulü ve Kaynakları*, MÜİFV. Yayınları, İstanbul, 1990, s.169.; Cerrahoğlu, *Tefsîr Usulü*, s.174-175.

¹⁵⁹ Suyûtî, *İtkân*, II/259.

Şimdi Molla Şirîn'in yemin âyetlerini tefsîr edişine örnekler verelim.

Örnek: 1

Molla Şirîn Hicr sûresini tefsîr ederken sûrenin sonlarında yer alan

﴿ فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾

“*Rabbine andolsun ki, onların hepsine soracağız.*”¹⁶⁰

Âyetteki yeminle ilgili şunları kaydeder: Allah (c.c.) bu âyette kendi zatına yemin etmiştir.¹⁶¹

Örnek: 2

Molla Şirîn Sâffât sûresini tefsîr ederken sûrenin başındaki yemin hakkında şunları kaydediyor

﴿ وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴾

“*Andolsun sıra sıra dizilmiş meleklerle.*”¹⁶²

Şanı ve makamı alî olan Allah (c.c.) müminlerin cemaatte saf tutukları gibi semada saf tutan meleklerle yemin etmiştir.¹⁶³

Örnek: 3

Molla Şirîn, Kâf sûresini tefsîr ederken başındaki

﴿ ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ﴾

“*Kâf. Andolsun şanlı, şerefli Kur’ân’a.*”¹⁶⁴

¹⁶⁰ Hicr 15/92.

¹⁶¹ Şirîn, *Tefsîr*, I/453, Ayrıca bkz. II/557, II/552, II/354.

¹⁶² Sâffât 37/1.

¹⁶³ Şirîn, *Tefsîr*, II/260.

¹⁶⁴ Kâf 50/1.

âyetle ilgili şunları söyler: Cenâb-ı Allah bu âyette Kur'ân'a yemin etmiştir. Kasemin cevabı hazfedilmiş olan *letub'âsunne*'dir. Buna göre âyet manası, şeref ve değer sahibi olan bu Kur'ân'a yemin olsun ki sizler ölümden sonra diriltileceksiniz, olmaktadır.¹⁶⁵

Örnek: 4

Molla Şirîn Zâriyât sûresindeki yeminler için şu açıklamalarda bulunmuştur:

﴿ وَالذَّارِيَّاتِ ذُرْوًا ﴾

“Tozu dumana katan ve savurup kaldıran rüzgarlara.”¹⁶⁶

﴿ فَأَلْحَامَاتِ وُقْرًا ﴾

“Yağmur yükleriyle yüklü bulutlara da.”¹⁶⁷

﴿ فَأَلْجَارِيَّاتِ يُسْرًا ﴾

“Denizlerde kolayca akıp giden gemilere.”¹⁶⁸

﴿ فَأَلْمُقَسَّمَاتِ أَمْرًا ﴾

“Yaratıkların tümünün işlerini taksim edip ayarlayan güçlere,”¹⁶⁹

﴿ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴾

“Düz ve güzel yaratılmış gök kubbeye,”¹⁷⁰

¹⁶⁵ Şirîn, *Tefsîr*. II/397.

¹⁶⁶ Zâriyât 51/1.

¹⁶⁷ Zâriyât 51/2.

¹⁶⁸ Zâriyât 51/3.

¹⁶⁹ Zâriyât 51/4.

¹⁷⁰ Zâriyât 51/7.

Cenâb-ı Allah ölümden sonra dirilmeyi vurgulamak için rüzgâr, bulut, gemi ve meleklerle daha sonra da semanın güzelliğine yemin etmiştir.¹⁷¹

Örnek: 5

Molla Şîrîn Tûr sûresini tefsîr ederken sûrenin başındaki yemin âyetini şu şekilde açıkla

﴿ وَالطُّورِ ﴾

“ *Andolsun Tûr-i Sîna Dağına.* ”¹⁷²

Cenâb-ı Allah Musa (a.s.)’ın üzerinde tekellüm ettiği Zebir ya da Tûr-i Sîna dağına yemin etmiştir.¹⁷³

1.9. Fedâilu’l-Kur’ân

Fedâilu’l-Kur’ân tabiri, Kur’ân’ın üstünlüğü hakkındaki bilgiler, tefsîr ilminin bu bilgilere dair disiplini ve bu konuyla ilgili literatür için kullanılan bir tabirdir.

Kur’ân-ı Kerîm’in üstünlüğünü, tamamını veya bazı sûre ya da âyetlerini öğrenip okuyan, öğreten, dinleyen ve ezberleyenlerle hükümlerine göre amel edenlerin kazanacağı sevapları, bazı sûre yahut âyetlerinin şifalı oluşuna dair âyet ve hadislerde verilen bilgileri ifade etmek üzere gelmiştir. İslâmî kaynaklarda genellikle "fedâilü'l-Kur’ân", bazen de "sevâbü'l-Kur’ân", "menâfiu'l Kur’ân" gibi tabirler kullanılmıştır. Kur’ân’ın üstünlüğü hakkındaki ilk bilgiler yine Kur’ân’da bulunmaktadır.

Hadislerde de Kur’ân-ı Kerîm’in faziletine dair bilgiler bulunmaktadır. Süyûtî bunları, Kur’ân’ın bütünüyle ilgili olanlar ve her bir sûrenin faziletine ilişkin olanlar şeklinde iki kısma ayırarak ele almıştır.¹⁷⁴

Molla Şîrîn eserinin hacimli olmasını istemediği için, birçok konuda olduğu gibi

¹⁷¹ Şîrîn, *Tefsîr*. II/403.

¹⁷² Tûr 52/1.

¹⁷³ Şîrîn, *Tefsîr*. II/409.

¹⁷⁴ Aydemir, Abdullah “*Fezâilu’l Kur’ân*” DİA, İstanbul 1995, XII/532.

burada da Kur'ân'ın Fazileti ile ilgili örneklere pek yer vermemiş, sadece bir yerde işlemekle yetinmiştir. Şimdi Molla Şirîn'in bu konu hakkında serdettiği örneği görelim:

Örnek: 1

Molla Şirîn, Mülk Sûresinin faziletiyle ilgili ravilerini vermeden Hz. Peygamber (s.a.v.)'den şu hadisi nakleder: 'Kim Mülk sûresini okursa Mülk sûresi (Allah) katında onun şefaati yapar, taki Allah, o kişiyi affedip cehennem azabından koruyana kadar.'¹⁷⁵

2. RİVÂYET YÖNÜNDEN TEFSİRÂ ŞİRÎN

Rivâyet Tefsîri, Kur'ân'da Allah(c.c.)'ın muradını yine Kur'ân'la, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetiyle ve sahâbe kavliyle açıklayarak yapılan tefsîrdir.¹⁷⁶ Bu şekilde yapılan tefsîre "rivâyet tefsîri" denildiği gibi, "naklî tefsîr" veya "me'sur tefsîr" de denilir. Rivâyet tefsîrleri bize, âyetlerin manâlarını kıraat vecihlerini, muhkem veya müteşâbih olduklarını, nüzûl sebeplerini, nâsîh ve mensûhunu bildirdiği gibi, geçmiş ümmetler ve onlarla ilgili âyetler hakkında da bilgi verir. Bu tür bilgiler, daha ziyâde hadîs, siyer, megâzi ve târih kitaplarında yer alır.¹⁷⁷

Molla Şirîn'in tefsîri bir rivâyet tefsîridir. O, âyetleri tefsîr ederken rivâyet tefsîrinin kaynaklarından olan sahâbe kavillerini rivâyet etmiştir. Sahâbe kavlinden sonra âyetleri, âyetlerden sonra da hadisleri tefsîr edeceği âyetlere kaynak olarak almaktadır.

Şimdi aşağıda Molla Şirîn'in, âyetleri, rivâyet tefsîr kaynaklarından olan Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsîri, Kur'ân'ın Hadis'le tefsîri ve Kur'ân'ın Sahâbe Kavliyle tefsîri şekillerinde tefsîr edişini görelim.

2.1. Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsîri

Bilindiği gibi tefsîr metodlarının en doğrusu, Kur'ân'ın yine Kur'ân ile açıklanmasıdır. Zira Kur'ân'ın bir yerinde umumî olan, bir başka yerinde tahsis edilir.

¹⁷⁵ Şirîn, *Tefsîr*. II/485.

¹⁷⁶ ez-Zürkânî, *Menâhil*, II/12.

¹⁷⁷ Aydın, Davut, *Tefsîr Tarihi, Çeşitleri Ve Konulu Tefsîr*, Işık Yay., İstanbul, 2004, s.76.

Herhangi bir âyette mücmel olan husus, bir başka âyette mufassal olarak zikredilmiş olabilir. Çünkü Kur’ân’ı Kur’ân’dan daha iyi tefsîr edecek, bir eser ve şahıs yoktur. O halde âyetlerde Allah tarafından istenilenin en iyi şekilde ortaya çıkması için tefsîr işine girişen her müfessir ilk önce âyetleri birbiriyle açıklamalıdır. Kur’ân’ın açıklanmasında bu metodun ilk numunelerini de Hz. Peygamber’in (s.a.v) tefsîrinde buluyoruz.¹⁷⁸

Molla Şirîn’in eserinde, Kur’ân’ı Kur’ân’la istişhad etme yöntemine gitmesini birçok yerde görmekteyiz. Şimdi tefsîrinden birkaç örnek vererek konuya verdiği önemi görelim:

Örnek: 1

﴿ الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ﴾

“Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar.”¹⁷⁹

Molla Şirîn ﴿ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ ﴾ âyetini ‘ırzlarını ve evlerini kocaları (erkekler) evde yokken korurlar’ şeklinde tefsîr eder. İşte böyle olan kadınlara iyi davranılması için Allah (c.c.) erkeklere aynı sûrenin ﴿ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ ‘onlarla iyi geçinin’¹⁸⁰ kısmında olduğu gibi emreder şeklinde istişhadda bulunur.¹⁸¹

Örnek: 2

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَيْعَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ ﴾

¹⁷⁸ Aydüz, *Tefsîr*. s.35.

¹⁷⁹ Nisa 4/34.

¹⁸⁰ Nisa 4/19.

¹⁸¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/140, Ayrıca bkz. II/284, II/266.

“Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz. size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kıldı.”¹⁸²

Molla Şirîn ﴿ مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ﴾ ‘size okunacak (olan hayvanların)’ neler olduğunu

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالِدَمُّ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ

وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ﴾

“Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar.”¹⁸³ âyetindeki ifadelerle tefsir etmiştir.¹⁸⁴

Örnek: 3

﴿ فَأَتَابَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴾

“Söyledikleri (bu) sözden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi. İyi hareket edenlerin mükâfatı işte budur.”¹⁸⁵

Molla Şirîn ﴿ بِمَا قَالُوا ﴾ ‘Söyledikleri (bu) sözden dolayı’ söyledikleri bu sözlerinin ne olduğunu,

﴿ فَكَتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴾

“Şimdi bizi birliğini ve peygamberlerini tasdik eden şahitlerden yaz, dediler.”¹⁸⁶ ifadesiyle açıklığa kavuşturmuştur.¹⁸⁷

¹⁸² Maide 5/1.

¹⁸³ Maide 5/3.

¹⁸⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/178 Ayrıca bkz. II/263, II/250.

¹⁸⁵ Maide 5/85.

¹⁸⁶ Âl-i İmrân 3/53.

¹⁸⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/203.

Örnek: 4

﴿ لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمَ مَا يَلِيْسُ ﴾

“Muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük.”¹⁸⁸

Molla Şirîn ﴿ مَا يَلِيْسُونَ ﴾ ‘düşmekte oldukları kuşku’ nun ne olduğunu,

﴿ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ مَا هَذَا إِلَّا ﴾

“Bu, dediler), sadece sizin gibi bir insandı.”¹⁸⁹ ifadeleriyle açıklık getirir.¹⁹⁰

Örnek: 5

﴿ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ﴾

“O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki (insan) Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir.”¹⁹¹

Molla Şirîn bu âyette bulunan ﴿ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ﴾ ‘apaçık bir hasım’ ibaresini açıklamak için

﴿ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِي ﴾

“Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?”¹⁹² ibaresiye tefsir etmiştir.¹⁹³

Örnek: 6

﴿ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّ ﴾

¹⁸⁸ En’am 6/9.

¹⁸⁹ Mü’minûn 23/33.

¹⁹⁰ Şirîn, *Tefsîr*, I/216.

¹⁹¹ Nahl 16/4.

¹⁹² Yâsîn 36/78.

¹⁹³ Şirîn, *Tefsîr*, I/454.

لُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَيْهِمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿

“(Musa’ya) seslendiğimiz zaman da, sen Tûr’un yanında değildin. Bilakis, senden önce kendilerine uyarıcı (peygamber) gelmeyen bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak (orada geçenleri sana bildirdik); ola ki düşünüp öğüt alırlar.”¹⁹⁴

Molla Şîrîn bu âyette bulunan ﴿ اِذْ نَادَيْنَا ﴾ ibaresini tefsîr etmek için,

﴿ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ﴾

“Kitab’a (Tevrat’a) var gücünle sarıl!”¹⁹⁵ âyetini açıklayıcı olarak zikretmiştir.¹⁹⁶

2.2. Kur’ân’ın Hadis’le Tefsîri

Rivâyet tefsîrlerinde Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsîri metodudu esastır. Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsîri bütün âyetlerde söz konusu olmadığı için Kur’ân’dan sonra ikinci esas kaynak olan Hz. Peygamber (s.a.v.)’in Kur’ân’ı tefsîri ile ilgili hadisleri ikinci derecede başvurulan yöntemdir. Sahâbe, Kur’ân’dan kendilerine zor gelen kısımları Hz. Peygamber (s.a.v.)’e sorarak öğrenmişlerdir. Sünnet Kur’ân’ın umumunu, hususunu, mutlak ve mukayyedini, nâsîh ve mensûhunu ve diğer hususlarını izah eder.

Hiz. Peygamber (s.a.v.)’in Kur’ân’ın tamamını tefsîr edip etmediği hususunda Zehebi, Hiz. Peygamber (s.a.v.)’in Kur’ân’ı tefsîr edişi hakkında iki görüş olduğunu bunlardan birinci görüşün, Hiz. Peygamber (s.a.v.)’in Kur’ân’ın tamamını tefsîr ettiğini savunanların görüşü olduğunu ikinci görüşün ise, tamamını değil bir kısmını tefsîr ettiğini savunanların görüşü olduğunu kabul edilen görüşün de bu olduğunu kaydetmiştir.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Kasas 28/46.

¹⁹⁵ Meryem 19/12.

¹⁹⁶ Şîrîn, *Tefsîr*. II/158.

¹⁹⁷ Ez-Zehebi, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l Müfessirûn*, Mektebetu Vehbe, Kahire, 1985, 3.baskı, 1/153. Daha geniş bilgi için bk. Yıldırım, Suat, *Hiz. Peygamberimizin Kur’ân’ı Tefsîri*, 2.bs., Kayıhan Yay., İstanbul 1998, s.45-71.

Molla Şirîn, âyeti hadisle açıklama yöntemini eserinin birçok yerinde uygulamıştır. Şimdi de bu örneklerden birkaçını görelim:

Örnek: 1

﴿ وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ ﴾

“Yeminlerinizden dolayı Allah’ı (O’nun adını), iyilik etmenize, O’ndan sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize engel kılmayın.”¹⁹⁸

Molla Şirîn bu âyeti Kerîm’deki Allah (c.c)’in ettiğiniz “yeminleriniz iyilik etmenize engel olmasın” buyruğunu

”عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله: مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ

فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ“

أخرجه مسلم ومالك والترمذي

“Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ‘Kim bir şey için yemin edip sonra ondan başka bir şeyi daha hayırlı bilirse, daha hayırlı olanı yapsın ve yemininin kefareti ödesin.”¹⁹⁹ hadisiyle açıklar.²⁰⁰

Örnek: 2

﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ

الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾

“Allah’ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler (yok mu), onlara acı bir azabı haber ver.”²⁰¹

¹⁹⁸ Bakara 2/224.

¹⁹⁹Müslim, Ebu’l Hüseyin Müslim b. Haccac, *Sahihu Müslim*, Riyad, Mektebetü’r-Rüşd, tsz., Eymân 12, (1650) Malik b. Enes, Ebû Abdullah el-Esbahî el Medeni, *Muvatta* (thk.Fuâd Abdulbaki),Kahire, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1951, Eymân 11, (2, 478); et-Tirmizî, Eymân 6, (1530).

²⁰⁰Şirîn, *Tefsîr*. I/60.

²⁰¹ Âl-i İmrân 3/21.

Bu âyet-i kerîmede gelen

﴿ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَّ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ ﴾

“haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler” kısmının kimler hakkında indiğini Hz. Peygamber (s.a.v.)’in,

قتلت بنو إسرائيل ثلاثة وأربعين نبيا في ساعة واحدة ، فقام مائة رجل واثنا عشر

رجلا من عباد بني إسرائيل ، فأمروا بالمعروف ، ونهوا عن المنكر فقتلوا جميعا

“Yahudilerin bir kuşlukta kırk üç nebiyi katlettiklerini ve o nebilerin etbandan emr-i bi’l maruf etmekle görevli yüz on iki kimseyi katlettiler.”²⁰² Şeklindeki hadisiyle açıklığa kavuşturur.²⁰³

Örnek: 3

﴿ إِنَّ تَجَنَّبُوا كِبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكْفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴾

“Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.”²⁰⁴

Molla Şîrîn âyetteki

﴿ إِنَّ تَجَنَّبُوا كِبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكْفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ ﴾

“Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz” kısmının açıklamasında

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله الصَّلَاةُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ

إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ: كَفَّارَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ مَا لَمْ تُغَشَّ الْكِبَائِرُ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

²⁰² es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *Camîu’s-Sağîr Ve Tercemesi (trc. Yeni Asya Neşriyat Heyeti)İzahlı 2000 Hadis*, Aydın Yayınevi: İstanbul, 2/189.

²⁰³ Şîrîn, *Tefsîr*. c.1,s.89.

²⁰⁴ Nisa 4/31.

“Beş vakit namaz, bir Cuma’dan diğer bir Cuma’ya, bir Ramazan’dan diğer bir Ramazan’a kadar işlenen küçük günahlarınızı örteriz eğer büyüklerden günahlardan sakınırsanız.”²⁰⁵ Hadisinin metnini vermeden meâliyle yetinerek açıklamıştır.²⁰⁶

2.3. Kur’ân’ın Sahâbe Kavliyle Tefsîri

Rivâyet tefsîrlerinde Kur’ân’ın Kur’ân’la, Kur’ân’ın hadisle tefsîrinden sonra üçüncü kaynak, sahâbe ve tabiûn kavli oluşturmaktadır. Çünkü Sahâbe toplumu, Kur’ân’ın nüzûlüne şahit olmuş ve o manevi havayı teneffüs etmiş bir toplumdur. Bu yüzden, aklen bilinmesi mümkün olmayan gaybî hususlarda, sahâbe tefsîrinin Hz. Peygamber'e dayanan merfu' hadîs hükmünde olduğuna âlîmlerin çoğunluğu ittifak etmiştir.²⁰⁷

Molla Şîrîn, eserini oluştururken bizzat İbn-i Abbâs’ı kaynak aldığı için eserinde sahâbe kavline yer vermektedir. Tabiun’dan ise hiç nakil yapmamaktadır. Molla Şîrîn sahâbe kavli’ne verdiği örnekleri tefsîrine temel kaynak olarak aldığı İbn-i Abbâs’tan verdiği için bunları yukarda işlemiştik ama yinede verdiği örnekleri kısaca tekrar edelim.

Örnek: 1

﴿ وَإِذْ زَيَّنَّا لَهُمُ الشَّيْطَانَ أَعْمَالَهُمْ ﴾

“Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi.”²⁰⁸

Molla Şîrîn ‘şeytan’ kelimesini İbn-i Abbâs’tan gelen²⁰⁹ ‘Şeytan, Bedir günü bir adam kılığına girerek kâfirlere gidip bugün sizden başkası galip gelecek yoktur ve ben sizin yanınızdayım.’ rivâyetle açıklamıştır.²¹⁰

²⁰⁵Müslim, Taharet 14, (223); Tirmizî, Salât 160, (214).

²⁰⁶ Şîrîn, *Tefsîr*, I/139.

²⁰⁷ es-Suyûtî, *İtkân fi Ulûmul Kur’ân*, Dâru’l Kutubu’l İlmiye, Beyrut, 2007, II/351.

²⁰⁸ Enfâl 8/48.

²⁰⁹ Karlığa Bekir, Çetîner Bedrettin, *İbn-i-î Kesîr’in, Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsîri*, Trc., Çağrı Yayınları, Tsz., VII/3323.

²¹⁰ Şîrîn, *Tefsîr*. I/308, Ayrıca bkz. I/85.

Örnek: 2

﴿ الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾

“Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.”²¹¹

Molla Şirîn bazen de müteşâbih âyetlerden olan Hurûf-u Mukattaâları açıklamak için sahâbe görüşüne başvurmuştur²¹² “Allah (c.c.) şöyle buyurur: Ben Allah'ım, Ben söyleyip yaptığınız her şeyi görür ve bilirim ve Muhammed (s.a.v.)'in size okuduğu şey benim kelâmımdır.”²¹³

Örnek: 5

﴿ فِي فَلَاكِ يَنْسَبُونَ ﴾

“Bir yörüngede yüzmektedirler.”²¹⁴ Molla Şirîn bu âyeti tefsîr ederken ﴿ فَلَاكِ ﴾ kelimesinin anlamını İbn-i Abbas'tan şöyle nakleder²¹⁵ “Biçimi değirmen taşına veya ip topuna benzeyen, içerisinde yıldızların bulunduğu sema'dır.”²¹⁶

Örnek: 6

﴿ فِي سِنَّةِ أَيَّامٍ ﴾

“Altı günde (devirde)”²¹⁷ Molla Şirîn, ﴿ فِي سِنَّةِ أَيَّامٍ ﴾ ibaresinin İbn-i Abbâs'a göre ne anlama geldiğini şu şekilde nakleder²¹⁸“Hasan'dan rivâyetle İbn-i Abbas,

²¹¹ Yûsuf 12/1.

²¹² Karlığa, Çetîner, *İbn-i-i Kesir'in, Hadislerle.*, VIII/4030.

²¹³ Şirîn, *Tefsîr.* I/395, Ayrıca bkz. I/507, II/531, II/552, II/557.

²¹⁴ Enbiya 21/33.

²¹⁵ İbn-i-i Kesir, İmamuddin Ebul Fida İsmail el Kureşî ed Dımeşki, *Tefsîrul Kur'ân'il Azim*, Dâru't Tayyibe, Riyad, 1999, V/341.

²¹⁶ Şirîn, *Tefsîr.* II/43.

²¹⁷ Secde 32/4.

²¹⁸ Ebi'l Ferâc Cemaluddin Abdurrahman b.Ali b. Muhammed el Cevzi el Kuraşî el Bağdadî, *Zâdu'l Mesir fi İlmi't Tefsîr.*, Mektebetu'l İslâmî, Beyrut, 1983, III/211.

‘Belirtilen altı günün her bir gününün dünyadaki bin yıl kadar olduğudur, bu günlerin ilki Pazar, sonuncusu da Cuma günüdür demiştir.’²¹⁹

2.4. İsrâiliyâtta Yeri

“İsrâiliyât” isrâiliyye kelimesinin çoğuludur. Bu kelimeyi tanıyabilmek için Önce “İsrâîl” kelimesinin, lûgat ve ıstılah olarak manasını bilmek lazımdır. İsrâîl kelimesi, Arapça olmayan bir kelime olup İbranîce olan bir kelimedir. “İsrâ” ve “Îl” kelimelerinden mürekkeptir. Bu terkinin “İsrâyîl” şeklinde olduğu de ileri sürülür. İsrâ kelimesi, “abd/kul” manasına gelmektedir. “Îl” kelimesi ise Allah(c.c.)’ın isimlerinden biridir.²²⁰

"İsrâiliyyât" isrâiliyye kelimesinin çoğuludur. Kelime İsrâîli bir kaynaktan aktarılan kıssa veya hâdise manasındır. İsrâîl, rivâyetlere göre Hz. Ya'kûb (a.s.)'un ismi veya lâkabıdır. Ya'kûb (a.s.) da, Kur'ân'da zikredilen meşhur on iki Yahûdî boyunun (esbât) atasıdır. Kur'ân-ı Kerîm Yahûdîlerden genellikle "Beni- İsrâîl" (İsrâîl Oğulları) şeklinde bahseder.

İsrâiliyyâtta maksadın ne olduğu ve kelimenin ıstılâhî manâsına gelince; kelime her ne kadar tefsîre girmiş Yahudi kültürünü ifade ediyorsa da, bunda bir inhisar düşünülemez. İslâm'a ve özellikle tefsîre girmiş olan Yahudi, Hıristiyan ve diğer dinlere ait kültür kalıntılarıyla, dinin gerek lehine ve gerekse aleyhine uydurulup Hz. Peygamber'e ve O'nun muasırları olan sahâbe ile daha sonraki nesillere izafe edilen her türlü haber, isrâiliyât kelimesinin manası içine girer. Bu kelime ile İslâm'a yabancı olan her şey bu kelimenin bünyesinde mütalaa edilebilir.²²¹

İslâm'a yabancı olan her şeyi ifâde için bu kelimenin seçilmesi ise tağlib yoluyla olmasından dolayıdır. Yâni, Yahudilere ait haberlerin Hıristiyanlar ve diğer milletlerin kültürüne tercihinden ötürüdür. Bu ifadeyi kullanmak bir manada mecburiyet ifade ediyor. Çünkü yahudilerden yapılan nakiller, diğerlerine nispetle daha çoktur. Ayrıca,

²¹⁹ Şîrîn, *Tefsîr*. II/202.

²²⁰ Karasakal, Şaban, *İsrâiliyyâtın Tefsîre Girişi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 1997.

²²¹ Aydemir, *Tefsîrde İsrailiyat*, D.İ.B.Yayımları, Ankara 1979, s. 6. Ayrıca bkz. Hatibođlu, İbrâhîm, “İsrailiyat”, *DİA*, İstanbul, TDV Yay., 2001, XXIII/195.

Yahudi menşeli haberler daha yaygın ve meşhurdur. Yahudilerin Müslümanlarla geniş ölçüde karışmaları, ticaret ve kültür alışverişi yapmalarının da bunda müessir olduğu muhakkaktır. Yahudi ve Hristiyan kültürünün, daha doğrusu bu iki din erbabına ait hurafe ve safsataların tefsîrde müessir oluşunun diğer bir nedeni de, mukaddes kitabımız Kur'ân'ın bu milletlere ve mensup oldukları dinin kitaplarına sık sık atıfta bulunmasıdır.²²²

Sahâbelerden bazıları, İslâm'dan önce ehli kitapla iç içe idiler. Müslüman olduktan sonra da bu temasları devam etti, işte bu sırada onlardan duydukları dini kıssaları anlatmakta bir beis görmediler; Tabiunlar ise ticaret vs. gibi nedenlerle ehli kitapla daha çok etkileşim içerisine girince, böylelikle tefsîre ve hadis gibi ilimlere isrâîli haberlerin girme olasılığı fazlalaştı. İsrâîliyât sahâbe devrinden beri tefsîre girmeye başlamıştır. Ama sahâbe, bu haberleri alırken her zaman tenkit süzgecinden geçirmiş, naklinde çok titiz davranmıştır.²²³

Molla Şîrîn isrâîliyât konusunda pek titiz davranmış, kıssa ve olayları anlatırken uydurma haberler nakletmekten kaçınmış, naklettiği yerlerde de zayıf rivâyetler olduğu hakkında uyarıda bulunmuştur. Molla Şîrîn'in tefsîrinde naklettiği bu rivâyetleri birkaç başlık altında değerlendirebiliriz.

2.4.1. Peygamberlerle İlgili Naklettiği Rivâyetler

Örnek:1

Âdem (a.s.) ile Havva validemizin cennetten çıkarılışları hakkındaki âyet:

﴿ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ﴾

“Bu yüzden biz “Buradan çıkıp gidin, bundan sonra birbirinize düşman olarak.”²²⁴

Molla Şîrîn Âdem (a.s.) ile Havva'nın cennetten kimlerle beraber çıktıkları

²²² Aydemir, a.g.e, s.6-7.

²²³ ez-Zehebi Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l Molla Şîrînun*, Mektebetu Vehbe,2000, I/169-184.

²²⁴ Bakara 2/36.

hakkında hiçbir sahih dayanağı olmayan “Biz, Âdem ve Havva ile birlikte tavus kuşu, yılan ve iblis’i (çıkardık).” Şeklindeki rivâyeti nakleder.²²⁵

Örnek: 2

Hz. İbrâhîm (a.s.)’ın ezdiği dört hayvanın cinsi hakkındaki âyet

﴿ قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ ﴾

“Dört kuş al.”²²⁶Molla Şirîn, Hz. İbrâhîm (a.s.)’ın aldığı bu dört kuşun cinslerinin ne olduğu hakkında, hiçbir sahih rivâyet olmamasına rağmen bu kuşların, horoz, güvercin, tavus kuşu ve karga olduğunu açıklar.²²⁷

Örnek: 3

Davut (a.s.) ile Süleyman (a.s.)’a verilen mülk hakkındaki âyet

﴿ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴾

“İbrâhîm soyuna kitabı ve hikmeti verdik ve büyük bir mülk de bağışlamıştık.”²²⁸

Molla Şirîn, İbrâhîm âline verilen mülk, Davut (a.s.) ile Süleyman (a.s.)’a verilen nimetlerdir, diye açıklamada bulunur. Ve bu mülkü Davut (a.s.)’un edindiği 100 eş ile Süleyman (a.s.)’ın 700 cariyesi ve 300 eşi olarak²²⁹ nakleder.

Önek: 4

İsrâîloğulları zamanında yıkık bir şehrin yanından geçip buranın ve halkının nasıl diriltileceği hakkında düşünen kişi hakkındaki âyet

﴿ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا ﴾

²²⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/13.

²²⁶ Bakara 2/260.

²²⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/74.

²²⁸ Nisa 4/54.

²²⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/145.

“Yoksa ey insanoğlu! Sen halkının terkettiği, çatuları yıkılıp harap olmuş bir memleketten geçen ve “Allah bütün bunları öldükten sonra nasıl diriltecektir” diyen kimseye mi benziyorsun?”²³⁰

Molla Şirîn böyle konuşan kişinin Uzeyr b. Şerhiyâb olduğunu ve bozulmamış olan azığının da incir, üzüm ve süt olduğunu belirtir.²³¹

2.4.2. Geçmiş Ümmetlerle İlgili Naklettiği Rivâyetler

Örnek: 1

İsrâîloğulları zamanında öldürülen ve Cenâb-ı Allah’ın dirilmesini murad ettiği kişi hakkındaki âyet

﴿ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى ﴾

“Sığırın bir kısmıyla öldürülen adama vurun, demiştik, İşte böylece Allah ölüleri diriltir.”²³²

Molla Şirîn, sahih kaynaklarda hiçbir şekilde öldürülen kişinin adının ne olduğu hakkında bir bilgi olmamasına rağmen, bu kişinin adının ‘Âmil’ olduğunu kaydetmiştir.²³³

Örnek: 2

İskender’in karşılaştığı kavmin kimler olduğu hakkındaki âyet

﴿ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطَّلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ تَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴾

“Gide gide, güneşin doğduğu yere vardığında, güneşe karşı sığınacak bir örtü vermediğimiz bir halk üzerine güneşi doğuyor buldu.”²³⁴

²³⁰ Bakara 2/259.

²³¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/73-74.

²³² Bakara 2/73.

²³³ Şirîn, *Tefsîr*. I/21.

²³⁴ Kehf 18/90.

Molla Şirîn, İskender’in karşılaştığı bu kavmin zenciler olduğu ile ilgili sahih olmayan bir nakilde bulunur.²³⁵

2.4.3. Diğer Konular Hakkında Naklettiği Muhtelif Rivâyetler

Örnek: 1

İsrâîloğullarına peygamberlerinin geleceğini vaadettiği tabutun içerisinde ne olduğu hakkındaki âyet

﴿ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ ﴾

“Tâbût’un size gelmesidir ki, onun içinde Rabbinizden bir iç huzuru ile Musa ve Harun ailesinden geriye kalan bir hatıra vardır.”²³⁶

Molla Şirîn bu sandukanın içerisinde Musa (a.s.)’ın asası, elbiseleri, ayakkabısı, Harun (a.s.)’ın sarığı ve Tevrat’tan bazı kısımların olduğunu nakleder.²³⁷

Örnek: 2

Yerin yaratılışı hakkındaki âyet

﴿ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَىٰ ﴾

“Göklerde, yerde, göklerle yer arasında ve yer altında ne varsa, hepsi O’nundur.”²³⁸

Molla Şirîn âyette geçen ‘serâ’ ve yerin yaratılışı ile ilgili ‘Serâ, balığın altındaki topraktır; yer, suyun üstündedir; su, balığın üstündedir; balık, kayanın üstündedir; kaya, samanın üstündedir. Saman, serânın üstündedir; serânın kendisi topraktır.’ Şelindeki ilginç rivâyeti nakleder.²³⁹

²³⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/520.

²³⁶ Bakara 2/248.

²³⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/69.

²³⁸ Tâhâ 20/6.

²³⁹ Şirîn, *Tefsîr*. II/20.

Örnek: 3

Süleyman (a.s.)'in sesini duyduğu karınca hakkındaki âyet

﴿ حَتَّىٰ إِذَا آتَوَا عَلَىٰ وَادِي النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ ﴾

“Nitekim karıncalarla dolu bir vadiye geldiklerinde, karıncalardan biri: “Ey karıncalar!” diye bağırdı. “Hemen yuvalarınıza girin.”²⁴⁰

Molla Şirîn, karıncaların bulunduğu vadinin Şam diyarında olduğunu ve öteki karıncaları uyaran karıncanın topal olup ‘münzîre’ adını taşıdığını kaydeder.²⁴¹

Örnek: 4

Süleyman (a.s.)’a Belkıs’ın tahtını getireceğini söyleyen cin hakkındaki âyet

﴿ قَالَ عَفْرَيْتُ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴾

“Cinlerden becerikli, kurnaz, gözü pek biri: “Daha oturduğun yerden kalkmadan, onu sana getirebilirim. Çünkü ben, bu konuda gerçekten güvenilir bir güce sahibim dedi.”²⁴²

Molla Şirîn bu cinnin adının ya Zekvân, ya Ömer, ya da Kûzi olduğunu nakleder.²⁴³

3. DİRÂYET YÖNÜNDEN TEFSİRÂ ŞİRÎN

3.1. Hadis İlmindeki Yeri

Molla Şirîn, âyetleri tefsîr ederken gerektiği yerde hadislerle açıklama gereği duymuş, Kur’ân’ı sünnetle tefsîr metoduna yer vermiştir.

Delil olarak gösterdiği bu hadislerin kaynaklarını zikretmediği gibi tahriçlerini

²⁴⁰ Neml 27/18.

²⁴¹ Şirîn, *Tefsîr*. II/136.

²⁴² Neml 27/39.

²⁴³ Şirîn, *Tefsîr*. II/140.

yapmamış ve sened zincirlerini de vermemiştir.

Bazı yerlerde hadislerin Arapça metnini, bazı yerlerde de hadisleri meâl olarak vermiştir.²⁴⁴

3.1.1. Tefsîrindeki Hadisleri Rivâyet Üslubu

Molla Şîrîn eserindeki hadisleri ele alırken “Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor” ya da “Allah Resulü şöyle buyurur” diyerek, direk olarak isnadı Hz. Peygamber (s.a.v.)’e dayandırdığı gibi bazı zamanlarda üslubunu değiştirerek, direk hadis metnini veya meâlini râvisiz olarak verir.²⁴⁵

3.1.2. Tefsîrindeki Hadislerin Sıhhat Dereceleri

Molla Şîrîn eserinde gösterdiği hadislerin sahih veya hasen ya da zayıf oldukları hakkında hiçbir görüş belirtmemiş, sıhhat derecelerini açıklama gereği duymamıştır.

3.2. Fıkıh İlmindeki Yeri

Molla Şîrîn’in hayatı ile ilgili açıklamada Şafîî mezhebine mensup olduğunu daha önce de belirtmiştik. Eserinde fıkhi konulara fazla yer vermemekle birlikte, fıkıh ilmindeki kaynaklarına her dört mezhep ile birlikte Ezraî ve bazı yerlerde de Şafîî mezhebini örnek verdiğini söyleyebiliriz. Bazı yerlerde de müntesibi olduğu Şafîî mezhebinin görüşünü kendi görüşüymüş gibi vermektedir.

Şimdi eserinde işlediği bu örneklerden birkaçını görelim.

3.2.1. Fıkhi Konuları İsim Vermeden Bağlı Bulunduğu Mezhebe Göre Açıklaması

Örnek: 1

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ ﴾

“Ey iman edenler! Kazandığınız güzel şeylerden ve topraktan sizin için

²⁴⁴ Şîrîn, *Tefsîr*. I/1,s.60-61-89-139-154.

²⁴⁵ Şîrîn, *Tefsîr*. I/60-61-89-139-154.

bitirdiğimiz ürünlerden infak edin.”²⁴⁶

Molla Şirîn bu âyeti tefsîr ederken Şafî mezhebine göre topraktan alınan mahsulden de zekât çıkarılacağını beyan etmektedir.²⁴⁷

Örnek: 2

﴿ وَاللَّهُ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴾

“Kâ’be’yi hacetmek, gücü yeten tüm insanların yerine getirmek zorunda oldukları bir görevdir. Kim bu vazifeyi inkâr edip yapmazsa bilsin ki, Allah âlemlerden bağımsız olup her bakımdan kendine yeterlidir.”²⁴⁸

Molla Şirîn bu âyetin tefsîrinde, ‘Bir kimse gidip gelmeğe güç yetirmesi, dönünceye kadar kendisinin ve çocuklarının nafakasını temin edebilmesi ve bineğinin olması lazımdır’ şeklinde açıklama yaparak, Şafîlere göre haccın farz olma şartını açıklar.²⁴⁹

3.2.2. Fıkhi Konuları Kendi Görüşüne Göre Açıklaması

Örnek: 1

﴿ وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا

إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْعَفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ﴾

“Sorumluluğunuz altındaki yetimleri, evlenebilecekleri yaşa gelinceye kadar deneyin, aklen onların olgunlaştıklarını gördüğünüzde, mallarını onlara iade edin. Sakın onlar büyümeden önce aceleyle israf ederek harcıyıp, mallarını tüketmeyin. Zengin olan, yetim malını yemeğe tenezzül etmesin, uzak dursun. Fakir olan ise, yetim malından uygun bir şekilde istifade etsin.”²⁵⁰

²⁴⁶ Bakara 2/267.

²⁴⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/577.

²⁴⁸ Âl-i İmrân 3/97.

²⁴⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/105.

²⁵⁰ Nisa 4/6.

Molla Şirîn bu âyette fakir olan velinin, yetimin malından yeme şeklini kendi görüşüne göre şöyle açıklar: Veli kendi ihtiyacı nispetinde ve yetime sarf ettiği ilgi ve çaba kadar yetimin malından yiyebilir.²⁵¹

Örnek: 2

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا

مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا ﴾

“Ey iman edenler! Sarhoş iken namaz kılmaya kalkışmayın, ne dediğinizi bilinceye kadar bekleyin, boy abdestini gerektiren bir durumda iken de yıkanınca kadar kesinlikle namaz kılmayın.”²⁵²

Molla Şirîn bu âyetin tefsîrinde guslün ve namaz kılmanın hükmünü şöyle açıklar: Cunûblü kimse, vücudunu yıkamadan temizlenmez, temizlenmeden de namaz kılmak kendisine helal olmaz.²⁵³

Örnek: 3

﴿ أَجَلٌ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحَرَّمَ

عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴾

“Deniz avı yapmak ve onu yemek, ihramlı iken hem yerleşik olan siz Mekke’liler için, hem de yolcular için helal kılındı. İhramda bulunduğunuz müddetçe, kara avı sizin için haram kılındı, huzurunda toplanacağınız Allah’ın kaide ve kurallarıyla hayatınızı tanzim edin.”²⁵⁴

Molla Şirîn âyetin tefsîrini yaparken kurbağa ve yengeç hariç tüm deniz hayvanlarının avlanmasının helal olduğunu beyan eder.²⁵⁵

²⁵¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/130.

²⁵² Nisa 4/43.

²⁵³ Şirîn, *Tefsîr*. I/142.

²⁵⁴ Maide 5/96.

²⁵⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/207.

Örnek: 4

﴿ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ أَجْمَعِينَ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

“Bilesiniz ki, savaşta ganimet olarak her ne ki ele geçirdiyseniz, onun beşte biri Allah’a ve Rasûl’e, yakın akrabaya, yetimlere, ihtiyaç içinde olanlara ve yolda kalmışlara aittir. Gözetmeniz gereken ölçü budur. Eğer Allah’a ve hakkın batıldan ayrıldığı, iki topluluğun savaşta karşı karşıya geldiği gün, kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız ki, işte o gün tanık olduğunuz gibi, Allah’ın gücü her şeye yeter.”²⁵⁶

Molla Şirîn âyetin tefsîrini yaptıktan sonra ganimet hakkında, ‘Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında ganimet beşe taksim edilirdi, vefatından sonra yani şimdiki zamanda ise üçe taksim edilir oldu: Bunlar, yetim, miskin ve yolda kalmış olanlardır’ şeklinde açıklama yapar.²⁵⁷

Örnek: 5

﴿ النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ﴾

“Peygamber mü’minlere kendi canlarından her konuda tercih edilmeye ve sözü dinlenmeye daha yakın ve daha layık olandır. Peygamberin eşleri de, mü’minlerin anneleridir.”²⁵⁸

Molla Şirîn bu âyette Hz. Peygamber (s.a.v.)’in eşleri müminlerin anneleridir hükmünü şu şekilde açıklığa kavuşturur: Onları nikâhlamak, onlara bakmak ve saygı göstermemek haramdır, bu minvalde onlar müminlerin anaları gibidirler.²⁵⁹

²⁵⁶ Enfâl 8/41.

²⁵⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/306.

²⁵⁸ Ahzâb 33/6.

²⁵⁹ Şirîn, *Tefsîr*. II/209.

3.2.3. Fıkhî Konuları Dört Mezhebe Göre Açıklaması

Örnek: 1

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ
فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَنْعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴾

“Ey inananlar! Mü'min kadınları nikâhlayıp sonra ilişkide bulunmadan boşarsanız, onları iddet müddetince bekletmeniz gerekmez. O halde onlara bağıştta bulunarak, onları memnun edin ve onları zarar ve eziyet vermeksizin serbest bırakın.”²⁶⁰

Molla Şirîn âyet tefsîrini yaptıktan sonra âyette geçen *El Mutâte* kelimesine değinerek şu açıklamayı yapar: El Mut'âte; Cinsi münasebetten sonra boşanan kadına erkek tarafından verilmesi gereken maldır, bu duruma düşen erkeklere boşadıkları hanımlara mehrin aynısını vermek vaciptir.²⁶¹

3.2.4. Fıkhî Konuları Dört Mezhebe Ve Ezraî'lere göre Açıklaması

Örnek: 1

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مَهَاجِرَاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ
مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَأَسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ
مَا أَنْفَقُوا ذَلِكَمُ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

“Ey iman edenler! Mü'min kadınlar her ne zaman zulüm ve kötülük diyarını terk ederek size gelirlerse, Allah onların imanlarını bildiği halde, siz yine de onları sınavın. Eğer mümin olduklarına tam emin olursanız, onları inkârcılara geri göndermeyin. Çünkü onlar, artık eski kocalarına helal değildirler, ötekiler de onlara helal değildirler.

²⁶⁰ Ahzâb 33/49.

²⁶¹ Şirîn, *Tefsîr*. II/220.

Ayrıca onlar hanımlarına mehir olarak ne verdilerse, hepsini iade edin. Ve ey müminler! Siz bu kadınlarla mehirlerini verdiğiniz takdirde evlenirseniz, bir günah işlemiş olmazsınız. Diğer taraftan Allah'tan gelen gerçekleri örtbas etmeye devam eden kadınlarla, evlilik bağınızı sürdürmeyin ve onlara mehir olarak ne verdiyseniz, iade etmelerini isteyin. Aynı şekilde hanımları size gelmiş olanlar da, harcadıkları her şeyin iadesini talep etme hakkına sahiptirler. Bu Allah'ın hükmüdür, O sizin aranızda adaletle hükmeder, O her şeyi bilendir ve yaptığı her şeyi yerli yerince yapandır.”²⁶²

Molla Şirîn bu âyetin tefsîrinde, ‘Daru’l Harp olan bir diyardan Müslüman olup İslâm diyarına kaçan evli bir bayanın, İslâm diyarında iddetini tamamlarsa kocasından boşanmış olur, açıklamasını yapar. Bu görüşü Ezraî, Şafîî, Malikî ve Hanbelîler savunur. Hanefiler ise küfür diyarından kaçtığı andan itibaren boşanmanın olduğunu savunurlar’ şeklinde açıklamada bulunur.²⁶³

3.2.5. Fıkhî Konuları Malikî, Şafîî ve Hanbelî Mezheplerine Göre Açıklaması

Örnek: 1

﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾

“Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadına gelince, işlemiş olduklarına karşılık, Allah'tan gelen caydırıcı bir ceza olarak, her ikisinin ellerini kesin. Zira Allah, çok güçlü ve çok kuvvetlidir, yaptığı herşeyi yerli yerince yapar.”²⁶⁴

Molla Şirîn âyet tefsîrini yaptıktan sonra çalınan malın nisabını Malikî, Şafîî ve Hanbelîlere göre açıklayarak bir dinarın dörtte biri veya üç dirhem değerinde bir mal çalınmış ise hırsızın elinin ancak kesilebileceğidir demiştir.²⁶⁵

²⁶² Mümtehine 60/10.

²⁶³ Şirîn, *Tefsir*. II/462.

²⁶⁴ Maide 5/38.

²⁶⁵ Şirîn, *Tefsir*, I/190.

3.3. Kelam İlmindeki Yeri

İslâm dini'nin inanç esasları ile ilgili meydana gelebilecek çeşitli şüpheleri kesin deliller kullanarak ortadan kaldırmayı amaçlayan ilim dalına kelâm denir.²⁶⁶

Vahyin kesilmesi, Müslümanlar arasında çıkan siyâsî ve dînî ihtilaflar, naslardan dînî hüküm çıkarma zaruretî, naslardaki mübhemliğin farklı şekillerde anlaşılması ve İslâm'ın insanlara tanıdığı fikir ve vicdân hürriyeti gibi dâhilî nedenler; yabancı din ve kültürlerin te'sîri ve felsefî akımların etkisi gibi hâricî sebepler kelâmın ortaya çıkmasını hazırlayan etkenlerdir.²⁶⁷ Molla Şîrîn eserinde Kelamla ilgili meselelere yer vermiş ve çeşitli konuları dile getirmiştir. Şimdi tefsîrinde işlediği bu örneklerden konularına göre bazılarını görelim.

3.3.1. Allah (c.c.)'ın Konuşması

Örnek: 1

﴿ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَا لَهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ﴾

*“Daha önce sana bildirdiğimiz öteki elçilere, hem de bahsetmediğimiz elçilere de vahyetmiştik ve Allah Musa ile de konuştu.”*²⁶⁸

Molla Şîrîn âyette geçen ve kelâmî bir konu olan Allah (c.c.)'ın Musa (a.s.) ile tekellümü hakkında şu açıklamalarda bulunur: Allah (c.c.) Musa (a.s.) ile Cebrail (a.s.) vasıtası olmaksızın konuşmuştur.²⁶⁹

3.3.2. Meleklerin Asıl Suretlerinde Görülmeleri

Örnek: 1

﴿ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكَاً لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبَسُونَ ﴾

²⁶⁶ Topaloğlu, Bekir, *Kelâm İlmi*, Damla Yay. İstanbul 1996, s.47.

²⁶⁷ Gölcük, Şerafettin; Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kİtabevi, 4. Baskı, Konya, 1998, s.20.

²⁶⁸ Nisa 5/164.

²⁶⁹ Şîrîn, *Tefsîr*. I/174.

“Ve eğer biz, peygamberi bir melek olarak gönderseydik, herhalde onu bir erkek şeklinde görünmesini sağlardık da, yine onlar bu insan mı, melek mi diye kuşkuya düşerlerdi.”²⁷⁰

Molla Şirîn âyetin tefsîrini yaptıktan sonra insanların melekleri asıl suretlerinde görmelerinin mümkün olmadığını ileri sürer.²⁷¹

3.3.3. Şefaât

Örnek: 1

﴿ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴾

“O gün sınırsız rahmet sahibi Rahman’ın izin verip, sözünden hoşnut olduğu kimsenin dışında hiç kimsenin şefaati, kayırması fayda vermez.”²⁷²

Molla Şirîn bu âyeti açıklarken Allah (c.c.)’ın izniyle ancak şefaatin olabileceğini yani O’nun izni olmadan ne şefaatchi şefaât edebilir, ne de günahkar kişi şefaât olunabilir.²⁷³

3.3.4. Allah (c.c.)’ın Günahları Yaratması

Örnek: 1

﴿ إِنَّ تَكْفُرًا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ

وَزِرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴾

“Eğer Allah’tan gelen gerçekleri örtbas ederseniz, bilin ki Allah sizin hiçbirinize muhtaç değildir. O kullarının kendisinden gönderilen gerçekleri örtbas etmesine ve böylece kâfir olmasına razı olmaz. Ama eğer şükrederseniz, sizden razı olur. Hiç kimse, kimsenin yükünü taşıyacak değildir. Sonra hepiniz Rabbinize

²⁷⁰ En’am 6/9.

²⁷¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/216.

²⁷² Tâhâ 20/109.

²⁷³ Şirîn, *Tefsîr*. II/33.

döneceksiniz. O yaptıklarınızın içyüzünü, size bir bir haber verecektir. Çünkü O, insanların kalplerinde olan her şeyi bilendir.”²⁷⁴

Molla Şîrîn, âyeti tefsîr ederken kulun işlediği günah fiili hakkında şöyle der: Allah (c.c.) günahları yaratmıştır ama kulun günah işlemesine rızası yoktur ve kıyamet günü hiç kimse kimsenin günahını yüklenmez, herkes işlediği günahlarına karşılık cezalandırılır.²⁷⁵

3.4. Lûgat Ve Nahiv İlimlerindeki Yeri

Kur’ân’ı Kerîm, Arap dilinin en şâheser bir örneği ve Peygamber Efendimizin de kıyâmete kadar devam edecek en büyük mûcizesidir. Böyle bir eseri tefsîr eden bir kimsenin Arap dilinde mevcut lâfızların mana ve medlullerini bilmesi, cümle içindeki hallere göre başka başka manalar kazanan gramere ait inceliklere, iraba göre değişen farklı durumlara aşina olması zorunludur.²⁷⁶ Ayrıca Suyûtî de bu konu hakkında eserinde şu şekilde açıklamada bulunur: ‘Kur’ân, Arap dili üzerine nazil olmuştur ve bu lûgatı bilmek, kelimelerin ne anlama geldiklerini ve konuluş amaçlarına göre delalet ettikleri mananın belirlenmesini sağlar. Bu konu hakkında Mücahit’ten şöyle nakledilir: ‘Allah’a ve âhiret gününe inanan kişi için Arap lûgatını bilmeden Kur’ân’ı açıklaması helal değildir.’²⁷⁷ Molla Şîrîn eserinde nahiv ve lûgata fazla yer vermemekle beraber gerekli gördüğü yerlerde kelimelerin lûgavi manalarını, âyette geçen hazif, istifham, atıf ve te’kid gibi durumları beyan eder.

3.4.1. Lûgavî Yönden Açıklaması

Örnek: 1

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

²⁷⁴ Zümer 39/7.

²⁷⁵ Şîrîn, *Tefsîr*. II/288.

²⁷⁶ Aydemir, Büyük Türk Bilgini Şeyhulislam Ebussuud Efendi ve Tefsîrdeki Metodu, Gümüş Matbaacılık, Ankara,1993, s. 178.

²⁷⁷ Suyûtî, *İtkân*, II/256-259.

“Ey iman edenler! Peygambere karşı, saygısızlık manası ifade edebilecek bir kelime olan (RÂİNÂ=bizi dinle, bize çobanlık et) yerine; ters anlama gelmesi mümkün olmayan (ÜNZURNÂ=bizi gözetle) demeyi tercih edin ve O’na daima kulak verin. Allah’tan gelen gerçekleri örtbas eden kâfirlere acıklı bir azap var.”²⁷⁸

Molla Şirîn, ﴿ رَاعِنَا ﴾ kelimesini Yahudi lûgatında “ahmak”; Arap lûgatında ise “bizi bekle” anlamına geldiğini beyan eder.²⁷⁹

Örnek: 2

﴿ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ ﴾

“Orada apaçık nişâneler”²⁸⁰ Molla Şirîn ﴿ بَيِّنَاتٌ ﴾ kelimesinin lûgat anlamını apaçık deliller olarak vermiştir.²⁸¹

Örnek: 3

﴿ لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴾

“Onların din adamları ve hahamları, onları günah söz söylemekten ve haram yemekten engellemeleri gerekmez miydi? Yaptıkları şey ne kötüdür.”²⁸²

Molla Şirîn, bu âyette bulunan ﴿ الرَّبَّانِيُّونَ ﴾ kelimesinin Hıristiyan din alimi; ﴿ وَالْأَحْبَارُ ﴾ kelimesinin ise Yahudi din alimi anlamını karşıladığını belirtir.²⁸³

Örnek: 4

﴿ لَأَجْرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْأَخْسَرُونَ ﴾

“Şüphesiz ki, ahirette de en fazla ziyana uğrayanlar onlardır.”²⁸⁴

²⁷⁸ Bakara 2/105.

²⁷⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/29.

²⁸⁰ Âl-i İmrân 3/97.

²⁸¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/105.

²⁸² Maide 5/63.

²⁸³ Şirîn, *Tefsîr*. I/198.

Molla Şirîn, âyet başında bulunan ﴿ لَأَجْرَمَ ﴾ kelimesinin lûgavi manasını açıklarken bu kelimenin Kur’ân-ı Kerîm’de üç manada beş kere geldiğini açıklamış, sonra buradaki manasının “şeksiz ve şüphesiz” olduğunu açıklamıştır.²⁸⁵

Örnek: 5

﴿ قَالَ أَحْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُون ﴾

*“Fakat Allah onlara Alçaldıkça alçalın, yıkılıp kalın orada, susun, konuşmayın benimle diyecek.”*²⁸⁶

Molla Şirîn, âyette bulunan ﴿ أَحْسُوا ﴾ kelimesinin lûgavî manasını açıklarken, Araplar köpeklerin def’i için bu kelimeyi kullandıklarını yani “defol” anlamını taşıdığını açıklamıştır.²⁸⁷

Örnek: 6

﴿ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَ نَا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ

أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ۗ ﴾

*“Fakat bizim huzurumuza çıkarılacaklarını hiç beklemeyen kimseler: “Bize melekler indirilmeliydi, yahut Rabbimizi görmeliydik değil mi?” dediler. Andolsun ki onlar, kendi kendilerine ululandılar ve büyük bir azgınlıkla haddi aştılar.”*²⁸⁸

Molla Şirîn, âyette bulunan ﴿ لَا يَرْجُونَ ﴾ kelimesinin olumlusunun Tuhome lûgatında “korku” anlamında olduğunu beyan etmiştir.²⁸⁹

²⁸⁴ Hûd 11/22.

²⁸⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/376.

²⁸⁶ Mü’minûn 23/108.

²⁸⁷ Şirîn, *Tefsîr*. II/83.

²⁸⁸ Furkân 2521.

²⁸⁹ Şirîn, *Tefsîr*. II/106.

3.4.1.1. Kelimelerin Getiriliş Sebebini Belirtmesi

Örnek: 1

﴿ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴾

“Ve zaten hiçbir toplum, kendisi için belirlenmiş bir sürenin bitmesini öne alamayacağı gibi, erteleyemez de.”²⁹⁰

Molla Şirîn âyet tefsîrini yaparken aşağıdaki ibarelerle ilgili şu açıklamada bulunur: Cenâb-ı Allah ﴿ تَسْبِقُ ﴾ ibaresini ﴿ أُمَّةٍ ﴾ lafzından dolayı müennes getirmiş, ﴿ يَسْتَأْخِرُونَ ﴾ ibaresini ise ﴿ أُمَّةٍ ﴾ manasından dolayı müzekker getirmiştir.²⁹¹

Örnek: 2

﴿ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴾

“Göklerin ve yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbi ve bütün gündeğümü noktalarının da Rabbi!”²⁹²

Molla Şirîn, yukarıdaki âyeti tefsîr ederken âyette geçen ﴿ الْمَشَارِقِ ﴾ ibaresi ile ilgili olarak şöyle demektedir: Güneşin doğuş ve batış yerleri üç yüz altmış ayrı nokta olduğundan dolayı bu ibare kullanılmıştır.²⁹³

3.4.1.2. Yabancı Kelimeleri Belirtmesi

Molla Şirîn eserinde geçen bazı yabancı kelimelerin anlamlarını, mensup oldukları dil ve lûgatlara göre aşağıdaki şekilde vermektedir.

Râinâ: Yahudi lûgatında “ahmak” anlamındadır.²⁹⁴

Taha: Mekkelilerin konuşma dilinde “ya recul/ey adam” anlamındadır.²⁹⁵

²⁹⁰ Hicr 15/5.

²⁹¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/444.

²⁹² Sâffât 37/5.

²⁹³ Şirîn, *Tefsîr*. II/261.

²⁹⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/29.

Tûr: Süryanice ve Kıptice “dağ” anlamındadır.²⁹⁶

Yâsîn: Tayan lûgatında “ey insan!, Süryanice ise “Ey Muhammed!” anlamındadır.²⁹⁷

3.4.1.3. Kelimeleri Açıklaması

Molla Şirîn, eserinin kabarık olmasından çekindiği için âyetlerde geçen kelimelerin manalarını teker teker vermemiş sadece gereken yerlerde kelime ve ibare manalarını açıklamıştır.

Örnek: 1

﴿ حَتَّمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ﴾

“Allah onların kalplerini mühürlemiştir.”²⁹⁸ âyetini tefsîr ederken şu ifadelere yer veriyor Allah onların kalplerini mühürlemiştir, yani Allah onların kalbini tıkamıştır artık kendilerine hayırlı olan şeyi anlamazlar.²⁹⁹

Örnek: 2

﴿ وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ﴾

“Yakıtı insanlar ve taşlar olan”³⁰⁰ âyetini tefsîr ederken şu ifadelere yer vermektedir ﴿ وَالْحِجَارَةُ ﴾ ibaresi kömürlü taşlar demektir.³⁰¹

²⁹⁵ Şirîn, *Tefsîr*. II/19.

²⁹⁶ Şirîn, *Tefsîr*. II/409.

²⁹⁷ Şirîn, *Tefsîr*. II/250.

²⁹⁸ Bakara 2/7.

²⁹⁹ Şirîn, *Tefsîr*. I/7.

³⁰⁰ Bakara 2/24.

³⁰¹ Şirîn, *Tefsîr*. I/10-11.

Örnek: 3

﴿ رَجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ ﴾

“Gökten bir azap”³⁰² Molla Şirîn gökten inen bu azabın taun hastalığı olduğunu belirtir.³⁰³

Örnek: 4

﴿ أَفَعَبِّرَ دِينَ اللَّهِ يَتَّبِعُونَ وَلَهُ اسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴾

“Şimdi onlar Allah’ın dininden başka bir din mi arıyorlar? Hâlbuki göklerde ve yerde olan her şey, ister istemez O’na boyun eğmiş ve teslim olmuş durumdadır. Çünkü her şey sonunda O’na döndürülecektir.”³⁰⁴

Molla Şirîn âyette geçen ﴿ طَوْعًا ﴾ ibaresine gök ehli, ﴿ كَرْهًا ﴾ ibaresine de yeryüzü ehli demiştir.³⁰⁵

Örnek: 5

﴿ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ ﴾

“Temiz şeyleri onlara haram kıldık.”³⁰⁶ âyetdeki ﴿ طَيِّبَاتٍ ﴾ ibaresini güzel nimetler olan deve eti ve sütü olduğunu açıklar.³⁰⁷

Örnek: 6

﴿ وَمَنْ أَحْيَاهَا ﴾

³⁰² Bakara 2/59.

³⁰³ Şirîn, *Tefsîr*. I/17.

³⁰⁴ Âl-i İmrân 3/83.

³⁰⁵ Şirîn, *Tefsîr*. I/103.

³⁰⁶ Nisa 4/160.

³⁰⁷ Şirîn, *Tefsîr*. I/173.

“*Kim bir kişinin hayatını kurtarırsa*”³⁰⁸ âyetini tefsîr ederken, âyette bulunan ﴿ وَمَنْ أَحْيَاهَا ﴾ ibaresinin “kim bir canı yanmaktan ve suda boğulmaktan kurtarırsa” anlamına geldiğini açıklar.³⁰⁹

Örnek: 7

﴿ لَوْلَا يُنْهِيهِمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ ﴾

“*Onların din adamları ve hahamları, onları günah söz söylemekten ve haram yemekten*”³¹⁰

Molla Şîrîn âyetteki ﴿ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ ﴾ ibaresini rüşvet yemek anlamında olduğunu kaydeder.³¹¹

Örnek: 8

﴿ وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقَصْنَا مِنَ النَّمْرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴾

“*Gerçekten de Firavun ve halkını kuraklık ve ürün kıtlığıyla kısıvrak yakaladık ki, akıllarını başlarına toplar da, ders alırlar diye.*”³¹²

Molla Şîrîn âyette geçen ﴿ بِالسِّنِينَ ﴾ ibaresini kıtlık ve açlık, ya da birbiri ardına gelen kıtlık seneleri olarak açıklamıştır.³¹³

Örnek: 9

﴿ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

“*İyi ve yararlı işler yapmakta devamlı ve kararlı olanlara, karşılık olarak daha iyisi ve ondan da fazlası vardır. Kıyamet gününde onların yüzlerini, ne bir kararma, ne*

³⁰⁸ Maide 5/32.

³⁰⁹ Şîrîn, *Tefsîr*. I/189.

³¹⁰ Maide 5/63.

³¹¹ Şîrîn, *Tefsîr*. I/198.

³¹² A'raf 7/130.

³¹³ Şîrîn, *Tefsîr*. I/279.

de aşağılık ve horluk kaplayacaktır. İşte bunlardır cennetlikler, orada ebedî kalacaklardır.”³¹⁴

Molla Şîrîn bu âyette bulunan ﴿ الْحُسْنَى ﴾ ibaresine cennet, ﴿ وَزِيَادَةٌ ﴾ ibaresine de dünyada iken Allah (c.c.)’in emrettiklerini yapan yasaklarından kaçınan takva sahibi olan kişilerin cennette Allah’u Teâlâ’yı görmeleri şeklinde açıklamıştır.³¹⁵

Örnek: 10

﴿ لَاجِرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْأَخْسَرُونَ ﴾

“Şüphesiz ki, ahirette de en fazla ziyana uğrayanlar onlardır.”³¹⁶

Molla Şîrîn âyette bulunan ﴿ لَاجِرَمَ ﴾ ibaresinin Kur’ân’da beş yerde ve üç ayrı manada geçtiğini açıkladıktan sonra bu âyetteki manasını “şeksiz, şüphesiz” anlamında olduğunu belirtir.³¹⁷

3.4.1.4. Kolay Anlaşılan Ayetlerin Manasını Vermemesi

Molla Şîrîn eserinde tefsîr edeceği âyetlerde kolay olan bir ibareyle karşılaştığında o ibarenin tefsîrini yapmaz, hemen başka âyete geçer.

Örnek: 1

Nisâ sûresinde bulunan

﴿ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴾

“bize katından bir yardım eden yolla.”³¹⁸

³¹⁴ Yûnus 10/26.

³¹⁵ Şîrîn, *Tefsîr*. I/354.

³¹⁶ Hûd 11/22.

³¹⁷ Şîrîn, *Tefsîr*. I/376.

³¹⁸ Nisa 4/75.

ibaresinin manası kolay olduğu için Molla Şîrîn vermemiştir.³¹⁹ Bunun gibi bir yerde daha manasını kolay bulup geçtiği ibareler mevcuttur.³²⁰

3.4.1.5. Daha Önce Tefsîri Yapılan Âyetlerin Manasını Vermemesi

Molla Şîrîn tefsîrini yaptığı bir âyet veya ibareyle başka bir yerde karşılaştığında tefsîrini yapmaz, sadece daha önce manasının geçtiğini bildirmekle yetinir. Şimdi bu konuyla ilgili eserinden birkaç örnek vermeye çalışalım.

Örnek: 1

﴿ وَلِكُلِّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيٰهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

*“Herkesin yöneldiği bir yönü ve yöntemi vardır ki, ona doğru yönelir. Ey Muhammed ümmeti! Siz de hayırlara yönelip bu hususta birbirinizle yarışın. Nerede olursanız olun, Allah sizi kendi huzurunda toplayacaktır. Çünkü Allah’ın her şeye gücü yeter.”*³²¹

Molla Şîrîn yukarıdaki âyetin tefsîrini yaparken

﴿ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

“Allah’ın her şeye gücü yeter.”

ibaresinin tefsîri daha önce geçtiği için³²² yapmamıştır.

Örnek: 2

﴿ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴾

*“Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah’ındır. Bütün işler döner dolaşır Allah’a varır.”*³²³

³¹⁹ Şîrîn, *Tefsîr*. I/151.

³²⁰ Şîrîn, *Tefsîr*, I/40.

³²¹ Bakara 2/148.

³²² Şîrîn, *Tefsîr*. I/40.

³²³ Âl-i İmrân 3/109.

Molla Şirîn âyetin tefsîrini yaparken

﴿ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ﴾

“Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah ’ındır.”

ibaresinin manası daha önceki âyetlerde yapıldığı için bu âyette yapma gereksinimini duymamıştır.³²⁴

Örnek: 3

﴿ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلُمُونَ فَلَهُمْ يَأْلُمُونَ كَمَا تَأْلُمُونَ ﴾

﴿ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾

“Düşman ordusunu takip etmekte, korkak davranmayın. Eğer sıkıntı çekerseniz bilin ki, onlar da sizin gibi sıkıntı çekiyorlar. Ama siz Allah’tan onların ümit etmediklerini alacağınızı ümit ediyorsunuz. Ve Allah her şeyi bilendir, her şeyi yerli yerince yapandır.”³²⁵

Molla Şirîn âyeti ele alırken âyette bulunan

﴿ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾

“Allah her şeyi bilendir, her şeyi yerli yerince yapandır.”

ibaresinin manası önceki âyetlerde geçtiği için burada yapmamıştır.³²⁶

Örnek: 4

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ ﴾

﴿ قَامُوا كُسَالَى يُرَاؤْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾

³²⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/108.

³²⁵ Nisa 4/104.

³²⁶ Şirîn, *Tefsîr*. I/160.

“Bakın bu münafiklar Allah’ı kandırmaya çalışıyorlar. Hâlbuki Allah onların kendi oyunlarını başlarına geçiriyor. Onlar namaz için kalktıklarında gönülsüzce sadece insanlar, görüp takdir etsinler diye kalkarlar. Allah’ı da pek az hatıra getirirler.”³²⁷

Molla Şîrîn bu âyetin tefsîrini yaparken âyette geçen

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ هُوَ خَادِعُهُمْ ﴾

Münafiklar Allah’ı kandırmaya çalışıyorlar. Hâlbuki Allah onların kendi oyunlarını başlarına geçiriyor ibaresinin daha önce bakara sûresinde geçtiğini belirterek burada vermemiştir.³²⁸

Örnek: 5

﴿ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا

وَإِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصَفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴾

“Ve yine onlar “Şu hayvanların karnında olan yavrular canlı doğarsa, sadece erkeklerimiz için helaldir, kadınlarımıza ise haram kılınmıştır; ama eğer o yavru ölü doğarsa, her iki tarafta ondan pay alabilirler” derler. Allah onları, haksız yere isnat ettikleri şeylerden dolayı cezalandıracaktır. Şüphesiz ki O, yaptığı her şeyi yerli yerince yapar ve her şeyi bilir.”³²⁹

Molla Şîrîn âyet sonunda bulunan

﴿ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴾

“Şüphesiz ki O, yaptığı her şeyi yerli yerince yapar ve her şeyi bilir.”

ibaresinin daha önce geçtiğinden dolayı tefsîrini yapmamıştır.³³⁰

³²⁷ Nisa 4/142.

³²⁸ Şîrîn, *Tefsîr*. I/169.

³²⁹ En’am 6/139.

³³⁰ Şîrîn, *Tefsîr*., I/246.

Örnek: 6

﴿ فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَائِعِينَ ﴾

“Derken bir sarsıntı onların işini bitirdi de, cansız olarak yurtlarında diz üstü yıkılıp kaldılar.”³³¹

Molla Şirîn geçen ibarelerin manasını vermeme tutumunu âyetlerde de sergilemiş yukarıdaki âyet manası daha önce geçtiği için burada vermemiştir.³³²

Örnek: 7

﴿ وَأَخْرُورًا اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا ﴾

﴿ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

“Tebük seferine katılmayanlardan diğer bir kısmı da, günahlarını itiraf ettiler, iyi işle kötü işi birbirine karıştırdılar. Belki Allah bunların tövbesini kabul eder. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok acıyandır.”³³³

Molla Şirîn geçen ibare ve âyetlerden başka Allah (c.c.)’ın daha önce geçen sıfat ve isimlerinin manasını vermeyip sadece daha önce geçtiğini belirtmekle yetinir. Buna misal olarak yukarıdaki âyet sonunda bulunan Allah isminin lafzı ve sıfatları verilebilir.³³⁴

3.4.2. Nahiv Yönünden Açıklaması

Molla Şirîn’in üzerinde çokça durduğu konulardan birisi de âyetlerin irabıdır. İşte bu nedenden dolayı âyetlerde bulunan ‘atıf, İstifham, hazf gibi örnekleri açıklamadan geçmemiştir. Kısaca bu kavramlara şu örneklerle dikkat çekebiliriz:

³³¹ A’raf 7/91.

³³² Şirîn, *Tefsîr*. I/273.

³³³ Tevbe 9/102.

³³⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/340.

3.4.2.1.Atıf

Örnek: 1

﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾

“İbrâhîm ve İsmail mabedin temellerini yükseltirken şöyle yalvarıp dua ettiler:
“Ey Rabbimiz! Bizim yaptığımız şeyleri bizden kabul et, sensin her şeyi bilen ve her şeyi duyan.”³³⁵

Molla Şirîn'e göre bu âyetteki ﴿ وَإِسْمَاعِيلُ ﴾ kelimesi ﴿ إِبْرَاهِيمُ ﴾ kelimesine atıftır.³³⁶

Örnek: 2

﴿ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَئِنَّ الذَّكَرَ

كَأَلْأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيدُهَا بِنِكَ وَدُرِّيئَتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾

“Fakat çocuğu kız olarak doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilmekte iken: “Rabbim O’nu kız doğurdum, Beyt-i Makdis’e hizmet bakımından erkek kız gibi değildir. O’na Meryem adını verdim. O’nu ve soyunu lanetlenmiş şeytana karşı korumamı diliyorum” dedi.”³³⁷

Âyette geçen ﴿ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ ﴾ kelimesi ﴿ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ ﴾ kelimesine atıftır.³³⁸

Örnek: 3

﴿ وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ

﴿ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾

³³⁵ Bakara 2/127.

³³⁶ Şirîn, *Tefsîr*. I/34.

³³⁷ Âl-i İmrân 3/36.

³³⁸ Şirîn, *Tefsîr*. I/92.

“Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsaydı, denizler de mürekkep, sonra yedi deniz daha katılarak mürekkep olsaydı, Allah’ın sözleri yine de yazılmakla tükenmezdi. Şüphe yok ki Allah güçlüdür, O’nun gücüne hiçbir güç erişemez. O Allah, yaptığı her şeyi yerli yerince yapandır.”³³⁹

Molla Şirîn, bu âyette bulunan ﴿ وَالْبَحْرُ ﴾ kelimesinin ﴿ إِنَّ ﴾ nin isminin mahalline atıftır, şeklinde beyanda bulunur.³⁴⁰

Örnek: 4

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ
وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ
مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا

“Ey insanoğlu! Göklerde ve yerde var olan her şeyin, güneşin, ayın, yıldızların, dağların, ağaçların, hayvanların ve insanların bir çoğunun Allah’ın kudret ve yüceliği önünde yere kapandığını görmüyor musun? Bir çok insan da O’na karşı geldikleri için öte dünyada, azabı hak edecekler. Allah’ın alçalttığını yükseltebilecek kimse yoktur. Şüphe yok ki, Allah dilediğini yapar.”³⁴¹

Molla Şirîn ﴿ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ ﴾ ibaresinin ﴿ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ ﴾ ibaresine ﴿ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ ﴾ ibaresinin ise ﴿ مَنْ فِي الْأَرْضِ ﴾ ibaresine atfedildiğini açıklamıştır.³⁴²

³³⁹ Lokman 31/27.

³⁴⁰ Şirîn, *Tefsîr*. II/199.

³⁴¹ Hac 22/18.

³⁴² Şirîn, *Tefsîr*. II/58.

3.4.2.2. İstifham

Örnek: 1

﴿ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ
ءَأَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴾

“O halde ey peygamber! Seninle tartışmaya girişirlerse de ki: “Ben bana uyanlarla birlikte, kendimi Allah’a teslim ettim.” Daha önce kitap verilmiş olanlara ve kitaba yabancı olanlara sor: “Siz de kendinizi O’na teslim ettiniz mi?” Ve eğer teslim olurlarsa, muhakkak doğru yol üzeredirler ama yüz çevirirlerse, unutma ki senin görevin sadece mesajı iletmeye devam etmektir. Allah kullarını çok iyi görür.”³⁴³

Molla Şirîn bu âyetteki ﴿ ءَأَسْلَمْتُمْ ﴾ ibaresinin lafzında istifham, manasında ise “Müslüman olun!” anlamında emir olduğunu kaydeder.³⁴⁴

Örnek: 2

﴿ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴾

“Yoksa onların, kainâtın idaresinde bir payları mı var? Öyle olsaydı, insanlara çekirdek filizi kadar bile bir şey vermezlerdi.”³⁴⁵

Molla Şirîn bu âyeti açıklarken âyette geçen أَمْ ibaresinin istifham-i inkârî manasına geldiğini ve bu halde manasının ‘onların mülkün idaresinde payları yoktu’ şeklinde olduğunu kaydetmiştir.³⁴⁶

Örnek: 3

﴿ أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ ﴾

³⁴³ Âl-i İmrân 3/20.

³⁴⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/88.

³⁴⁵ Nisa 4/53.

³⁴⁶ Şirîn, *Tefsîr*. I/145.

“O halde, o ülkelerin sakinleri geceleyin uyurlarken, azabımızın ansızın kendilerine, gelmesinden emin mi oldular?”³⁴⁷

Molla Şîrîn âyette bulunan ﴿ أَفَأَمِنَ ﴾ ibaresinin başındaki hemzenin istifham-i inkârî olduğunu kaydeder.³⁴⁸

Örnek: 4

﴿ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴾

“ Biz kalbini açıp ferahlatmadık mı?”³⁴⁹ Molla Şîrîn bu âyette bulunan ﴿ أَلَمْ ﴾ ibaresinde istifham-i takrîri olduğunu kaydeder.³⁵⁰

3.4.2.3. Bedel

Örnek: 1

﴿ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَكَرَيْنِ حَرَّمَ
أَمْ الْإُنثَيْنِ أَمَا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيْنِ نَبِيُّيْ بَعْلِمِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾

“Allah sekiz eş yaratmıştır. Koyundan iki... Ve keçiden iki... De ki: İki erkeği mi? Yoksa iki dişi mi? Veya o iki dişinin rahimlerinde bulunanı mı haram kalmıştır? Bu konuda ne biliyorsanız bana söyleyin, eğer doğrulardan iseniz.”³⁵¹

Molla Şîrîn bu âyetteki ﴿ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ ﴾ ibaresinin bir önceki âyette bulunan ﴿ حَمُولَةً وَفَرْشًا ﴾ için bedel olduğunu söylemiştir.³⁵²

Örnek: 2

﴿ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا ﴾

³⁴⁷ A'raf 7/97.

³⁴⁸ Şîrîn, *Tefsîr*. I/274.

³⁴⁹ İnşirâh 94/1.

³⁵⁰ Şîrîn, *Tefsîr*. II/561.

³⁵¹ En'am 6/143.

³⁵² Şîrîn, *Tefsîr*. I/247.

“Sınırsız rahmet sahibi olan Rahman’ın kullarına her türlü beşeri algı ve tasavvurun ötesinde söz verdiği Adn cennetleri... O’nun sözü mutlaka yerini bulacaktır.”³⁵³

Molla Şîrîn, âyette bulunan ﴿ جَنَّاتٍ عَدْنٍ ﴾ ibaresinin bir önceki âyette bulunan ﴿ الْجَنَّةِ ﴾ ibaresi için bir yönüyle bedeli ba’d bir yönüyle de bedeli kül olduğunu belirtmiştir.³⁵⁴

Örnek: 3

﴿ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴾

“Sûr’a üfürüldüğü gün, günahkârları korkudan gözleri göğe ermiş bir halde bir araya toplayacağız.”³⁵⁵

Molla Şîrîn, âyette bulunan ﴿ يَوْمَ ﴾ ibaresinin bir önceki âyette bulunan ﴿ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ ibaresi için bedel olduğunu kaydeder.³⁵⁶

Örnek: 4

﴿ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴾

“Olay şu Allah onlara iki peygamber görevlendirmişti de, toplum bunları yalanladı. Allah da bir üçüncü elçiyle destekledi ve hepsi: “Bakın, biz Allah tarafından size gönderildik” dediler.”³⁵⁷

Molla Şîrîn bu âyette bulunan ﴿ إِذْ ﴾ ibaresinin bir önceki âyette bulunan ﴿ إِذْ ﴾ için bedel olduğunu kaydeder.³⁵⁸

³⁵³ Meryem 19/61.

³⁵⁴ Şîrîn, *Tefsîr*. II/14.

³⁵⁵ Tâhâ 20/102.

³⁵⁶ Şîrîn, *Tefsîr*. II/32.

³⁵⁷ Yâsîn 36/14.

3.4.2.4. Terkip

Örnek:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْأُنثَى بِالْأُنثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ
بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

“Siz ey iman edenler! Öldürme olaylarında adil karşılık olan kısas, size farz kılındı. Hüre karşı hür, köle için köle, kadın için kadın öldürülür. Bununla beraber kim öldürülenin kardeşi veya velileri tarafından affedilirse, o zaman affedenin dinin öngördüğü diyeti istemesi, affedilenin de onu güzelce ödemesi gerekir. Bu Rabbinizin cezayı bir hafifletmesi ve acımasıdır. Buna rağmen bir kimse bilerek ve isteyerek hak ve adalet sınırlarını aşarsa pek acıklı bir azap vardır.”³⁵⁹

Molla Şirîn âyeti tefsîr ederken yarısından itibaren âyet terkipini verir şöyle ki, ﴿ مَنْ ﴾ kelimesinin şartiye ya da mevsûle olup müpteda; ﴿ عُفِيَ ﴾ fiilinin meçhul fiil; ﴿ لَهُ ﴾ meçhul fiile müteallik; ﴿ مِنْ أَخِيهِ ﴾ câr mecrûrunun ﴿ عُفِيَ ﴾ fiiline müteallik; ﴿ شَيْءٌ ﴾ naib-i fâil; cümlenin tümünün ﴿ مَنْ ﴾ kelimesi için ya fiil-i şart ya da sıla; ﴿ لَهُ ve أَخِيهِ ﴾ deki zamirlerin ﴿ مَنْ ﴾ ‘e işaret olduğunu ifade etmiştir.³⁶⁰

Örnek: 2

﴿ الْمَرْتَلِكُ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾

³⁵⁸ Şirîn, *Tefsîr*. II/251.

³⁵⁹ Bakara 2/178.

³⁶⁰ Şirîn, *Tefsîr*. I/46.

“Elif, Lâm, Mim, Râ, Bunlar, sana vahiyle bildirilen mesajlardır ve sana Rabbin katından indirilenler en iyinin, en doğrunun ve gerçeğin tâ kendisidir; ama insanların çoğu yine de bu gerçeğe inanmayacaklar.”³⁶¹

Molla Şirîn âyeti tefsîr ederken ﴿ وَالَّذِي ﴾ ibaresinin mahallen merfu mübteda ﴿ الْحَقُّ ﴾ ibaresinin de haber olduğunu belirtir.³⁶²

Örnek: 3

﴿ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلَفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴾

“Madem öyle, biz de sana senin büyüün gibi bir büyü getireceğiz. Aramızda bir buluşma yeri ve vakti tayin et de, sen ve biz vaadimizden caymayalım, düz ve geniş bir yerde karşılaşalım.”³⁶³

Molla Şirîn âyeti tefsîr ederken âyetteki ﴿ مَكَانًا سُوًى ﴾ ibaresinin mukadder bir fiil olan ve “hazırla” manasında olan ﴿ عِدَّة ﴾ ‘nin mefulu olduğunu kaydeder.³⁶⁴

Örnek: 4

﴿ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾

“Yaralandıktan sonra yine Allah’ın ve elçisinin çağrısına uyup gönül verenleri, hele onlardan iyilik edenleri ve yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışanları çok büyük bir karşılık vardır.”³⁶⁵

Molla Şirîn bu âyeti tefsîr ederken âyette bulunan ﴿ الَّذِينَ ﴾ ibaresinin mübteda, ﴿ لِلَّذِينَ ﴾ ibaresinin de haber olduğunu beyan eder.³⁶⁶

³⁶¹ Ra’d 13/1.

³⁶² Şirîn, *Tefsîr*. I/419.

³⁶³ Tâhâ 20/58.

³⁶⁴ Şirîn, *Tefsîr*. II/25.

³⁶⁵ Âl-i İmrân 3/172.

³⁶⁶ Şirîn, *Tefsîr*. I/122.

3.4.2.5. Kasem Cevabı

Örnek: 1

﴿ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَ أَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴾

“Allah geçmiş toplumlardan peygamberleri vasıtasıyla şöyle söz almıştı. “Eğer kitabı ve hikmeti size verdikten sonra halen sahip olduğunuz gerçekleri doğrulayan bir elçi size gelirse, ona inanmalı ve yardım etmelisiniz. Bu şarta dayalı olarak sözümü kabul ediyor musunuz?” Onlar da “Kabul ederiz” dediler. Allah: “Öyleyse buna şahit olun, Ben de sizin şahidiniz olacağım” dedi.”³⁶⁷

Molla Şirîn âyette bulunan ﴿ لَتُؤْمِنُنَّ ﴾ ibaresinin kasemin cevabı olduğunu belirtir.³⁶⁸

Örnek: 2

﴿ وَلَوْلَا أَنْ نُصِيبَهُمْ مُصِيبَةً بِمَا قَدَّمْتِ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

“Kendi elleriyle yaptıkları günahlar yüzünden, başlarına bir felaket geldiği zaman: “Ey Rabbimiz! Bize bir elçi gönderersen de, âyetlerine uyup müminlerden olsaydık” diyecek olmasalardı, seni göndermezdik. Bu bahanelere fırsat vermemek için seni gönderdik.”³⁶⁹

³⁶⁷ Âl-i İmrân 3/81.

³⁶⁸ Şirîn, *Tefsîr*. I/102.

³⁶⁹ Kasas 28/47.

Molla Şîrîn bu âyette birinci ﴿ لَوْلَا ﴾ ibaresinin cevabının mahzuf olduğunu kaydeder.³⁷⁰

3.4.2.6. Zâid Harfler

Örnek: 1

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا
وَلَوْ افْتَدَىٰ بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴾

“Allah’tan gelen gerçekleri örtbas edip bu vaziyette ölenlere gelince, yeryüzü dolusu altını, bağışlanmaları için bedel olarak vermiş olsalar dahi, hiçbirinden asla kabul edilmeyecektir. İşte onlar için acıklı bir azap vardır, yardımcı da bulamayacaklardır.”³⁷¹

Molla Şîrîn âyette bulunan ﴿ وَلَوْ افْتَدَى ﴾ ibaresindeki ﴿ و ﴾ harfinin zâid olduğunu belirtir.³⁷²

3.4.2.7. Te’kid

Örnek: 1

﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾

“Erkek ve kadın müminlere gelince, onlar birbirlerinin yakını ve dostlarıdır; hep iyi ve doğru olanın yapılmasını emrederler, kötü ve zararlı olanın yapılmasına engel olurlar ve onlar namazlarında kararlı ve devamlıdır, zekâtlarını verirler. Allah’a ve O’nun elçisine yürekten bağlılık gösterirler. İşte bunlardır, Allah’ın

³⁷⁰ Şîrîn, *Tefsîr*. II/159.

³⁷¹ Âl-i İmrân 3/91.

³⁷² Şîrîn, *Tefsîr*. I/104.

rahmetiyle kuşatacağı kimseler. O Allah ki, en yüce iktidar sahibi olan ve yaptığı her şeyi yerli yerince yapan.”³⁷³

Molla Şirîn âyeti tefsîr ederken ﴿ سَيَرَحْمُهُمُ اللَّهُ ﴾ ibaresindeki ﴿ سَ ﴾ harfinin istikbal için olmadığını te’kid için olduğunu kaydeder.³⁷⁴

3.4.2.8. Kaideleri Zikretmesi

Örnek: 1

﴿ قَالَتْ رَسُولُهُمْ أَيْ اللَّهُ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخَّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴾

“Peygamberleri onlara: “Gökleri ve yeri yaratan Allah’ın varlığı ve birliği hakkında şüphe ediyorsunuz haa...” dediler. “Sizi geçmişteki günahlarınızdan dolayı, bağışlamak ve size belirlediği süre bitinceye kadar mühlet vermek üzere, doğru yola çağıran O’dur.” Ama onlar: “Sizler, bizim gibi ölümlü insanlardan başka kimseler değilsiniz” diye cevap verdiler. “Bizi atalarımızın tapındığı şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. Madem öyle, o zaman Allah’ın elçileri olduğunuza dair, açık bir delil getirin bize!”³⁷⁵

Molla Şirîn âyeti tefsîr ederken şu kaideyi açıklar Ne zaman ki ﴿ مِنْ ﴾ edatı

﴿ لِيَغْفِرَ ﴾ kelimesiyle aynı kelimedede gelirse hitap kâfirlere yönelik demektir.³⁷⁶

3.4.2.9. Âyetlerde Geçen Cümleleri Belirtmesi

3.4.2.9.1. Müstenife Cümleleri

Örnek: 1

³⁷³ Tevbe 9/71.

³⁷⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/159.

³⁷⁵ İbrâhîm 14/10.

³⁷⁶ Şirîn, *Tefsîr*. I/434.

﴿ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ﴾

﴿ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ البَعِيدُ ﴾

“Rablerine inanmayıp, O’nu tanımayan kimselerin yaptıkları işler, fırtınalı bir günde sert rüzgarların savurduğu küle benzer, böyleleri kazandıkları iyi şeylerden de, ahirette hiçbir fayda sağlayamazlar. İşte budur, doğru yoldan çok uzak bir sapıklık.”³⁷⁷

Molla Şîrîn âyeti tefsîr ederken âyetteki ﴿ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ ﴾ ibaresinin müstenife bir cümle olduğunu belirtir.³⁷⁸

3.4.2.9.2. Haber Cümleleri

Örnek: 1

﴿ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾

“ Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak, az gülsünler çok ağlasınlar.”³⁷⁹

Molla Şîrîn bu âyet tefsîrini yaparken ﴿ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا ﴾ ibaresinin emir cümlesi; mananın ise haber cümlesi olduğunu beyan eder.³⁸⁰

3.5. Güncel Meselelere Göre Tefsîr Etmesi

Örnek: 1

﴿ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُواهُ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴾

“Namazlarımızda dikkatli ve devamlı olmakla, yolumuzu Allah’ın kitabıyla bulmakla emrolunduk. Çünkü hepimiz, sonunda O’nun huzurunda toplanacağız.”³⁸¹

³⁷⁷ İbrâhîm 14/18.

³⁷⁸ Şîrîn, *Tefsîr*. I/435.

³⁷⁹ Tevbe 9/82.

³⁸⁰ Şîrîn, *Tefsîr*. I/335.

³⁸¹ En’am 6/72.

Molla Şirîn burada âyeti tefsîr ederken ﴿ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴾ *O'nun huzurunda toplanacağız* ibaresinden sonra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in bir kanun hazırladığını, kimin kabul kimin de red edeceğini ortaya koymak üzere oylamaya sunduğunu, bunun neticesinde bir kısmının kabul bir kısmının da red ettiğini kabul ve red oyunu kullananların da hesaba çekileceklerini ifade ederek³⁸² güncel bir meseleyi tefsirine almıştır.

3.6. Kendi Görüşünü Belirtmesi

Molla Şirîn, tefsîrini hacimli olmaktan korumak için eserin başından beri sarf ettiği gayreti bu konuda da göstermiş âyetlerde pek fazla görüş belirtmemiştir. Şimdi görüş belirttiği âyetlerden bir kaçını görelim.

Örnek: 1

﴿ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرُ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرَاكَ وَلَكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

“Musa belirlediğimiz vakitte, belirlediğimiz yer olan Sina Dağı'na varınca, Rabbi onunla konuştu. Musa da: “Ey Rabbim! Göster bana kendini de, seni bir göreyim” dedi. Allah: “Beni asla göremezsin; ama yine de istersen, şu dağa bak. O öylece yerinde kalırsa, o zaman beni görebilirsin” dedi. Ve derken Rabbi dağa nuru ile tecelli edince, onu tuzla buz etti. Musa da bayılıp düştü. Uyanıp kendine gelince: “Ne sınırsız bir yücelik seninki, pişmanlık içinde sana sığınyorum ve bundan böyle daima senden gelen her şeye, inananların ilki olacağım” dedi.”³⁸³

Molla Şirîn âyette geçen

﴿ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ ﴾

“Ve derken Rabbi dağa nuru ile tecelli edince”

³⁸² Şirîn, *Tefsîr*. I/230.

³⁸³ A'raf 7/143.

ibaresiyle ilgili görüşünü şöyle açıklar: Allah (c.c.) dağa nurunu serçe parmağının yarısı kadar göstermiştir.³⁸⁴

Örnek: 2

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا
وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

“Ey iman edenler! Allah’tan başkalarına ilahlık yakıştıranlar, düpedüz kirli, pis, murdar olup, kirlenmiş kimselerdir. Bu yüzden bu yıldan sonra, Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar. Bazı kimselerin Mescid-i Haram’a yaklaşmaması sebebiyle, iktisadi hayatınız bozulup, yoksulluğa düşmenizden kaygı duyarsanız, o zaman bilin ki, Allah dilerse sizi bolluk ve cömertliğiyle zengin kılacaktır. Çünkü Allah sınırsız bilgi sahibidir ve yaptığı herşeyi yerli yerince yapandır.”³⁸⁵

Molla Şirîn bu âyet tefsîrinde

﴿ إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ ﴾

ibaresiyle ilgili görüşünü şöyle açıklar: Kâfirlerin hem zahiri hem de içleri pistir. Bunu için ne Mescid-i Haram’a ne de başka camilere yaklaşsınlar.³⁸⁶

Örnek: 3

﴿ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنْ اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾

“Allah inanan erkeklere ve kadınlara içinde yerleşip kalacakları, içlerinde derelerin, ırmakların çağıldadığı cennetleri vaadetmiştir. Ayrıca Adn cennetlerinde

³⁸⁴ Şirîn, *Tefsîr*. I/282.

³⁸⁵ Tevbe 9/28.

³⁸⁶ Şirîn, *Tefsîr*. I/321.

*güzel, gönül çekici konaklar da vaatetmiştir. O gün orada Allah'ın razı olması ise hepsinden büyük bir nimet. İşte budur en büyük ve en yüce bahtiyarlık.*³⁸⁷

Molla Şirîn âyette geçen ““adn cennetleri” hakkında şunları kaydeder: Adn Cennetlerine üç sınıf insandan başka kimse giremez bunlar: Peygamberler, sıdıklar ve şehitlerdir.³⁸⁸

Örnek: 4

﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴾

*“Ey peygamber! Allah'tan gelen gerçekleri örtbas edenlerle ve münafıklarla, yılmadan savaş ve onlara karşı kararlı, çetin ol. Pişman olup tövbe etmezlerse, varacakları yer cehennemdir, ne kötü bir duraktır orası.”*³⁸⁹

Molla Şirîn âyette geçen kâfir ve münafıklarla mücadele şekli hakkında şöyle görüş belirtir: Kâfirlerle yapılacak mücadele kılıçla olur; münafıklarla yapılacak mücadele de dil ile olur diye kaydeder.³⁹⁰

Örnek: 5

﴿ وَأْتِ دَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴾

*“Akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver ve israfta ileri giderek boş yere, haksız yere malını saçıp savurma.”*³⁹¹

Molla Şirîn âyettin tefsîrini yaparken âyette geçen yolcu ibaresi hakkında şöyle görüş beyan eder: Örfte misafir ve yolculara üç güne kadar ikram edilir, üç günden sonra ev halkı sayılırlar.³⁹²

³⁸⁷ Tevbe 9/72.

³⁸⁸ Şirîn, *Tefsîr.*, I/333.

³⁸⁹ Tevbe 9/73.

³⁹⁰ Şirîn, *Tefsîr.* I/333.

³⁹¹ İsra 17/26.

³⁹² Şirîn, *Tefsîr.* I/485.

SONUÇ

Molla Muhammed Şirîn'in tefsîri üzerinde yaptığımız çalışmada şu sonuçlara varmış bulunmaktayız.

Hayatı, eserleri ve ilmî kişiliğiyle Molla Şirîn, müderrislik, imamlık gibi görevler icra etmiş, yakın zamanda Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamış bir müfessirdir. Molla Şirîn'in iki ciltten oluşan eserinde, ağırlıklı olarak rivâyet metodu kullanılmış ama dirâyet metodunu da kullandığı görülür.

Tefsîrinin başlıca kaynakları: İbn-i Abbâs, Beyzâvî, Neseffî ve Hâzin gibi müfessirlerin eserleridir. Bu eserlerden alıntı yaparken bu müfessirlerin isimlerine atıfta bulunarak ilgili tefsîri beyan eder. Kur'ân'ın Kur'ân'la, Kur'ân'ın sünnetle, sahâbe kavliyle tefsîrine çokça yer vermiştir. Tâbiun kavline ise, hiç yer vermemiştir. Neshin varlığını kabul ederek mensûh âyetleri geçtiği yerlerde nâsih olanlarla beraber zikretmiştir. Âyetlerin nüzûl sebeplerini gerekli gördükçe zikretmiştir. Hadislere yer verirken hadis isnatlarına ve sened zincirine yer vermemiştir. Âyetlerin fikhi yönlerini açıklamış, bazen dört imama göre açıkladığı gibi bazen de amelî açıdan mensubu bulunduğu Şafî mezhebine göre tefsîrini yaptığı âyetler de olmuştur.

Kelamî konuları ehl-i sünnetin görüşleri çerçevesinde açıklamış, İsrâîlî haberleri pek az nakletmiştir. Birçok âyette kelimelerin i'râbını yapma gereği duymuştur. Kıssalara ve tarihî olaylara yer vermiş, muhkem ve müteşâbih âyetleri açıklamış; müteşâbih âyetleri selef ve halef mezheplerine göre te'vil etmiştir.

Eserinde kıraatlar konusuna ise hiç değinmemiştir. Emsâlû'l-Kur'ân, Aksâmu'l-Kur'ân, Mübhemâtu'l-Kur'ân, Kısasu'l-Kur'ân ve Fezâilu'l-Kur'ân gibi Kur'ânî ilimleri örneklerle açıklamıştır.

Molla Şirîn'in yazdığı Tefsîrâ Şirîn, Kürtçe yazılmasına rağmen Arapça ve Türkçe kökenli kelimelere bazen rastlamak mümkündür. Molla Şirîn'in yazdığı bu eser, hacimli ve çok detaylı bir tefsîr olmayıp, herkesin yararlanabileceği bir yapıda kaleme almıştır

BİBLİYOGRAFYA

- ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1989.
- AYDEMİR Abdullah, *Tefsirde İsrailiyat*, Ankara, DİB.Yayımları, 1979.
-*Fezâilu'l Kur'an*, D.İ.A., XII,532, İstanbul,TDV.,Yayımları,1995.
-*Büyük Türk Bilgini Şeyhulislam Ebussuud Efendi ve Tefsirdeki Metodu*, Gümüş Matbaacılık, Ankara,1993.
- AYDÜZ, Davut, *Tefsir Tarihi, Çeşitleri Ve Konulu Tefsir*, İstanbul, Işık Yay., 2004.
- BAĞDADÎ, *Zâdu'l Mesir fi İlmi't Tefsir*, Beyrut, Mektebetu'l-İslâmî, 1983.
- BEYZÂVÎ, Nasıruddin Ebi'l HayrAbdullah b. Ömer b. Muhammed eş Şirazi eş Şafî, *Envâru't Tenzil ve Esrâru't Te'vil*, Beyrut, Dâru'l İhyâ'i et Turâsi'il Arabî, tsz.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul, Bilmen Yayınevi, 1973-1974.
- BİNGÖL, Abdulkadir, *Kullilken Baxe Botan*, Diyarbakır, Enstîtuya Kurdî ya Amedê, 2008.
- CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Ankara, TDV. Yayımları, 1993.
- ÇELİK, Muzaffer, *Zeynelabidin Çiçek Hoca İle Röportaj*, Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, Kasım 2012 (www.e-sarkiyat.com).
- DEMİRCİ, Muhsin, *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, MÜİFV. Yayımları, İstanbul, 1998.
- Ebi'l Ferâc Cemaluddin Abdurrahman b.Ali b. Muhammed el Cevzi el Kuraşî el Bağdadî, *Zâdu'l Mesir fi İlmi't Tefsir*, Beyrut, Mektebetu'l İslâmî, 1983.
- ENES, Malik b. Ebû Abdullah el Esbahi el-Esbahî el Medeni, *Muvatta* (thk. Fuâd Abdulbaki), Kahire, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî,1951.
- es- SUYÛTÎ, Celaluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *Camiu's-Sağir Ve Tercemesi İzahlı 2000 Hadis*, Aydın Yayınevi, tsz.
-, *el İtkân fi Ulûmul Kur'an*, Beyrut, Dâru'l Kutubu'l İlmiye, 2007.

ez-ZEHABÎ, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l Müfessirun*, Kahire, Mektebetu Vehbe, 1985.

ez-ZÛRKÂNÎ Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü'l İrfân fi Ulûmi'l Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l Marife, 2001.

FİRÛZÂBÂDÎ, Mecdu'd-din Muhammed b.Yakûp, *Tertîbu'l Kâmusu'l-Muhît*, Mısır, Tsz.

GÖLCÜK, Şerafettin; Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kitabevi, 4. Baskı, Konya, 1998.

HAFIZ EBİL FİDÂ, İsmail b. Ömer b. Kesîr el Kureyşi ed Dîmeşkî, *Tefsîrul Kur'ân'il Azim*, Riyad, Dâru't Tayyibe, 1999.

İBN-İ MANZÛR, Muhammed b. Mükerrerem, *Lis'anü'l Arab*, Beyrut, Dâru Sâdır, Tsz.

İSFEHÂNÎ, er-Râğıb Muhammed b.Hüseyin, *el Müfredât fi Ğârîbi'l Kur'ân*,(Tahkik, Muhammed Seyyid Geylânî), Beyrut, tsz.

KARASAKAL, Şaban, *İsrâiliyyâtın Tefsîre Girişi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 1997.

KARLIĞA Bekir, Çetîner Bedrettin, *İbn-i-î Kesîr'in, Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri*, Trc., Çağrı Yayınları, Tsz.

MÜSLİM, Ebu'l Hüseyin Müslim b. Haccac, el- Kuşeyrî *Sahîhu Müslim*, Riyad, Mektebetü'r-Rüşd, tsz.

ÖZDİREK, Recep, Uluslararası, Şırnak Ve Çevresi Sempozyumu, 14-16 Mayıs 2010.

RÂZÎ, Ebu Abdillah Muhammed b.Ömer b.Huseyn el-Kureşî, *Mefâtihu'l-Gayb(et-Tefsîru'l Kebîr)*, Beyrut, Dâru'l Kutubi'l İlmiye, 2009.

SALİH, Subhi, *Mebâhis fi Ulûmi'l Kur'ân*, Beyrut, Dâru'l İlmi'l Melâyîn, 18.basım, 1990.

ŞİMŞEK, Said, *Kur'ân'da iki Mesele*, İstanbul, Ekin Yayınları, 2004.

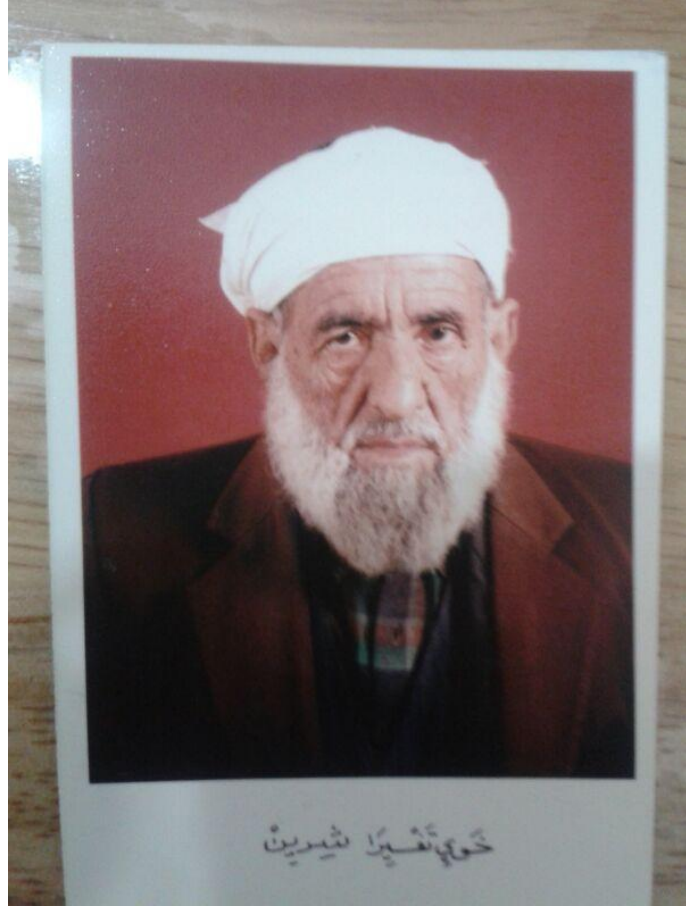
ŞİRÎN, Molla Muhammed, *Tefsîrâ Şirîn*, Diyarbakır, Mektebetu's Seyda, 2008.

TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b.İsa, *Camiü't-Tirmizî*, thk. İbrâhîm Utbe Ivaz, Kahire,1975.

TOPALOĞLU, Bekir, *Kelâm İlmi*, Damla Yay. İstanbul 1996.

TURGUT, Ali, *Tefsîr Usulü ve Kaynakları*, MÜİFV. Yayınları, İstanbul, 1990.

YILDIRIM, Suat, *Hz. Peygamberimizin Kur'ân'ı Tefsîrî*, 2. basım, İstanbul, Kayıhan Yay. 1998.

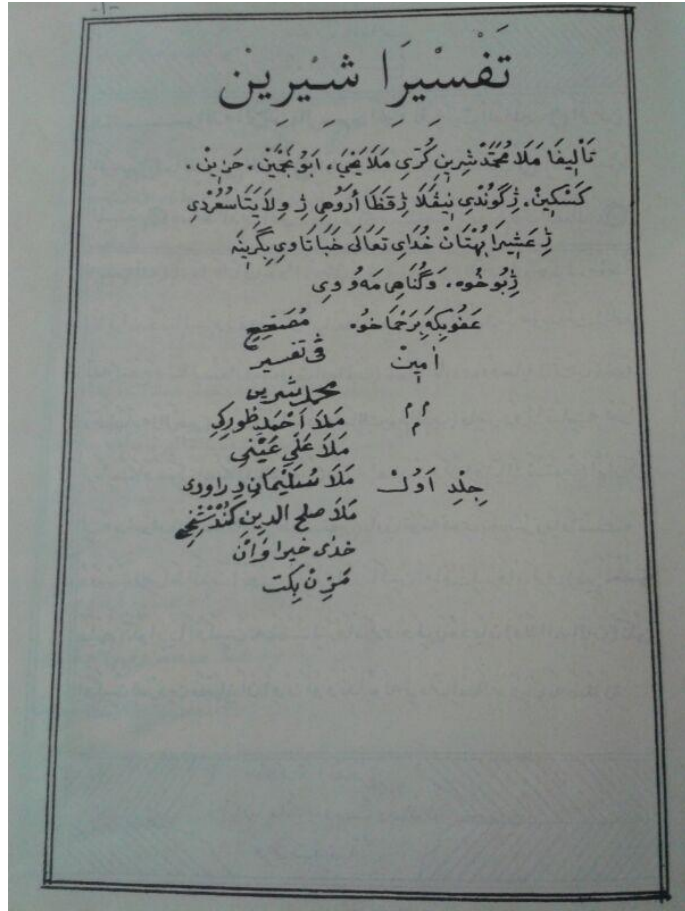
Resim 1: Molla Muhammed Şirîn'in Vesikalık Fotoğrafi

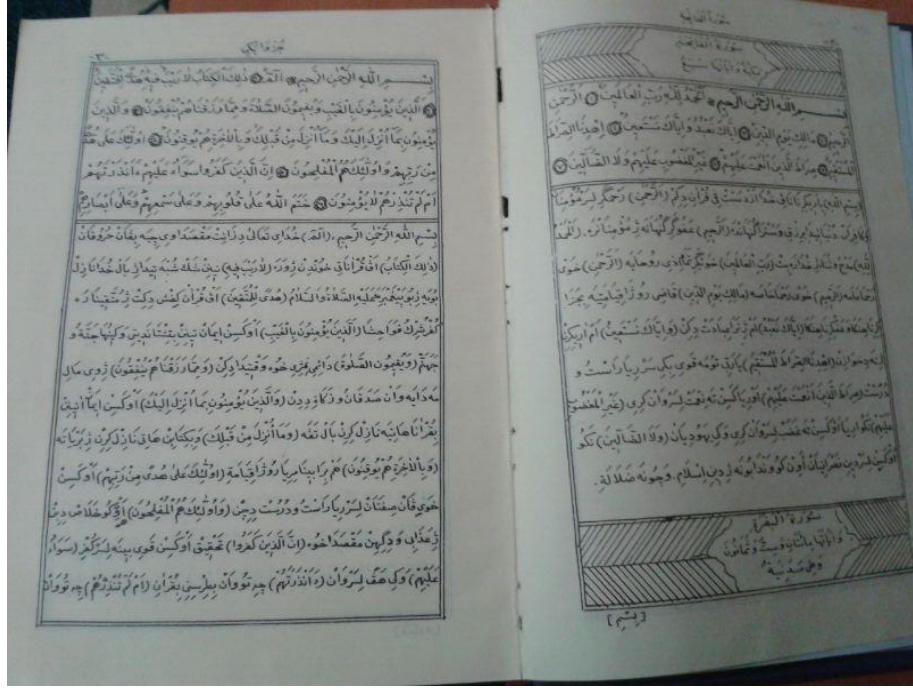
Resim 2: Molla Muhammed Şirîn Tefsirini Kaleme Alırken ki Görüntüsü

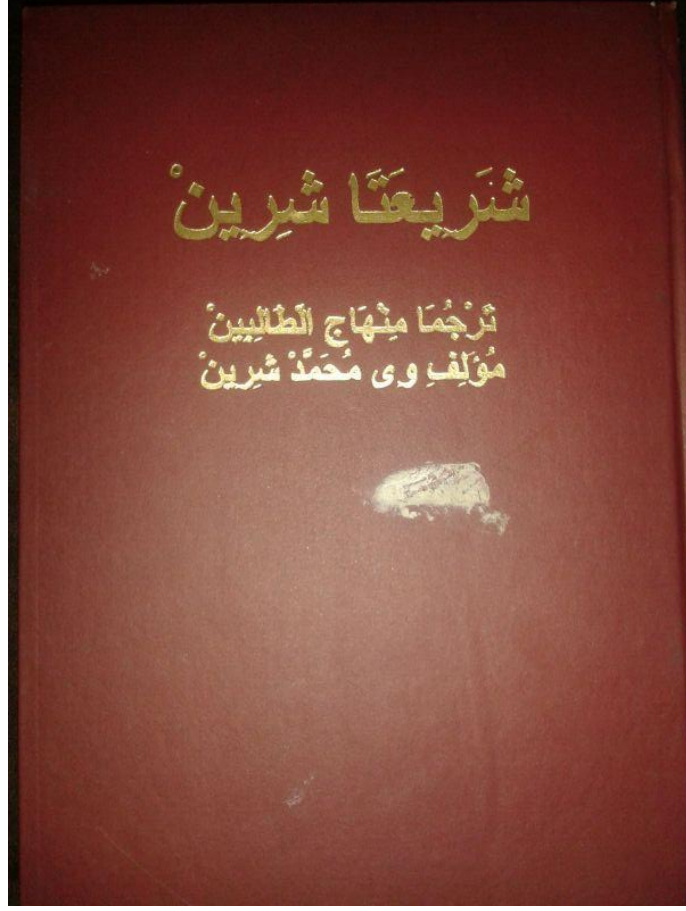
Resim 3: Tefsirâ Şîrîn'in Kapak Görüntüsü

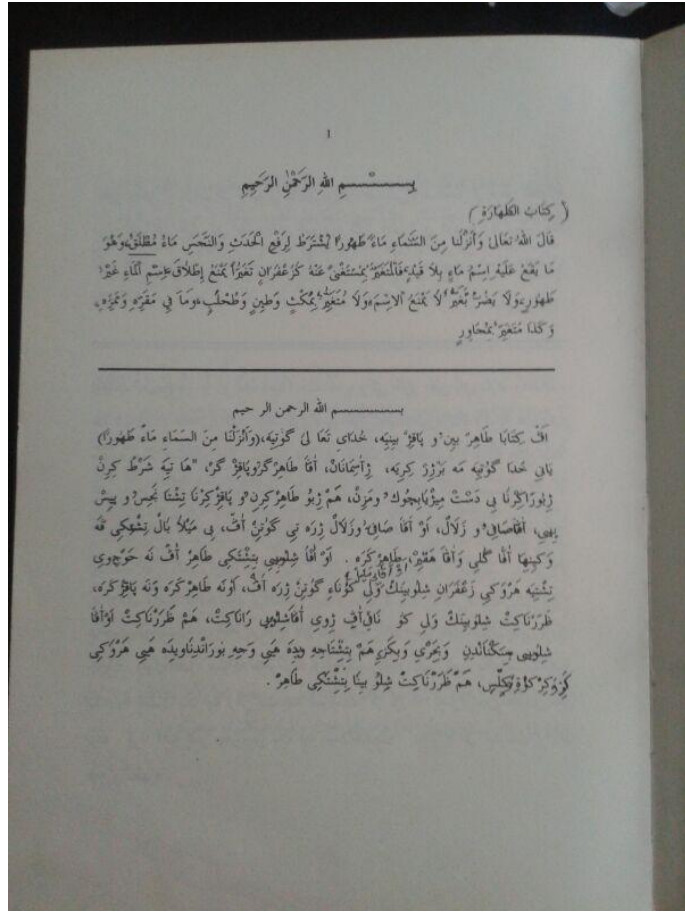
Resim 4: Tefsirâ Şîrîn'in İç Kapak Görüntüsü

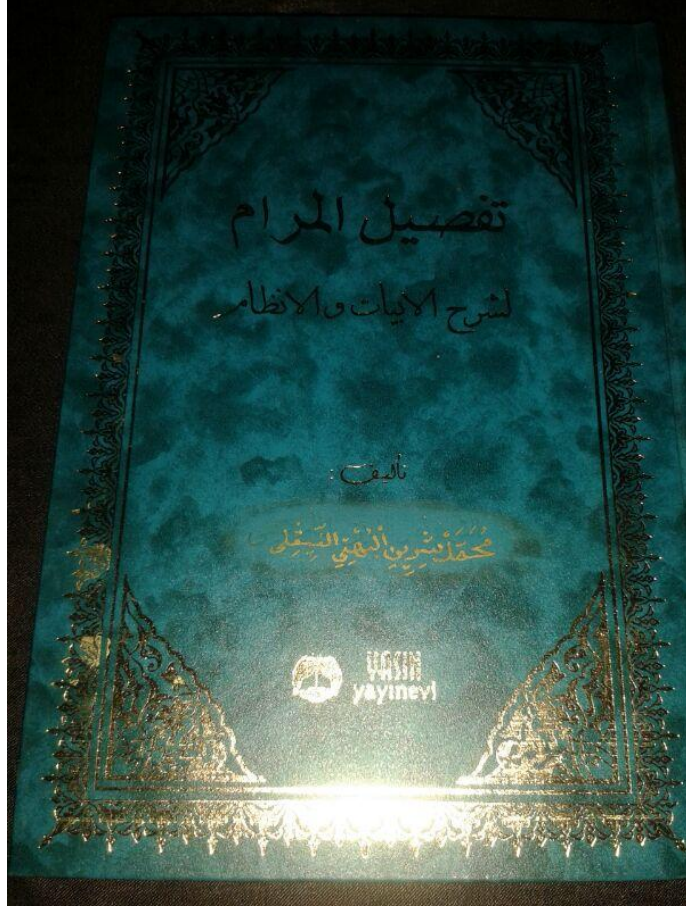
Resim 5: Tefsirâ Şirîn'in 2.ve 3. Sayfaları

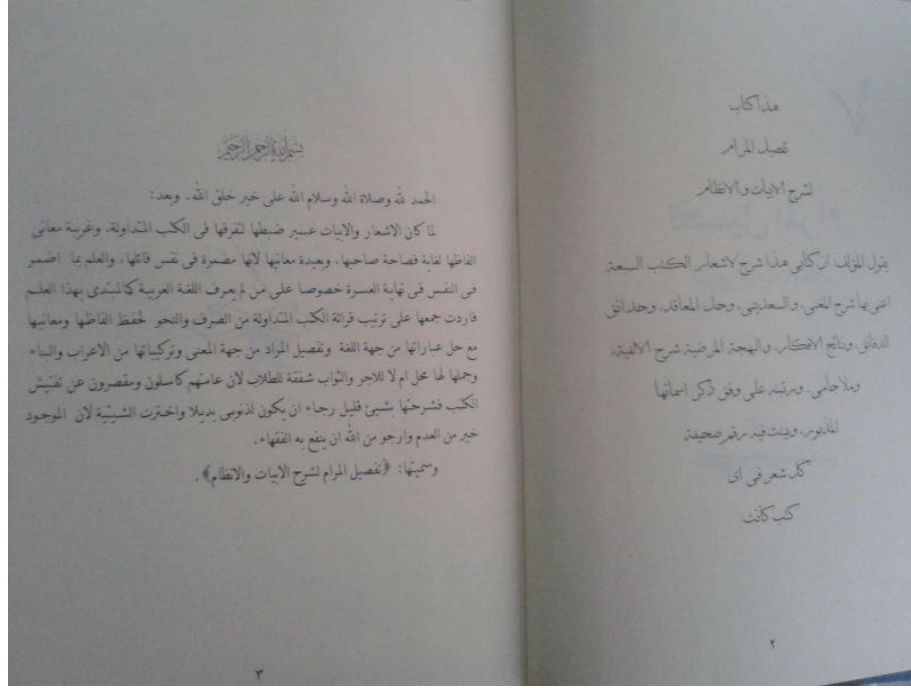
Resim 6: Şerîatâ Şirîn Adlı Eserin Kapak Görüntüsü

Resim 7: Şerîatâ Şirîn Adlı Eserin Taharet Babının İlk Sayfası

Resim 8: Tefsîl'ul Merâm Adlı Eseri

Resim 9: Tefsîl'ul Merâm'ın 2. Ve 3. Sayfaları

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Cizre’de doğdu. İlkokulu müteakiben girdiği Cizre İmam Hatip Lisesinden 1999 yılında mezun oldu. 2005 yılında Ankara İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2001 yılından beri Diyanet’te İmam Hatip olarak görev yapmakta olup evli ve üç çocuk babasıdır.